

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

Συστήματα παροχών ανεργίας

Συγκριτική ανάλυση μεταξύ Σουηδίας, Γερμανίας, Ηνωμένου

Βασιλείου και Ελλάδας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ειρήνη Μυγδάλη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Ανδρέας Φερόνας, Επίκουρος καθηγητής, επιβλέπων

Δημήτρης Βενιέρης, Καθηγητής, μέλος

Ιωάννης Κουζής, Καθηγητής, μέλος

Κόρινθος, Ιούνιος 2019

© 2019

Ειρήνη Γ. Μυγδάλη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

*Στους γονείς μου. Ιδιαίτερα στον
πατέρα μου.*

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ, ιδιαίτερα, τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Ανδρέα Φερόνα, για την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε στο σχεδιασμό της παρούσας εργασίας και την άμεση και παραγωγική συνεργασία. Ευχαριστώ, επίσης, τα δύο μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τους καθηγητές μου Δημήτρη Βενιέρη και Ιωάννη Κουζή, για τις συμβουλές τους και όσα σημαντικά με δίδαξαν κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια Οικονομικών της Εργασίας και της Κοινωνικής Πολιτικής, Διοικήτρια του Ο.Α.Ε.Δ., κυρία Μαρία Καραμεσίνη, για τις αναρίθμητες και ανεκτίμητες εμπειρίες και γνώσεις που έχω αποκομίσει μέσα από την καθημερινή μας συνεργασία τα τελευταία τρία χρόνια. Για την κατανόηση, τη στήριξη και υποστήριξή της.

Τέλος, αλλά όχι τελευταίους, ευχαριστώ την οικογένειά μου, τους ανθρώπους που στέκονται ανιδιοτελώς πάντα δίπλα μου και στηρίζουν, με κάθε δυνατό τρόπο, τις επιλογές μου. Τους γονείς μου, Γιώργο και Ισιδώρα και ιδιαίτερα τη δίδυμη αδερφή μου, Σοφία, για την κατανόηση και την υπομονή που επιδεικνύει, ιδιαίτερα, κατά την δύσκολη και κουραστική περίοδο εκπόνησης αυτής της εργασίας. Ευχαριστώ πολύ και τον φίλο και σύντροφό μου, Ντετιόν, για την αγάπη, την πολύπλευρη στήριξη και την υπομονή του, καθώς και για την απαραίτητη ενθάρρυνση που μου παρείχε για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Πίνακας περιεχομένων

Λίστα πινάκων / διαγραμμάτων	ii
Πίνακας συντομογραφιών.....	iii
Περίληψη	iv
Abstract.....	v
Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ανεργία και κοινωνική προστασία	4
1.1 Θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης	7
1.2 Ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας.....	11
1.3 Παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Καθεστώτα αγοράς εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	20
2.1 Καθεστώτα ευημερίας.....	20
2.2 Καθεστώτα αγοράς εργασίας.....	25
2.3 Χαρακτηριστικά αγοράς εργασίας των τεσσάρων χωρών	29
2.3.1 Σουηδία	30
2.3.2 Γερμανία	35
2.3.3 Ην. Βασίλειο	39
2.3.4 Ελλάδα	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Συγκριτική ανάλυση των συστημάτων παροχών ανεργίας των χωρών	49
3.1 Παροχές ανεργίας.....	49
3.2 Πηγή χρηματοδότησης.....	52
3.3 Ύψος και διάρκεια παροχών.....	53
3.4 Υποχρεώσεις ανέργων	57
3.5 Ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος.....	58
3.6 Ύψος δαπάνης για παροχές ανεργίας.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα	62
Βιβλιογραφία.....	65

Λίστα πινάκων / διαγραμμάτων

Πίνακας 1: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στη Σουηδία, 2009-2018

Πίνακας 2: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στη Σουηδία, 2009-2018

Πίνακας 3: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στη Γερμανία, 2009-2018

Πίνακας 4: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στη Γερμανία, 2009-2018

Πίνακας 5: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Πίνακας 6: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Πίνακας 7: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στην Ελλάδα, 2009-2018

Πίνακας 8: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα, 2009-2018

Πίνακας 9: Επιδόματα, παροχές και βοηθήματα ανεργίας που καταβάλλονται από τον Ο.Α.Ε.Δ.

Πίνακας 10: Διάρκεια τακτικής επιδότησης ανεργίας στην Ελλάδα

Πίνακας 11: Διάρκεια επιδότησης στη Γερμανία

Πίνακας 12: Διάρκεια και ύψος επιδομάτων ανεργίας των τεσσάρων χωρών

Πίνακας 13: Ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος κατά τη διάρκεια της ανεργίας στις τέσσερις χώρες, 2007-2018

Πίνακας 14: Δαπάνη για επιδόματα και βοηθήματα ανεργίας, ως ποσοστό (%) του Α.Ε.Π., των τεσσάρων χωρών, 2007-2016

Διάγραμμα 1: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στη Σουηδία, 2009-2018

Διάγραμμα 2: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στη Σουηδία, 2009-2018

Διάγραμμα 3: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στη Γερμανία, 2009-2018

Διάγραμμα 4: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στη Γερμανία, 2009-2018

Διάγραμμα 5: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Διάγραμμα 6: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Διάγραμμα 7: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στην Ελλάδα, 2009-2018

Διάγραμμα 8: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα, 2009-2018

Πίνακας συντομογραφιών

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Σ.Δ.	Ατομικό Σχέδιο Δράσης
Δ.Ν.Τ.	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Δ.Ο.Ε.	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Επ.	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Ε.Γ.Σ.Σ.Ε.	Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
Ε.Σ.Α.	Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης
Ε.Φ.Κ.Α.	Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης
Ι.Κ.Α.	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
Κ.Ε.Α.	Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης
Κ.Ε.Κ.	Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Π.Υ.Σ.	Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
ALMPs	Active Labour Market Policies
E.E.S.	European Employment Strategy
E.P.L.	Employment Protection Legislation
L.M.P.	Labour Market Policy

Περίληψη

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε την Ευρώπη από το 2008, είχε ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση της τάσης απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και των εργασιακών σχέσεων που επικρατεί ήδη από τη δεκαετία του 1990. Παράλληλα, η έμφαση στην «απασχολησιμότητα» και την ενεργοποίηση των ανέργων, που δίνεται από την Ε.Σ.Α., σε συνδυασμό με τις προκλήσεις της εποχής, όπως η παγκοσμιοποίηση και η επικράτηση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, θέτουν αυξημένες απαιτήσεις στα κράτη πρόνοιας και τα συστήματα κοινωνικής προστασίας και παροχών ανεργίας.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις επιπτώσεις αυτών των τάσεων στα συστήματα παροχών ανεργίας τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών, τη Σουηδία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη στατιστικά δεδομένα και πρόσφατες μελέτες. Οι χώρες αυτές είναι αντιπροσωπευτικά παραδείγματα τεσσάρων διαφορετικών μοντέλων κοινωνικού κράτους: του σοσιαλδημοκρατικού, του συντηρητικού, του φιλελεύθερου και του νοτιο-ευρωπαϊκού ή μεσογειακού.

Σκοπός είναι να αναδειχτεί η αντανάκλαση της πρόσφατης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην πορεία εξέλιξης των ευρωπαϊκών συστημάτων παροχών ανεργίας, μέσα από την παράλληλη εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας και της αγοράς εργασίας σε κάθε μία από τις παραπάνω χώρες. Κεντρικό ζήτημα αποτελεί η διερεύνηση των πρόσφατων τάσεων ως προς την ενίσχυση ή αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας των ανέργων και τυχόν συγκλίσεων ή αποκλίσεων μεταξύ των χωρών στην προσπάθεια αντιμετώπισης των προκλήσεων της νέας εποχής.

Από τη συγκριτική ανάλυση προκύπτει ότι η κοινωνική προστασία κατά της ανεργίας την περίοδο της οικονομικής κρίσης παρουσιάζει τάσεις αποδυνάμωσης. Αυτό οφείλεται στην ανάδειξη των Ε.Π.Α. ως βασικό εργαλείο για την καταπολέμηση της ανεργίας εις βάρος της χρήσης παθητικών πολιτικών, σε συνδυασμό με τη συνολική απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και της προστασίας της απασχόλησης που επέφεραν οι πολιτικές λιτότητας. Ωστόσο, οι χώρες εξακολουθούν να διατηρούν τις βασικές δομικές διαφορές τους, εξαιτίας των διαφορετικών παραδόσεων κοινωνικής προστασίας και κράτους πρόνοιας και την ισχυρή επίδραση της «τροχιάς εξάρτησης».

Λέξεις κλειδιά: ανεργία, κοινωνική προστασία, συστήματα παροχών ανεργίας, αγορά εργασίας.

Abstract

The recent global economic crisis that has hit Europe since 2008, has led to an acceleration of the trend of deregulation of the labor market and labor relations, which has prevailed since the 1990s. At the same time, the emphasis on 'employability' and activation of the unemployed, set by E.E.S., combined with the challenges of the era such as globalization and the prevalence of neo-liberal policies, pose increased demands on welfare states, social protection and unemployment benefit systems.

This paper examines the impact of these trends on the unemployment benefit systems of four European countries, Sweden, Germany, United Kingdom and Greece, taking into account statistical data and recent studies. These countries are representative examples of four different welfare state models: the social democratic, the conservative, the liberal and the southern-European or Mediterranean.

The aim is to highlight the reflection of the recent global economic crisis on the evolution of European unemployment benefit systems through the parallel development of social protection against unemployment and the labor market in each of these countries. Central issue is to investigate the recent trends in strengthening or weakening the social protection of the unemployed and any convergence or divergence between countries in the effort to meet the challenges of the new era.

Comparative analysis shows that social protection against unemployment in times of economic crisis tends to weaken. This is due to the emergence of the ALMPs as the E.E.S.'s main priority to combat unemployment against the use of passive policies, coupled with the overall deregulation of the labor market and employment protection caused by austerity policies. However, countries still maintain their basic structural differences, due to the different social protection and welfare state traditions and the strong influence of the "path dependence".

Key words: unemployment, social protection, unemployment benefit systems, labour market.

Εισαγωγή

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, το παραδοσιακό ευρωπαϊκό μεταπολεμικό κράτος πρόνοιας βρίσκεται αντιμέτωπο με σημαντικές προκλήσεις. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η παγκοσμιοποίηση, η δημογραφική γήρανση, οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας και στα εργασιακά πρότυπα, η μετανάστευση, καθώς και η επικράτηση της νεοφιλελεύθερης αντίληψης για το ρόλο του κράτους, της αγοράς και τη σημασία της κοινωνικής πολιτικής, το θέτουν ολοένα και περισσότερο σε τροχιά αναδιάταξης και κατά συνέπεια σε αμφισβήτηση.

Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη η Ευρώπη από το 2008, και οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές δημοσιονομικής λιτότητας που εφαρμόστηκαν σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. ως αντίδοτο, οδήγησαν σε μια πρωτοφανή για τα μεταπολεμικά δεδομένα οικονομική ύφεση, μια δραματική επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών και εγκαινίασαν μια περίοδο ραγδαίων αλλαγών στην οικονομία, την αγορά εργασίας, την κοινωνική προστασία κ.α. Στο νέο περιβάλλον που διαμορφώθηκε, τα κοινωνικά προβλήματα και οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες εντάθηκαν και, κατά συνέπεια, οι προκλήσεις που το σύγχρονο κράτος ευημερίας καλείται να αντιμετωπίσει αυξήθηκαν. Συγκεκριμένα, στο πεδίο της αγοράς εργασίας οι πολιτικές απορρύθμισης που εφαρμόστηκαν συντέλεσαν στην αποσταθεροποίηση των συνθηκών και σχέσεων εργασίας, σε περιστολή των εργασιακών δικαιωμάτων, μείωση της απασχόλησης, επέκταση των επισφαλών και ευέλικτων μορφών εργασίας, μείωση των μισθών, περικοπή ή κατάργηση επιδομάτων κ.α. Μία από τις σημαντικές συνέπειες της πρόσφατης ύφεσης της οικονομίας και της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας ήταν η μεγάλη άνοδος της ανεργίας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Ellison & Berkel, 2014), κατάσταση που θέτει αυξημένες απαιτήσεις στα συστήματα κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας. Οι απαντήσεις που δίνονται διαφέρουν ανάλογα με το καθεστώς ευημερίας που υφίσταται σε κάθε χώρα και τις διαφορετικές παραδόσεις κοινωνικής προστασίας (Σωτηρόπουλος, 2010).

Οι αλλαγές, βέβαια, δεν επηρέασαν με τον ίδιο τρόπο ολόκληρη την Ευρώπη. Οι χώρες που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις και έχουν υποστεί τις σημαντικότερες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις είναι αυτές που, παράλληλα, βρέθηκαν υπό αυστηρή επιτήρηση με στόχο τη δημοσιονομική πειθαρχία. Χαρακτηριστική περίπτωση

αποτελεί η Ελλάδα, η οποία από το 2010 σύναψε με το Δ.Ν.Τ., την Ε.Κ.Τ. και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τρεις δανειακές συμβάσεις (Μνημόνια Κατανόησης) προκειμένου να λάβει πακέτα οικονομικής στήριξης για τη χρηματοδότηση του υπέρογκου δημόσιου χρέους της. Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές και τα μέτρα εκτεταμένης λιτότητας που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο των Μνημονίων όξυναν την ύφεση της οικονομίας και την τάση απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και επιτάχυναν την άνοδο της ανεργίας.

Στο παραπάνω πλαίσιο και καθώς, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ο σημαντικότερος παράγοντας αύξησης των οικονομικών ανισοτήτων στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της κρίσης ήταν η άνοδος της ανεργίας, η παρούσα εργασία ασχολείται με το πεδίο της κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας. Επικεντρώνεται ειδικά σε μία παραδοσιακή και κρίσιμη όψη της, αυτή της οικονομικής στήριξης των ατόμων κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους που συνδέεται άμεσα με τη διατήρηση των εισοδημάτων των ανέργων και την αποτροπή της φτώχειας.

Συγκεκριμένα, γίνεται συγκριτική ανάλυση των διαφορετικών συστημάτων παροχών ανεργίας τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών: της Σουηδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας και της Ελλάδας. Οι χώρες αυτές αποτελούν αντιπροσωπευτικά παραδείγματα τεσσάρων διαφορετικών καθεστώτων ευημερίας. Με βάση την τυπολογία του Esping-Andersen (1990), τα τρία κυρίαρχα καθεστάτα είναι: το *φιλελεύθερο*, με αντιπροσωπευτικό παράδειγμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο το Ηνωμένο Βασίλειο, το *σοσιαλδημοκρατικό ή σκανδιναβικό*, με πιο αντιπροσωπευτική χώρα τη Σουηδία και το *συντηρητικό-κορπορατιστικό*, που στην παρούσα εργασία αντιπροσωπεύεται από τη Γερμανία. Το κράτος πρόνοιας της Νότιας Ευρώπης, όπου ανήκει η Ελλάδα, αποτελεί κατά τον Ferrera (1996) ιδιαίτερη περίπτωση και γι' αυτό ένα ξεχωριστό καθεστώς, το *νοτιοευρωπαϊκό ή μεσογειακό*, που συνδυάζει στοιχεία των τριών κυρίαρχων καθεστώτων ευημερίας του Esping-Andersen.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθεί η αντανάκλαση της οικονομικής κρίσης στα ευρωπαϊκά συστήματα παροχών ανεργίας, με έμφαση στα σχήματα αποζημίωσης της ανεργίας. Κεντρικά ερωτήματα που διέπουν την ανάλυση είναι: Η πορεία εξέλιξης των διαφορετικών συστημάτων παροχών ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης αποτυπώνει τάσεις ενίσχυσης ή αποδυνάμωσης της κοινωνικής προστασίας

των ανέργων; Επιπλέον, τα διαφορετικά συστήματα αποζημίωσης της ανεργίας παρουσιάζουν τάσεις σύγκλισης ή απόκλισης μεταξύ τους;

Η μέθοδος που ακολουθείται είναι η βιβλιογραφική έρευνα και η συλλογή και επεξεργασία υλικού. Αξιοποιούνται δευτερογενείς πηγές από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, καθώς και πρωτογενείς πηγές που περιλαμβάνουν τη σχετική νομοθεσία, μελέτες και εκθέσεις Οργανισμών, εθνικές και διεθνείς βάσεις στατιστικών δεδομένων.

Στο *πρώτο κεφάλαιο* αποσαφηνίζονται βασικές έννοιες που αφορούν την κοινωνική προστασία κατά της ανεργίας, η οποία περιλαμβάνει α) το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης που αφορά την προστασία των εργαζομένων από την κατάσταση της ανεργίας, β) τις ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας, που αφορούν τις δράσεις και τις υπηρεσίες που παρέχονται στους ανέργους με σκοπό την ένταξη ή επανένταξή τους στην αγορά εργασίας, τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης και γ) τις παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας, που σχετίζονται με την οικονομική στήριξη των ανέργων και τη διατήρηση των εισοδημάτων τους. Στο *δεύτερο κεφάλαιο* γίνεται αναλυτική παρουσίαση των διαφορετικών καθεστώτων ευημερίας, καθώς και των διαφορετικών καθεστώτων αγοράς εργασίας, ενώ παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά και μεγέθη της αγοράς εργασίας των τεσσάρων υπό σύγκριση χωρών. Στο *τρίτο κεφάλαιο*, πραγματοποιείται η συγκριτική ανάλυση των συστημάτων παροχών ανεργίας των χωρών, μέσω της μελέτης δομικών χαρακτηριστικών τους. Συγκεκριμένα, τα είδη των παροχών, η πηγή χρηματοδότησης, το ύψος και η διάρκειά τους, οι βασικές υποχρεώσεις των ανέργων έναντι του δικαιώματος λήψης των παροχών, το ποσοστό αναπλήρωσης του εισοδήματος που επιτυγχάνουν, καθώς και το ύψος της δαπάνης που καταβάλλεται για επιδόματα (ασφαλιστικές παροχές) και βοηθήματα (προνοιακές παροχές) ανεργίας. Τέλος, επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων, μέσω της αποτίμησης των ευρημάτων στη βάση των στόχων της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ανεργία και κοινωνική προστασία

Η κοινωνική προστασία περιγράφει όλες τις δημόσιες και ιδιωτικές πρωτοβουλίες και διευθετήσεις που περιλαμβάνουν την πρόνοια για τη μεταβίβαση εισοδημάτων, χρηματικών αποζημιώσεων ή άλλων παροχών και υπηρεσιών στα άτομα και τα νοικοκυριά. Στόχος είναι η προστασία από το χαμηλό ή μειούμενο βιοτικό επίπεδο και τους κοινωνικούς κινδύνους (Δ.Ο.Ε.).

Πρώιμα συστήματα κοινωνικής προστασίας εντοπίζονται περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική και συνδέονται με τη γέννηση του κράτους ευημερίας, η ουσιαστική οικοδόμηση και άνθιση του οποίου πραγματοποιείται περίπου από το 1945 έως το 1975 («χρυσή τριακονταετία» του κράτους ευημερίας). Κατά την περίοδο, δηλαδή, που σηματοδοτείται από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης που έπληξε τις δυτικές οικονομίες ως συνέπεια των δύο πετρελαϊκών κρίσεων της εποχής. Τότε, η οικονομική κρίση μετατράπηκε σε «κρίση του κράτους ευημερίας» και έθεσε σε αμφισβήτηση το πρότυπο, το περιεχόμενο και τους στόχους του (Βενιέρης 2015, Πετμεζίδου, 2014, Βενιέρης & Παπαθεοδώρου, 2003).

Όπως περιγράφει ο Βενιέρης (2015), *«τα συστήματα κοινωνικής προστασίας είναι ο πυρήνας του κράτους ευημερίας, καθώς καλύπτουν όλα τα βασικά πεδία κοινωνικών αναγκών, τους κύριους κοινωνικούς κινδύνους, τις φυσικές και τις κατασκευασμένες εξαρτήσεις του Titmuss για όλα τα μέλη μιας κοινωνίας, είτε εργάζονται είτε όχι»*. Παράλληλα, έχουν ως κοινό παρονομαστή την ευρύτερη προαγωγή της ευημερίας και τη διάθεση συλλογικών πόρων. Η ύπαρξη συστημάτων και πολιτικών κοινωνικής προστασίας ενισχύει τον κοινωνικό χαρακτήρα του κράτους και μπορεί να προάγει τα κοινωνικά δικαιώματα, ιδίως όταν αυτά αναγνωρίζονται ως καθολικά.

Ένας από τους σημαντικότερους κοινωνικούς κινδύνους που το κράτος ευημερίας καλείται να αντιμετωπίσει είναι η ανεργία και οι συνέπειές της. Η ανεργία είναι η κατάσταση ενός ατόμου, που, ενώ είναι ικανό, πρόθυμο και διαθέσιμο να απασχοληθεί, δεν δύναται να βρει εργασία. Η κοινωνική προστασία κατά της ανεργίας (ή της πιθανής ανεργίας) αποτελείται από διαφορετικούς τύπους παρεμβάσεων και διακρίνεται σε τρεις βασικές κατηγορίες: α) το *θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης* (employment

protection legislation - EPL) που αποσκοπεί στη ρύθμιση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας και την προστασία από την πιθανή ανεργία, β) τις ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας (active labour market policy – ALMP), οι οποίες αποτελούνται από υπηρεσίες και δράσεις που στοχεύουν στην αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας και γ) τις παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας (passive labour market policy – PLMP) που αφορούν τις εισοδηματικές μεταβιβάσεις και την οικονομική στήριξη των ανέργων (Furaker, 2009). Οι παραπάνω κατηγορίες παρεμβάσεων συναποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των λεγόμενων πολιτικών απασχόλησης που ασκούνται με στόχο τη μείωση της ανεργίας και την ανακούφιση των ανέργων από τις συνέπειές της. Ένας από τους ορισμούς που έχουν δοθεί για τις πολιτικές απασχόλησης είναι αυτός που τις περιγράφει ως το σύνολο των παρεμβάσεων που έχουν στόχο να επηρεάσουν τη λειτουργία της προσφοράς και ζήτησης εργασίας, εκείνες δηλαδή τις δυνάμεις που προσδιορίζουν το ποσοστό της απασχόλησης και της ανεργίας.

Τα εθνικά συστήματα παροχών ανεργίας (unemployment benefit systems) που σχετίζονται, κυρίως, με τις παθητικές πολιτικές απασχόλησης, αποτελούν παραδοσιακό πυλώνα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη και οι παροχές ανεργίας βασικό χαρακτηριστικό τους. Μεταπολεμικά, η αναγνώριση του κινδύνου της ανεργίας και οι αποζημιώσεις που παρέχονταν για την κάλυψή της αποτέλεσε απόλυτη προϋπόθεση της κεϋνσιανής σύμβασης για την πλήρη απασχόληση, εκφράζοντας τη συλλογική ευθύνη του κράτους έναντι της προστασίας της απασχόλησης (Lefresne, 2010). Τα συστήματα παροχών ανεργίας εισήχθησαν σταδιακά από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και προέρχονταν από διαφορετικές παραδόσεις κοινωνικής προστασίας, γι' αυτό διαφέρουν αισθητά από χώρα σε χώρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, Lefresne, 2010). Σε κάποιες χώρες η δομή τους στηρίζεται στην ασφάλιση κατά της ανεργίας και σε άλλες χώρες υπερισχύει η έννοια της πρόνοιας έναντι της ασφάλισης. Παρ' όλα αυτά, θεωρητικά θεμελιώνονται σε κοινές αρχές που είναι αυτές της κοινωνικής προστασίας, δηλαδή η ασφάλεια, η οικονομική κάλυψη των κοινωνικών κινδύνων, η κοινωνική και διαγενεακή αλληλεγγύη κ.α. (Κικίλιας & Χλέτσος 2002).

Από τη δεκαετία του 1990 και κυρίως του 2000, η ιδέα για ένα περισσότερο ενεργητικό κράτος πρόνοιας βρέθηκε στο επίκεντρο των σχεδιαζόμενων πολιτικών και των στόχων της Ε.Ε. για τα κράτη-μέλη. Η ιδέα αυτή δίνει έμφαση στην έννοια και τη σημασία της «κοινωνικής επένδυσης», δηλαδή της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο και την

καθιστά κεντρική στρατηγική για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Κεντρικούς άξονες αυτής της στρατηγικής αποτελούν οι εκπαίδευση, η κατάρτιση και η δια βίου μάθηση. Στο πεδίο της αγοράς εργασίας, της καταπολέμησης της ανεργίας και της αύξησης της απασχόλησης, κεντρικό ρόλο σε αυτήν την κατεύθυνση κατέχουν οι ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας. Οι τελευταίες βρίσκονται στον αντίποδα των παθητικών πολιτικών, δηλαδή της οικονομικής στήριξης των ανέργων και της διατήρησης του εισοδήματός τους κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους (Βενιέρης, 2015).

Τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα που το κράτος ευημερίας καλείται να αντιμετωπίσει είναι, από τη μία, οι ανεκπλήρωτες κοινωνικές ανάγκες και, από την άλλη, οι αυξανόμενες ανισότητες, η εργασιακή φτώχεια (in-work poverty) και η υψηλή ανεργία. Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια περίπου 10 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας σε όλη την Ευρώπη. Επιπλέον, τα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης έχουν οδηγήσει σε μειώσεις της χρηματοδότησης για την κοινωνική ασφάλιση, και τα συναφή μέτρα για την αγορά εργασίας, στα περισσότερα ευρωπαϊκά συστήματα κοινωνικής προστασίας (Ellison & Van Berkel, 2014). Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας καλούνται να ενσωματώσουν αντίρροπες πιέσεις στο πλαίσιο μιας νέας μορφής κοινωνικής σύγκρουσης, καθώς το πεδίο της κοινωνικής προστασίας συνιστά πάντα «αρένα», όπου συγκρούονται διαφορετικές προτεραιότητες (ανταγωνιστικότητα έναντι κοινωνικής συνοχής), καθεστώτα ευημερίας με διαφορετικές παραδόσεις κοινωνικής προστασίας και διαφορετικές ομάδες συμφερόντων (Καραμεσίνη, 2015, Σωτηρόπουλος, 2010, Βενιέρης, 2003).

Η παρούσα εργασία εστιάζει στις παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας καθώς, εντός του παραπάνω πλαισίου, έχει αξία να μελετηθεί η πορεία εξέλιξης, κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, των συστημάτων αποζημίωσης της ανεργίας τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών που αντλούν από διαφορετικά καθεστώτα ευημερίας και αγοράς εργασίας.

1.1 Θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης

Το *θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης* (employment protection legislation), πέρα από τη θεσμική αναγνώριση και κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων και τη διασφάλιση της τήρησής τους από τους εργοδότες αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, τον πρώτο πυλώνα της κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας. Πρόκειται για ένα από τα εργαλεία της κοινωνικής πολιτικής και μία μορφή κρατικής παρέμβασης που ως πρωταρχικό σκοπό έχει την προστασία των εργαζομένων από την κατάσταση της ανεργίας, μειώνοντας τις πιθανότητες της απόλυσης. Παράλληλα, επιδιώκει την προστασία των εργαζομένων από τις διακυμάνσεις του εισοδήματος που δημιουργούνται στην αγορά εργασίας και την παροχή εισοδηματικής ασφάλειας (Skedinger, 2010, Furaker, 2009).

Διακρίνεται σε δύο γενικές κατηγορίες ρυθμίσεων: α) την προστασία της απασχόλησης των μόνιμων εργαζομένων και β) τη ρύθμιση των προσωρινών μορφών απασχόλησης (συμβάσεις ορισμένου χρόνου) και περιλαμβάνει κανονισμούς και διαδικασίες που περιορίζουν τη δυνατότητα του εργοδότη να απολύσει τους εργαζόμενους. Επιπλέον, περιλαμβάνει μέτρα προστασίας της απασχόλησης για συγκεκριμένες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, που σε περίπτωση απόλυσης θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες να βρουν νέα εργασία ή πηγή εισοδήματος (Cazes & Nesporova, 2003). Τέτοιες περιπτώσεις είναι οι ηλικιωμένοι, οι εργαζόμενες γυναίκες κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και της άδειας μητρότητας, οι μονογονείς, τα Αμεα κ.α. Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης κάθε χώρας μπορεί να καθορίζει την προθεσμία ειδοποίησης του εργαζόμενου πριν την απόλυση, το ύψος της αποζημίωσης απόλυσης, να προβλέπει την αιτιολόγηση της απόλυσης ή να ορίζει την άδικη και παράνομη απόλυση, να προβλέπει ειδικές προϋποθέσεις για τις ομαδικές απολύσεις ή για την πρόσληψη ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση κ.α. (Giotis & Chletsos, 2015, Banker et al., 2013).

Ο ρόλος του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης στην κοινωνική προστασία κατά της ανεργίας άρχισε να λαμβάνει όλο και μεγαλύτερη προσοχή από τους κοινωνικούς επιστήμονες από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν επιχείρησαν να ερμηνεύσουν τα υψηλά, και σε ορισμένες περιπτώσεις επίμονα, ποσοστά ανεργίας που καταγράφονταν στις χώρες της Ευρώπης (Giotis & Chletsos, 2015). Παράλληλα, οι προκλήσεις της πρόσφατης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης έφεραν τα ζητήματα που

σχετίζονται με την προστασία της απασχόλησης στο προσκήνιο της ατζέντας για τη χάραξη πολιτικής.

Παρά το γεγονός ότι η θεσμική προστασία της απασχόλησης είναι ένα πολυδιάστατο σύνολο κανονισμών που δεν μπορεί να «ποσοτικοποιηθεί», αρκετοί ερευνητές επιχειρούν να αναλύσουν την επίδρασή της σε διάφορους τομείς, όπως είναι η δυαδικότητα της αγοράς εργασίας¹, η παραγωγικότητα της επιχείρησης, το επίπεδο των μισθών κ.α. (Giotis & Chletsos, 2015, Skendiger, 2010, Furaker, 2009, Lazear, 1990). Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον των μελετών συγκεντρώνει η επίδραση του βαθμού αυστηρότητας του θεσμικού πλαισίου στη διαμόρφωση της ανεργίας και της απασχόλησης, με στόχο να διαπιστωθεί αν η αυστηρή νομοθεσία οδηγεί σε υψηλότερη ανεργία και χαμηλότερη απασχόληση². Από τη μία, διαπιστώνεται ότι όσο πιο αυστηρό είναι το θεσμικό πλαίσιο και όσους περισσότερους περιορισμούς ορίζει, η απόλυση έχει κόστος για τον εργοδότη και γίνεται εν γένει πιο δύσκολη. Επομένως, η ύπαρξη αυστηρής νομοθεσίας μειώνει τις ροές των ατόμων από την εργασία στην ανεργία, διαδικασία που συνάδει με τον κύριο σκοπό της. Από την άλλη, συναντάται το επιχείρημα ότι εξαιτίας του υψηλού κόστους που συνεπάγεται η απόλυση υπό καθεστώς αυστηρής προστασίας της απασχόλησης, ο εργοδότης είναι επιλεκτικός και περισσότερο επιφυλακτικός στο να πραγματοποιήσει προσλήψεις, κάτι που έχει επιπτώσεις γενικά στη διαδικασία και τα ποσοστά της απασχόλησης (Giotis & Chletsos, 2015, Furaker, 2009). Παρά το γεγονός ότι, σε έναν βαθμό, οι διαφορές στις ακολουθούμενες πολιτικές αγοράς εργασίας μπορούν να εξηγήσουν τις διαφορές στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των χωρών (Nickel, 1997, Wolfers, 2000), τα εμπειρικά αποτελέσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης και την άμεση σχέση του με το επίπεδο της ανεργίας είναι αντιφατικά και όχι ασφαλή για συμπεράσματα. Ωστόσο, δείχνουν ότι η επίδραση μιας αυστηρής νομοθεσίας προστασίας της απασχόλησης στην αύξηση της ανεργίας είναι θετική, αλλά ποσοτικά πολύ μικρή και γι' αυτό από αρκετούς επιστήμονες θεωρείται αμελητέα. Παράλληλα, δεν επιβεβαιώνεται ούτε η υπόθεση ότι η φιλελευθεροποίηση, αντίθετα, της νομοθεσίας οδηγεί γενικά σε αύξηση της

¹ Δηλαδή, ο διαχωρισμός της αγοράς εργασίας στους «εσωτερικούς», των οποίων η εργασία προστατεύεται περισσότερο και στους «εξωτερικούς», που απασχολούνται κυρίως με προσωρινές συμβάσεις ή συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου και δεν προστατεύονται επαρκώς.

² βλ. ενδ. Giotis & Chletsos 2015, Feldmann 2008, Di Tella & MacCulloch 2005, Botero et al. 2004, Blau & Kahn 2002, Miles 2000, Elmeskov 1998, Scarpetta 1996.

απασχόλησης. Φαίνεται πως άλλοι παράγοντες ή συνδυασμός παραγόντων είναι περισσότερο καθοριστικοί ως προς αυτά (Giotis & Chletsos, 2015, Furaker, 2009).

Σε κάθε περίπτωση, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης και ο βαθμός αυστηρότητάς του θεωρείται ότι αποτελεί μία από τις διαστάσεις που συνθέτουν το σύνολο των παραγόντων που επηρεάζουν τη λειτουργία και την ευελιξία της αγοράς εργασίας. Οι περισσότερες χώρες διαθέτουν ένα είδος θεσμικού πλαισίου για την προστασία της απασχόλησης, ο βαθμός αυστηρότητας του οποίου διαφέρει χαρακτηριστικά από χώρα σε χώρα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πιο αυστηρό εμφανίζεται, τουλάχιστον μέχρι το ξέσπασμα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, στη νότια και ηπειρωτική Ευρώπη (π.χ. στην Ελλάδα και τη Γερμανία αντίστοιχα), καθώς και στις νορβηγικές χώρες (π.χ. στη Σουηδία). Αντιθέτως, στις αγγλοσαξονικές χώρες (όπως το Ην. Βασίλειο) είναι λιγότερο αυστηρό και παρατηρείται μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας (Skedinger, 2010). Σύμφωνα με τη Δ.Ο.Ε.³, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης μαζί με το σύστημα παροχών ανεργίας σχηματίζει μια γερή βάση για την συνολική ασφάλεια των εργαζομένων, άρα ενισχύει την κοινωνική τους προστασία από την ανεργία.

Κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται στο διεθνή χώρο μια τάση μείωσης της αυστηρότητας και φιλελευθεροποίησης του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης, με έντονα χαρακτηριστικά στην Ευρώπη. Οι πολιτικές για την απασχόληση που υιοθετούνται από τις Συνόδους του Άμστερνταμ, του Λουξεμβούργου και της Λισαβόνας, ο ασφυκτικός οικονομικός κλοιός που θέτει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης για τη συμμετοχή στο ευρώ, καθώς και η υιοθέτηση του Πράσινου Βιβλίου της Ε.Ε. για τον «εκσυγχρονισμό» της εργατικής νομοθεσίας αναδεικνύουν την οικονομική ανταγωνιστικότητα ως βασικό στόχο προς επίτευξη από τα κράτη-μέλη και ως βασική παράμετρο του εργατικού δικαίου (Κουζής, 2010, Skedinger, 2010, Furaker, 2009, Κουζής 2007, Καραμεσίνη & Κουζής, 2005).

Κατά τη δεκαετία του 2000, ο συνδυασμός ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) στις σχέσεις και συνθήκες εργασίας, στόχος που είχε τεθεί ήδη ως βασικός για τα κράτη-

³ <https://www.ilo.org/global/topics/employment-security/lang--en/index.htm>

μέλη από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (Ε.Σ.Α.)⁴, κυριαρχεί ως βασική κατεύθυνση των πολιτικών αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Με επιχείρημα τη μείωση του κόστους εργασίας για τις επιχειρήσεις, προκειμένου να μειωθεί η ανεργία και να αυξηθεί η απασχόληση, σημειώθηκε σημαντική χαλάρωση των κανόνων και των περιορισμών που προστατεύουν τους εργαζόμενους, καθώς και αποδυνάμωση της ασφάλειας της εργασίας υπέρ της ανάπτυξης της ευελιξίας, μετατρέποντας το εργατικό δίκαιο σε δίκαιο «ευέλικτης» απασχόλησης (Κουζής, 2010).

Η αλλαγή του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης και λειτουργίας της αγοράς εργασίας υπηρετεί διαφορετικούς στόχους πολιτικής σε δεδομένη στιγμή σε κάθε χώρα (Καραμεσίνη, 2011). Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων, σε ολόκληρη την Ευρώπη, και ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό νότο, οι πολιτικές λιτότητας και απορρύθμισης της αγοράς εργασίας που εφαρμόστηκαν, με στόχο υποτίθεται τη μείωση του εργατικού κόστους και της ανεργίας, ενίσχυσαν την τάση προς περισσότερο ευέλικτες σχέσεις εργασίας, φιλελευθεροποίηση του θεσμικού πλαισίου και αυστηροποίηση του συστήματος παροχών ανεργίας. Διαδικασία που υλοποιήθηκε μέσω της αποδυνάμωσης του θεσμού της πλήρους και σταθερής εργασίας, την ελαστικοποίηση των όρων εργασίας, την απελευθέρωση των ομαδικών απολύσεων, την ελαστικοποίηση των ωραρίων, την απορρύθμιση του συστήματος των συλλογικών συμβάσεων και διαπραγματεύσεων, τη μείωση του κατώτατου μισθού κ.α. (INE-ΓΣΕΕ, 2012, Καραμεσίνη 2011, Κουζής 2010). Οι αλλαγές της νομοθεσίας προστασίας της απασχόλησης, διαδικασία που περιγράφεται με τον όρο *θεσμικές πολιτικές αγοράς εργασίας*, παίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς αφενός έχουν ως στόχο την αλλαγή της αγοράς εργασίας και άρα επηρεάζουν τη λειτουργία της και αφετέρου επιδρούν καθοριστικά στα συστήματα αποζημίωσης της ανεργίας, επομένως και στο επίπεδο και την ποιότητα της παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας στα άτομα κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους. Για παράδειγμα, η επίδραση των μεταρρυθμίσεων που πραγματοποιήθηκαν τα χρόνια της οικονομικής κρίσης στους κατώτατους μισθούς στην Ευρώπη, μείωσαν το ύψος των επιδομάτων ανεργίας, επιδρώντας αρνητικά στην οικονομική στήριξη των ανέργων και την κοινωνική προστασία (Ρομποτή & Φερόνας, 2016).

⁴ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης θεσμοθετήθηκε τον Ιούνιο του 1997 με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Οι τομές στο εργασιακό μοντέλο των χωρών της Ε.Ε. που παρέχουν ισχυρή προστασία της απασχόλησης -τομές που ξεκίνησαν πιο έντονα από το 2005 και προωθήθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης- αναμένεται να συνεχιστούν, καθώς η «ευελιξία με ασφάλεια» (flexicurity) αποτελεί βασική κατεύθυνση και της νέας Ε.Σ.Α., υπό τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» (Καραμεσίνη, 2011α).

1.2 Ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας

Οι *ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας* ή ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (active labor market policies) επιδιώκουν την αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας μέσω της αντιμετώπισης των αιτιών της (Καραμεσίνη, 2011β, Furaker, 2009). Αποτελούν ένα από τα είδη των πολιτικών απασχόλησης και έχουν ως στόχο, γενικά, να επηρεάσουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και, ειδικά, να διαμορφώσουν τις συνθήκες εκείνες που θα συμβάλουν στην ένταξη ή επανένταξη των ανέργων σε αυτή. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Ο.Ο.Σ.Α., πρόκειται, ως επί το πλείστον, για στοχευμένες δράσεις πολιτικής με την έννοια ότι, συνήθως, αφορούν συγκεκριμένη κατηγορία ή ομάδα ανέργων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας (π.χ. λόγω ηλικίας, φύλου, διάρκειας ανεργίας κ.α.). Αποσκοπούν στην αύξηση της πιθανότητας απασχόλησης ή τη βελτίωση των εισοδηματικών/εργασιακών προοπτικών των ανέργων μέσω της βελτίωσης της θέσης τους και επιδιώκουν την ποιοτική σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας (Δεδουσόπουλος, 2007). Ως ενεργητικές χαρακτηρίζονται οι πολιτικές αύξησης της προσφοράς εργασίας, η οποία πραγματοποιείται μέσω της αύξησης της απασχόλησης άμεσα (π.χ. δημιουργία θέσεων εργασίας στο δημόσιο τομέα) ή έμμεσα μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας (π.χ. επιδότηση της απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα). Υλοποιούνται, κυρίως, από δημόσιες δομές και υπηρεσίες απασχόλησης και καλύπτουν ένα μεγάλο αριθμό δράσεων που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο βασικούς τύπους πολιτικών: την *επιδότηση της απασχόλησης* και την *πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2017, Καραμεσίνη, 2011β).

Οι *δράσεις επιδότησης της απασχόλησης* στηρίζονται στην υπόθεση ότι για την ανεργία ευθύνεται το υψηλό κόστος εργασίας. Οι επιδοτήσεις αφορούν τη μείωση του μισθολογικού ή/και μη μισθολογικού κόστους εργασίας και δίνονται στους εργοδότες ως κίνητρα με στόχο είτε να αυξήσουν τις θέσεις απασχόλησης και τη ζήτηση εργασίας

(νέες θέσεις εργασίας) είτε να διατηρήσουν αυτές που ήδη υπάρχουν σε περίπτωση που σκόπευαν να τις μειώσουν. Απευθύνονται, κατά προτεραιότητα, σε μακροχρόνια ανέργους⁵, σε νέους χωρίς εργασιακή εμπειρία και σε ευπαθείς ομάδες και στοχεύουν στη διόρθωση των ατελειών της αγοράς εργασίας (Μητροπούλου & Φερόνας, 2016, Καραμεσίνη, 2011β).

Οι *πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης* αποτελούν τη δεύτερη βασική κατηγορία των ενεργητικών πολιτικών και αφορούν δράσεις που επιδιώκουν την αναβάθμιση, βελτίωση και προσαρμογή των δεξιοτήτων των ανέργων όσο και των απασχολούμενων. Κατά πολλούς, οι πολιτικές αυτές στοχεύουν όχι τόσο στην άμεση αύξηση της απασχόλησης αλλά περισσότερο στο να παρέχουν, σε διαφορετικές κατηγορίες του πληθυσμού, ίσες ευκαιρίες όσον αφορά την «απασχολησιμότητα»⁶. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας και όχι μέσω της μείωσης του εργατικού κόστους. Για το λόγο αυτό, η πολιτική κατάρτισης φαίνεται να συγκεντρώνει μεγαλύτερη θεωρητική συναίνεση. Οι πολιτικές αυτές καλούνται να επιλύσουν αναντιστοιχίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, μειώνοντας έτσι τις κοινωνικές ανισότητες με αποτέλεσμα να περιορίζεται ο κίνδυνος της διαρθρωτικής ανεργίας⁷. Αφορούν άτομα με ελλειπείς επαγγελματικές δεξιότητες, τα οποία μέσω κατάρτισης πετυχαίνουν την ένταξη ή επανένταξή τους στην αγορά εργασίας (Μητροπούλου & Φερόνας, 2016, Καραμεσίνη, 2011β. Καραμεσίνη, 2005).

Τέλος, υπάρχει μία ακόμη διάσταση που συμπληρώνει τις ενεργητικές πολιτικές που υλοποιούνται από τα κοινωνικά κράτη για την καταπολέμηση της ανεργίας. Πρόκειται για τις διάφορες *υπηρεσίες τοποθέτησης* που παρέχονται από τις δομές απασχόλησης και στοχεύουν στην επίτευξη καλύτερης ποιότητας σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Απευθύνονται στο σύνολο του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και στοχεύουν, κυρίως, στην ελάττωση της ανεργίας τριβής⁸. Τέτοιες υπηρεσίες, είναι οι δράσεις

⁵ Άνεργοι για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών.

⁶ Η «απασχολησιμότητα» ορίζεται ως η πιθανότητα εξόδου των ανέργων από την ανεργία και η είσοδος τους στην απασχόληση και εξαρτάται από την διάρκεια παραμονής τους στην ανεργία (Καραμεσίνη, 2011β).

⁷ Η *διαρθρωτική ανεργία* αναφέρεται στην ανεργία που είναι αποτέλεσμα της αναντιστοιχίας μεταξύ των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που ζητούνται στην αγορά εργασίας από τις επιχειρήσεις και αυτών που παρέχονται από το εκπαιδευτικό σύστημα και προσφέρονται από το εργατικό δυναμικό.

⁸ Η *ανεργία τριβής* προκαλείται από το χρονικό διάστημα αναζήτησης εργασίας που μεσολαβεί όταν οι εργαζόμενοι αλλάζουν δουλειά. Είναι βραχυχρόνια ανεργία, προϋποθέτει την ύπαρξη κενών θέσεων

ατομικής ή ομαδικής συμβουλευτικής για επαγγελματικό προσανατολισμό, ανάπτυξη τεχνικών αναζήτησης εργασίας και ανάληψης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, οι ημερίδες ενημέρωσης και πληροφόρησης κ.α.

Σύμφωνα με τον Calmfors (1994), οι ενεργητικές πολιτικές αποτελούν τα μέσα, κυρίως, για την καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, ενώ σύμφωνα με άλλους η βασική τους δραστηριότητα είναι η διατήρηση του ανθρώπινου κεφαλαίου των ανέργων. Σύμφωνα με την Καραμεσίνη (2005), *«οι ενεργητικές πολιτικές προσφοράς εργασίας για τους ανέργους και τους ανενεργούς, σε συνδυασμό με ενεργητικές πολιτικές ίσων ευκαιριών και κοινωνικής πρόνοιας, στοχεύουν στην αύξηση του εργατικού δυναμικού και στην αποτελεσματική σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας, καθώς παράλληλα μειώνουν την ανισότητα της πρόσβασης στην απασχόληση και αποτρέπουν την παγίδευση στη μακροχρόνια ανεργία, στην ανενεργό κατάσταση και τη φτώχεια»*.

Οι ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας βρέθηκαν στο επίκεντρο των πολιτικών απασχόλησης στον ευρωπαϊκό χώρο από τη δεκαετία του 1990, όταν δόθηκε έμφαση στην ατομική ευθύνη για την ανεργία, την αναγκαιότητα επίτευξης μιας περισσότερο ανταγωνιστικής δομής των μισθών και τη μείωση του κόστους εργασίας με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (Galata & Chrysakis, 2016). Κυριάρχησαν μετά το 1997 και την υιοθέτηση της Ε.Σ.Α. που αναγνώριζε ως μοναδικό πρόβλημα προς αντιμετώπιση τη διαρθρωτική ανεργία και, γι' αυτό, ως λύση του προβλήματος πρόκρινε την προσαρμογή των δεξιοτήτων των ανέργων στις απαιτήσεις των επιχειρήσεων, τη βελτίωση της «απασχολησιμότητας» και την ενίσχυση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και της εργασίας (Καραμεσίνη, 2017). Οι στόχοι και οι κατευθύνσεις αυτές είναι, επίσης, συνεπείς με το νέο ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνικής ευημερίας που έχει στο επίκεντρό του την «κοινωνική επένδυση» και διαφοροποιείται από τα κλασικά μοντέλα ευημερίας που αναπτύχθηκαν από τον Esping-Andersen (1990) και τον Ferrera (1996), καθώς επιδιώκει την «προσαρμοστικότητα», την «ευελιξία με ασφάλεια», και την «απασχολησιμότητα» (Galata & Chrysakis, 2017).

Οι ενεργητικές πολιτικές αποτελούν βασική συνιστώσα των επονομαζόμενων «στρατηγικών ενεργοποίησης» και κατά κανόνα συνδέονται με τα συστήματα

εργασίας και οφείλεται στην ατελή πληροφόρηση, που εμποδίζει την αυτόματη κινητικότητα της εργασίας (Καραμεσίνη, 2011β).

ασφάλισης κατά της ανεργίας μέσω της αιρεσιμότητας των παροχών αφού, πλέον σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, η συμμετοχή των ανέργων σε ενεργητικές πολιτικές αποτελεί προϋπόθεση για τη (συνεχιζόμενη) λήψη των παροχών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017). Αυτή η επικέντρωση στις υποχρεώσεις αποδομεί την έννοια και την αξία της καθολικότητας των δικαιωμάτων και ενισχύει την «εμπορευματοποίησή» τους, συνδέοντας άμεσα τις επιδόσεις του ατόμου στην αγορά εργασίας με τα δικαιώματα ανταποδοτικού και όχι καθολικού χαρακτήρα. Η έννοια της «ευημερίας για εργασία» (welfare to work ή workfare), όπως καθιερώθηκε να ονομάζεται, αποτυπώνει τη σύνδεση των κοινωνικών δικαιωμάτων και της υποχρέωσης για εργασία, τάση που αναπτύχθηκε αρχικά κατά τη δεκαετία του 1990 στη Βρετανία. Στην πράξη, ορίζει ως προϋπόθεση για την απόδοση των δικαιωμάτων την «ατομική ενεργοποίηση» σε κάποια μορφή απασχόληση, περιλαμβάνοντας παράλληλα, συχνά με υποχρεωτικούς όρους, την αποδοχή βοήθειας για εξεύρεση εργασίας, κατάρτιση ή εκπαίδευση, συμβουλευτική και καθοδήγηση, δηλαδή ένα μεγάλο μέρος των δράσεων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (Βενιέρης, 2015). Κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης της οικονομίας, οι κυβερνήσεις τείνουν να δίνουν έμφαση και να επεκτείνουν τις δράσεις ενεργητικών πολιτικών με σκοπό να εμφανίζουν μικρότερα ποσοστά ανεργίας (Furaker, 2009).

1.3 Παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας

Ο τρίτος πυλώνας της κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας είναι οι *παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας* (passive labour market policy). Σε αντίθεση με τις ενεργητικές πολιτικές, οι παθητικές πολιτικές δεν επιχειρούν την καταπολέμηση της ανεργίας μέσω της καταπολέμησης των αιτιών της, αλλά στοχεύουν στη διαχείριση των συνεπειών της. Αποτελούν παρεμβάσεις που έχουν διττό στόχο. Από τη μία, τη μείωση της ανεργίας μειώνοντας την προσφορά εργασίας μέσω πολιτικών μείωσης του εργατικού δυναμικού. Από την άλλη, την οικονομική στήριξη των ατόμων κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους και τη διατήρηση του εισοδήματός τους, μέσω επιδομάτων και άλλων παροχών ανεργίας, μέχρι την εύρεση εργασίας ή την έξοδό τους από την αγορά εργασίας (Καραμεσίνη, 2011β).

Οι παθητικές πολιτικές διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη είναι τα *προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης* (pension programmes). Παρέχουν, στα άτομα

που βρίσκονται κοντά στη συνταξιοδότηση και αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, οικονομική στήριξη ως χρηματικό κίνητρο για την έξοδό τους από την αγορά εργασίας (Furaker, 2009). Το κοινό των προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης, σε όσες χώρες υπάρχουν, χαρακτηριστικό που αποτελεί και το κίνητρο που προσφέρουν, είναι ότι κατά την αποχώρηση από την εργασία οι αποχωρούντες λαμβάνουν αποζημίωση που είναι υψηλότερη από το ποσό της σύνταξης που θα λάβουν κατά τη συνταξιοδότηση. Τα προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης εντάσσονται στις πολιτικές μείωσης του εργατικού δυναμικού. Σε πολλές περιπτώσεις, αποτέλεσαν μια απάντηση του κοινωνικού κράτους στην αυξανόμενη ανεργία, καθώς οι πολιτικές μείωσης του εργατικού δυναμικού αποτελούν ένα τρόπο μείωσης του ύψους της στατιστικά καταγεγραμμένης ανεργίας. Παρ' όλα αυτά, τα προγράμματα αυτά έχουν και αρνητικές επιπτώσεις. Από τη μία για το κράτος, καθώς τα έξοδα για την χρηματοδότησή τους είναι μεγάλα. Από την άλλη, για τα άτομα, καθώς στις χώρες που εφαρμόστηκαν εκτεταμένα, η εργασία των εργαζομένων άνω των 50 ετών απαξιώθηκε σημαντικά και παρουσιάστηκε το φαινόμενο του αποκλεισμού τους από την αγορά εργασίας (Καραμεσίνη, 2011β).

Η δεύτερη κατηγορία παθητικών πολιτικών είναι τα *διάφορα είδη χρηματικών παροχών* που δίνονται ως αποζημίωση ανεργίας (unemployment compensation) από τα συστήματα ασφάλισης κατά της ανεργίας στα άτομα που δεν έχουν και αναζητούν εργασία. Τέτοιες παροχές είναι α) τα επιδόματα ανεργίας (ασφαλιστικές παροχές) και β) τα βοηθήματα ανεργίας (προνοιακές παροχές) (Furaker, 2009). Τα *επιδόματα ανεργίας* (unemployment insurance benefits-UIB) είναι ασφαλιστικές παροχές που βασίζονται σε εισφορές και έχουν ανταποδοτικό χαρακτήρα. Βασίζονται στις αρχές της ασφάλισης και της ανταποδοτικότητας και καταβάλλονται σύμφωνα με αυτές. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα ενός ατόμου στο επίδομα εδραιώνεται όταν πιστοποιείται εργασία στο παρελθόν για ένα ελάχιστο προκαθορισμένο διάστημα και για την οποία έχουν, παράλληλα, καταβληθεί ασφαλιστικές εισφορές επί των αποδοχών (περίοδος κατοχύρωσης του δικαιώματος). Οι ασφαλιστικές εισφορές αποτελούν, στην περίπτωση αυτή, και την πηγή χρηματοδότησης των επιδομάτων. Το ύψος των επιδομάτων ανεργίας υπολογίζεται ως ποσοστό επί των προηγούμενων αποδοχών του ανέργου και η διάρκειά τους εξαρτάται από το διάστημα στο οποίο καταβλήθηκαν εισφορές και από τον αριθμό των ενσήμων που έχουν συγκεντρωθεί. Η ενεργοποίηση του δικαιώματος επιδότησης, η διάρκεια και το ύψος του επιδόματος εξαρτώνται από συνθήκες που

αφορούν τον συγκεκριμένο εργαζόμενο και με την έννοια αυτή το δικαίωμα στην ασφαλιστική παροχή είναι εξατομικευμένο. Οι παροχές ασφάλισης υπάρχουν σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, Καραμεσίνη, 2011β, Γράβαρης, 2003).

Εκτός των επιδομάτων, από τα συστήματα ασφάλισης κατά της ανεργίας παρέχονται και *βοηθήματα ανεργίας* (unemployment assistance benefits-UAB). Πρόκειται για προνοιακές παροχές που πρωτίστως αποσκοπούν στην πρόληψη της φτώχειας που σχετίζεται με την ανεργία, καταβάλλονται έπειτα από έλεγχο πόρων (means test) και βασίζονται στις αρχές της κοινωνικής βοήθειας και της κοινωνικής αλληλεγγύης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, Καραμεσίνη, 2011β). Τα βοηθήματα ανεργίας καταβάλλονται στους ανέργους που δεν καλύπτονται από την ασφάλιση κατά της ανεργίας, και συνήθως το ύψος τους είναι χαμηλότερο από εκείνο των επιδομάτων ανεργίας. Στην περίπτωση των βοηθημάτων ανεργίας, η πηγή χρηματοδότησης είναι ο κρατικός προϋπολογισμός μέσω της γενικής φορολογίας. Η εμφάνιση του κινδύνου της ανεργίας είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την ενεργοποίηση του δικαιώματος στην παροχή, γι' αυτό το ύψος του επιδόματος είναι ανεξάρτητο από τις προηγούμενες αποδοχές ή από τις ασφαλιστικές εισφορές που έχουν καταβληθεί. Συνήθως, εξαρτάται από το ατομικό ή οικογενειακό εισόδημα, που πρέπει να είναι κάτω από ένα ορισμένο ύψος που προσδιορίζεται από την δυνατότητα εξασφάλισης ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης (Καραμεσίνη, 2011β, Γράβαρης, 2003). Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες δεν διαθέτουν χωριστό σύστημα παροχής βοηθημάτων ανεργίας, αλλά παρέχουν ένα γενικό κοινωνικό βοήθημα σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος με βάση εισοδηματικά κριτήρια (π.χ. κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης-social security income)⁹ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017).

Ένα από τα ζητήματα που συγκεντρώνουν την προσοχή των κοινωνικών επιστημόνων αλλά και των φορέων χάραξης πολιτικής σε σχέση με τις παθητικές πολιτικές και το ρόλο τους, είναι η σχέση των συστημάτων ασφάλισης κατά της ανεργίας αφενός με την οικονομική αποτελεσματικότητα και αφετέρου με την ανεργία. Δύο είναι τα βασικά επιχειρήματα που έχουν αναπτυχθεί. Το πρώτο, υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ των

⁹ Οι χώρες που διαθέτουν χωριστή παροχή βοηθήματος ανεργίας είναι η Αυστρία, η Γερμανία, η Εσθονία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Μάλτα, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

δύο μερών είναι θετική και τα συστήματα επιδότησης ανεργίας βελτιώνουν την ποιότητα της σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Ένα ικανοποιητικό ύψος επιδόματος και μια λογική διάρκεια λήψης του δίνουν τη δυνατότητα στους ανέργους να αναζητήσουν και να βρουν μια θέση εργασίας ανάλογη των προσόντων τους και να μην είναι αναγκασμένοι να αποδεχτούν την πρώτη δουλειά που θα τους προσφερθεί. Με αυτόν τον τρόπο, αποτρέπεται η σπατάλη των ειδικεύσεων στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, το δεύτερο επιχείρημα υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ του συστήματος επιδότησης ανεργίας και της οικονομικής αποτελεσματικότητας είναι αρνητική. Πιστεύεται ότι οι υψηλές παροχές ανεργίας, ιδιαίτερα όταν λαμβάνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα, είναι πιθανό να επηρεάζουν το ύψος και τη διάρκεια της ανεργίας, με την έννοια ότι μειώνουν τα κίνητρα των ανέργων για επιστροφή στην εργασία, τους αποτρέπουν από την ενεργή αναζήτηση κατά τη διάρκεια της περιόδου επιδότησης και μειώνουν την προθυμία τους να δεχτούν προσφερόμενες θέσεις εργασίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, Καραμεσίνη, 2011β). Στο δεύτερο επιχείρημα βασίζονται προτάσεις, που με στόχο τη μείωση της ανεργίας, υποστηρίζουν τη μεταρρύθμιση των συστημάτων αποζημίωσης της ανεργίας στην κατεύθυνση αυστηροποίησης του θεσμικού πλαισίου που τα διέπει (Καραμεσίνη, 2011β, Scarpetta, 1996). Για παράδειγμα, η μείωση του ύψους των επιδομάτων ανεργίας υποτίθεται ότι συμβάλλει στη μείωση της διάρκειας αναζήτησης εργασίας άρα και στη μείωση της ανεργίας τριβής. Οι πιέσεις προς αυτήν την κατεύθυνση πηγάζουν από πλευράς του κράτους, συνήθως, από καθαρά χρηματοδοτικούς λόγους, ειδικά στις χώρες που εξαιτίας της μεγάλης διάρκειας των επιδομάτων ανταποδοτικού χαρακτήρα και του υψηλού ποσοστού αναπλήρωσης του εισοδήματος δημιουργούνται ελλείμματα στα ασφαλιστικά ταμεία και, κατά συνέπεια, πίεση για αύξηση των εισφορών (Καραμεσίνη, 2011β).

Το ζήτημα του, ισορροπημένου ως προς τα αποτελέσματα, σχεδιασμού των συστημάτων παροχών ανεργίας αποτελεί μια σταθερή πρόκληση για τα κοινωνικά κράτη, ιδιαίτερα στον απόηχο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης και ύφεσης που έπληξε την Ευρώπη και προκάλεσε αλλαγές στην αγορά εργασίας και περιορισμούς των δημοσίων δαπανών. Ο στόχος που τίθεται από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. προς επίτευξη από τα κράτη-μέλη είναι διπλός. Αφενός τα συστήματα να επιτυγχάνουν τη διατήρηση των εισοδημάτων των ατόμων κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους και κατά τις περιόδους αναζήτησης εργασίας, και αφετέρου να διασφαλίζουν την παροχή κινήτρων για αναζήτηση εργασίας, ώστε οι άνεργοι να εξακολουθούν να

δραστηριοποιούνται και να μην καθίστανται ανενεργοί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017). Στο πλαίσιο αυτό, οι πολιτικές για τις παροχές ανεργίας συμπεριλαμβάνονται στις είκοσι αρχές και δικαιώματα του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων¹⁰ (στον τομέα της κοινωνικής προστασίας και ένταξης), που τίθενται από την Ε.Επ. από το 2017 ως στόχοι προς επίτευξη από τα κράτη-μέλη, σε μια κατεύθυνση σύγκλισης των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών τους και αντιμετώπισης των προκλήσεων της εποχής. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «οι άνεργοι έχουν δικαίωμα σε επαρκή στήριξη από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης με σκοπό την (επαν)ένταξή τους στην αγορά εργασίας, καθώς και σε επαρκή επιδόματα ανεργίας, εύλογης διάρκειας, σύμφωνα με τις συνεισφορές τους και τους εθνικούς κανόνες επιλεξιμότητας. Οι παροχές αυτές δεν συνιστούν αντικίνητρο για τη γρήγορη επιστροφή στην απασχόληση».

Η δημόσια συζήτηση αναφορικά με την επίδραση των παθητικών πολιτικών στο ύψος και τη διάρκεια της ανεργίας είναι σε εξέλιξη και επικεντρώνεται στο κατά πόσο οι παροχές ανεργίας μειώνουν την ενεργή αναζήτηση εργασίας από πλευράς ανέργων. Ένας βασικός ισχυρισμός είναι ότι τα συστήματα παροχών ανεργίας είναι πολύ γενναιοδώρα. Τα χρήματα που το κράτος δαπανά για επιδόματα και βοηθήματα ανεργίας υπολογισμένα α) ως ποσοστό του Α.Ε.Π.¹¹ και β) ανά ποσοστιαία μονάδα ανεργίας, αποτελούν δύο από τους δείκτες εκτίμησης του βαθμού γενναιοδωρίας των συστημάτων. Σύμφωνα με τη συγκριτική μελέτη του Furaker (2009) μεταξύ 25 χωρών του Ο.Ο.Σ.Α., τα συστήματα παροχών ανεργίας παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές. Μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, η Γερμανία και η Σουηδία εμφανίζουν μεγαλύτερο βαθμό γενναιοδωρίας των παροχών, ενώ το Ην. Βασίλειο και η Ελλάδα βρίσκονται πολύ χαμηλά στις αντίστοιχες δαπάνες ως προς και τους δύο δείκτες. Στη συνέχεια, μελετά τη σχέση του βαθμού γενναιοδωρίας των συστημάτων, πρώτον, με τα ποσοστά ανεργίας και, δεύτερον, με τα ποσοστά απασχόλησης. Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει είναι ότι δεν εντοπίζεται άμεση θετική επίδραση της υψηλής γενναιοδωρίας στην υψηλή ανεργία και τη χαμηλή απασχόληση. Αντιθέτως, πιο γενναιοδωρες στα επιδόματα και τα βοηθήματα ανεργίας εμφανίζονται οι χώρες που έχουν χαμηλότερη ανεργία και υψηλότερη απασχόληση και ο λόγος είναι ότι η

¹⁰ Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων διακηρύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 17 Νοεμβρίου 2017. Για περισσότερα βλ. https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_el

¹¹ Το Α.Ε.Π. είναι το σύνολο όλων των προϊόντων και αγαθών που παράγει μια οικονομία σε διάστημα ενός έτους, εκφρασμένο σε χρηματικές μονάδες.

τελευταία αυξάνει την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών και φόρων και άρα επιτρέπει στα κράτη να χρηματοδοτούν τις εν λόγω παροχές. Ίσως αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι οι παθητικές πολιτικές κυριαρχούσαν κατά την περίοδο από το 1960 έως το 1990 και αποτελούσαν τη βασική πολιτική του κοινωνικού κράτους για την καταπολέμηση της ανεργίας και την κοινωνική προστασία των ανέργων. Αντίθετα, σε περιόδους ύφεσης της οικονομίας, και ειδικά από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα που η Ε.Σ.Α. αποτελεί τη στρατηγική της Ευρώπης για την απασχόληση, οι ενεργητικές πολιτικές δείχνουν να κερδίζουν έδαφος.

Σε κάθε περίπτωση, ο ρόλος των παθητικών πολιτικών και, κυρίως, της οικονομικής στήριξης των ανέργων πρέπει να θεωρείται κρίσιμος για την ανακούφιση και την αποφυγή της φτώχειας και τη μείωση των ανισοτήτων που παράγει η λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η δομή και οι κανονισμοί των συστημάτων παροχών ανεργίας διαφέρουν από χώρα σε χώρα και συνδέονται άμεσα με τις παραδόσεις κοινωνικής προστασίας της κάθε χώρας, το καθεστώς της αγοράς εργασίας της και το καθεστώς κοινωνικής ευημερίας που προάγεται μέσω του κράτους και άλλων θεσμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Καθεστώτα αγοράς εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1 Καθεστώτα ευημερίας

Η κρίση που αντιμετώπισε το κράτος πρόνοιας από το 1970 και μετά, εξαιτίας της μείωσης των διαθέσιμων πόρων για δημόσιες και άρα κοινωνικές πολιτικές (Βενιέρης, 2003), ώθησε πολλούς κοινωνικούς επιστήμονες, προκειμένου να την κατανοήσουν, να επικεντρώσουν τις μελέτες τους όχι στην ίδια την κρίση του κράτους πρόνοιας και τις αιτίες της, αλλά στους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που συνέβαλαν στη δημιουργία και ανάπτυξή του. Ως αποτέλεσμα των μελετών αυτών, αναπτύχθηκε σειρά τυπολογιών που περιγράφουν τις μορφές του κοινωνικού κράτους, τους μετασχηματισμούς του και τα δομικά χαρακτηριστικά του¹². Οι μελέτες αυτές συνέβαλαν καθοριστικά στο πεδίο της συγκριτικής ανάλυσης της κοινωνικής πολιτικής και στην ερμηνεία της πορείας εξέλιξής της.

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και μπροστά στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής που συνδέονται με τις επιδράσεις του διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού, των αλλαγών στην αγορά εργασίας και την απασχόληση, της αύξησης των κοινωνικών ανισοτήτων, των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης, πρόσφατα των πολιτικών λιτότητας που εφαρμόστηκαν την περίοδο της οικονομικής κρίσης κ.α. παρατηρείται μια μεταστροφή. Οι κοινωνικοί επιστήμονες τείνουν να επικεντρώνονται, κυρίως, στη διερεύνηση των ίδιων των αιτιών της κρίσης, μεταρρύθμισης ή/και συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους¹³. Για πολλούς, οι τυπολογίες που αναπτύχθηκαν προγενέστερα εξακολουθούν να προσφέρουν ένα καθοριστικό πλαίσιο που επηρεάζει την πορεία εξέλιξης των κοινωνικών κρατών, διαδικασία που αποδίδεται με τον όρο της τροχιάς εξάρτησης (path dependency) (Πετμεζίδου, 2014). Για το λόγο αυτό, οι συγκριτικές μελέτες που εκπόνησαν συνδέονται με τα είδη των κρατών ευημερίας που έχουν ήδη αναγνωριστεί και βασίζονται στα δομικά στοιχεία που τα χαρακτηρίζουν.

Η μελέτη που διεξήγαγε ο Esping-Andersen (1990) συγκαταλέγεται σε αυτές που είχαν τη μεγαλύτερη επιρροή στην ταξινόμηση των καπιταλιστικών χωρών σε διαφορετικά καθεστώτα κοινωνικής ευημερίας. Με αφετηρία την εκτίμηση ότι οι προγενέστερες

¹² βλ. Titmuss, 1974, Esping-Andersen, 1990, Castel 1995, Ferrera 1996, Bonoli 1997 κ.α.

¹³ βλ. ενδ., Taylor-Gooby, 2004 & 2008, Bonoli, 2005 & 2007

συγκριτικές μελέτες και τα θεωρητικά μοντέλα που αναπτύχθηκαν για το κοινωνικό κράτος είναι ανεπαρκή, με το να προσεγγίζουν και να αξιολογούν το τελευταίο αποκλειστικά με όρους δημοσίων δαπανών, επικεντρώθηκε στις καθαυτό ιδιότητες του κοινωνικού κράτους και εμπλούτισε καθοριστικά το επιστημονικό πεδίο της συγκριτικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, έδωσε έμφαση στο είδος των κοινωνικών δικαιωμάτων που αποκρυσταλλώνονται μέσα από το κράτος πρόνοιας -μελετώντας τα σε συνάρτηση με τα οργανωτικά χαρακτηριστικά του- καθώς και στις επιδράσεις της κοινωνικής πολιτικής στην αναδιανομή του εισοδήματος και στην κοινωνική στρωμάτωση (Πετμεζίδου, 2014).

Σύμφωνα με τον Esping-Andersen (1990), η δημιουργία και εξέλιξη των κρατών ευημερίας συνδέεται με τρεις παραμέτρους. Πρώτον, τις ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες αναδεικνύεται και κινητοποιείται η εργατική τάξη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Δεύτερον, τις πολιτικές συναινέσεις και συνθέσεις μεταξύ των κομμάτων εξουσίας που ορίζουν το μέτρο πολιτικής νομιμοποίησης και κοινωνικής υποστήριξης του κράτους ευημερίας. Τρίτον, το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον και την επίδραση των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Για το λόγο αυτό, εντοπίζονται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των χωρών.

Η τυπολογία του βασίζεται στην συγκριτική ιστορική ανάλυση της ανάπτυξης της κοινωνικής πολιτικής σε 18 χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και ο κύριος αναλυτικός άξονας που τη διαπερνά είναι το *μίγμα ιδιωτικού-δημόσιου τομέα* στην επιλογή των πολιτικών (Esping-Andersen, 1999 & 1990). Για να αναλύσει τα κοινωνικά κράτη και να τα κατατάξει σε διαφορετικούς ιδεότυπους λαμβάνει υπόψη του τρία βασικά κριτήρια. Το πρώτο κριτήριο διάκρισης, και αυτό που παίζει κυρίαρχο ρόλο στη μελέτη του, είναι ο βαθμός *απο-εμπορευματοποίησης (de-commodification)* των κοινωνικών δικαιωμάτων που τα διαφορετικά κοινωνικά κράτη επιτυγχάνουν. Η έννοια της από-εμπορευματοποίησης προέρχεται από τον Polanyi (1944) και αναπτύχθηκε αργότερα από τον Offe (1972, 1984) (Esping-Andersen, 1999). Παραπέμπει στον βαθμό κατά τον οποίο τα άτομα ή οι οικογένειες μπορούν να διατηρούν ένα κοινωνικά αποδεκτό βιοτικό επίπεδο και να καλύπτουν μέσω αυτού τις ανάγκες τους, ανεξάρτητα από τη συμμετοχή ή την αποχή τους από την αγορά εργασίας (Esping-Andersen, 1990). Από-εμπορευματοποίηση επιτυγχάνεται όταν οι κοινωνικές παροχές ταυτίζονται με *απαραβίαστα κοινωνικά δικαιώματα* που, ως τέτοια,

αναγνωρίζονται και είναι εγγυημένα από το κοινωνικό κράτος και η πρόσβαση σε αυτές αποτελεί κατοχυρωμένο δικαίωμα καθολικού χαρακτήρα στη βάση της αναγνώρισης της ιδιότητας του πολίτη (citizenship) (Βενιέρης, 2015, Πετμεζίδου, 2014). Το δεύτερο κριτήριο, που λαμβάνει υπόψη του, είναι η επίδραση των κρατών πρόνοιας και των κοινωνικών πολιτικών στην *κοινωνική διαστρωμάτωση (social stratification)* καθώς, όπως υποστηρίζει, «το κοινωνικό κράτος αποτελεί μια δραστική δύναμη στη διευθέτηση των κοινωνικών σχέσεων» και όχι απλά έναν «μηχανισμό που παρεμβαίνει στη δομή της ανισότητας» (Esping-Andersen, 1990). Το τρίτο κριτήριο διάκρισης είναι η *κοινωνική προστασία* και οι σχέσεις που διαμορφώνονται ανάμεσα στο κράτος, την αγορά και την οικογένεια ως προς την παροχή της. Με άλλα λόγια, η προτεραιότητα που το κράτος πρόνοιας αποδίδει στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα για την προστασία από τους κοινωνικούς κινδύνους (Πετμεζίδου, 2014).

Με οδηγό τα παραπάνω κριτήρια, τεκμηρίωσε ότι δεν υπάρχει ένα κοινωνικό κράτος, καθώς διαφορετικές ομάδες κοινωνικών κρατών παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Έτσι, ταξινόμησε τα κοινωνικά κράτη των δυτικών καπιταλιστικών χωρών σε διαφορετικά καθεστώτα ευημερίας (welfare regimes) (Πετμεζίδου, 2014). Ο Esping-Andersen χρησιμοποίησε τον όρο «καθεστώς ευημερίας» για να δηλώσει το σύνολο των θεσμών και των πολιτικών που βρίσκονται στη σχέση μεταξύ κράτους πρόνοιας και αγοράς εργασίας (Wood, 2001).

Το *φιλελεύθερο* καθεστώς απαντάται κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς, Ην. Βασίλειο κ.α.). Χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό από-εμπορευματοποίησης των κοινωνικών δικαιωμάτων, αφού η αγορά κατέχει κυρίαρχο ρόλο στην κάλυψη των αναγκών μέσω κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών. Η κρατική παρέμβαση είναι περιορισμένη και πραγματοποιείται μέσω προγραμμάτων που απευθύνονται σε μια μικρή ομάδα ατόμων, κυρίως των ευάλωτων κοινωνικά στρωμάτων με πολύ χαμηλά εισοδήματα (δίχτυ ασφαλείας). Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων αυτών προέρχεται, κυρίως, από τη γενική φορολογία, ενώ χρησιμοποιούνται εισοδηματικά κριτήρια για τη λήψη των παροχών (αυστηροί κανόνες επιλεξιμότητας). Η αναδιανομή που επιτυγχάνεται μέσω του κράτους πρόνοιας είναι αρκετά περιορισμένη. Το *σοσιαλδημοκρατικό* καθεστώς αντλεί από την μεταπολεμική εμπειρία των σκανδιναβικών χωρών (Σουηδία, Δανία). Ο ρόλος του κράτους στην παροχή κοινωνικής προστασίας είναι κυρίαρχος. Χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό

από-εμπορευματοποίησης, αφού τα δικαιώματα αναγνωρίζονται ως καθολικά στη βάση της ιδιότητας του πολίτη (citizenship). Προωθείται η ισότητα των πολιτών και η αλληλεγγύη μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Παράγει υψηλό βαθμό αναδιανομής και, επομένως, συμβάλλει σημαντικά στον περιορισμό των κοινωνικών ανισοτήτων που δημιουργούνται από την αγορά. Τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και παροχής υπηρεσιών χαρακτηρίζονται από την αρχή της καθολικότητας και χρηματοδοτούνται, κατά κύριο λόγο, από τη γενική φορολογία, ενώ θεωρούνται γενναιόδωρα. Στο *συντηρητικό-κορπορατιστικό* καθεστώς, που ταυτίζεται κυρίως με τις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία), παρατηρείται έντονος κατακερματισμός των κοινωνικών παροχών. Οι διάφορες κοινωνικο-επαγγελματικές ομάδες θεμελιώνουν δικαιώματα σε διαφορετικές κοινωνικές παροχές στη βάση της συνεισφοράς. Στηρίζεται σε ένα ανταποδοτικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης που χρηματοδοτείται από τα ασφαλιστικά ταμεία, μέσω των ασφαλιστικών εισφορών, και χαρακτηρίζεται από τη λογική της διατήρησης των διαφορών στο κοινωνικό στάτους. Ο ρόλος του κράτους στην κοινωνική προστασία θεωρείται επαρκής, αλλά ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο ρόλος θεσμών όπως η οικογένεια και η εκκλησία. Το καθεστώς αυτό επιτυγχάνει ένα μεσαίο βαθμό από-εμπορευματοποίησης, αφού το δικαίωμα στις παροχές συνδέεται άμεσα με την απασχόληση (και τη θέση στην οικογένεια) (Esping-Andersen, 2014).

Μία από τις κριτικές (ταξινομητικού χαρακτήρα) που ασκήθηκε από μερίδα κοινωνικών επιστημόνων¹⁴ στην τυπολογία που ανέπτυξε ο Esping-Andersen, αφορά το γεγονός ότι ο τελευταίος δεν περιέλαβε ως δείγματα παρατήρησης στη συγκριτική του ανάλυση και δεν ενέταξε συστηματικά στην ταξινόμησή του τις μεσογειακές ευρωπαϊκές χώρες. Η παράλειψη αυτή αποτέλεσε το έναυσμα για ένα νέο κύκλο επιστημονικού διαλόγου, αναλύσεων και συγκριτικών μελετών. Οι τελευταίες υποστηρίζουν ότι το κράτος πρόνοιας που συναντάται στις χώρες της νότιας Ευρώπης συνδυάζει χαρακτηριστικά και ιδιότητες των καθεστώτων ευημερίας των χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης αλλά διακρίνεται και από δικές του ιδιομορφίες. Για το λόγο αυτό, μπορεί να συγκροτεί ξεχωριστό σύμπλεγμα (cluster) χωρών και άρα ένα τέταρτο διακριτό μοντέλο κοινωνικού κράτους (Pierson & Castles, 2006).

¹⁴ βλ. Leibfried, 1992, Ferrera 1996, Bonoli 1997

Η μελέτη του Ferrera (1996) για τον εντοπισμό κοινών χαρακτηριστικών μεταξύ των κρατών πρόνοιας της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ελλάδας, βασίστηκε περισσότερο σε θεσμικές και πολιτικές πτυχές των κρατών πρόνοιας αυτών των χωρών και είναι αυτή που καθιέρωσε στη διεθνή βιβλιογραφία το τέταρτο μοντέλο κοινωνικού κράτους, το νοτιοευρωπαϊκό ή μεσογειακό. Ένα «επιδοματοκεντρικό» κοινωνικό μοντέλο, όπου οι εισοδηματικές μεταβιβάσεις παίζουν σημαίνοντα ρόλο. Αντλώντας από τη λογική του συστήματος Bismark στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης και της κοινωνικής προστασίας, η αναπλήρωση εισοδήματος βασίζεται στην επαγγελματική θέση και χαρακτηρίζεται από έντονο θεσμικό κατακερματισμό (κορπορατιστικές παραδόσεις). Παράλληλα -τουλάχιστον την χρονική περίοδο που μελετάει ο Ferrera- απουσιάζει ένα πρόγραμμα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στη βάση νομοθετημένου δικαιώματος για τα άτομα ή τις οικογένειες με ανεπαρκείς ή καθόλου πόρους. Στον τομέα της υγείας, σε αντίθεση με την κοινωνική ασφάλιση, το νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο αντλεί στοιχεία από το μοντέλο κοινωνικής πολιτικής του Beveridge, όπως η αρχή της καθολικότητας στις παροχές, προσομοιάζοντας περισσότερο στο σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο. Οι τυπικοί κίνδυνοι δεν προστατεύονται ισόρροπα, αφού παρατηρείται υπερπροστασία προς τον κίνδυνο του γήρατος (μεγαλύτερο μερίδιο συνταξιοδοτικών δαπανών σε σχέση με άλλες δαπάνες) και από την άλλη υπανάπτυξη της στεγαστικής πολιτικής και των παροχών και υπηρεσιών προς την οικογένεια. Η κρατική παρέμβαση στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας είναι περιορισμένη, ενώ παρατηρείται ένα αθέμιτο μίγμα μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με έντονο το στοιχείο της διαπλοκής. Το κοινωνικό κράτος, κυρίως όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας του, εμφανίζει στοιχεία θεσμικής ευνοιοκρατίας και πελατειακής συμπεριφοράς στη διανομή των χρηματικών παροχών.

Καθώς τα συστήματα ασφάλισης κατά της ανεργίας αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας των χωρών, αναμένεται ότι τα πρώτα θα διαφέρουν μεταξύ τους ανάλογα με τον τύπο κράτους ευημερίας στον οποίο ανήκουν. Στη βάση της λογικής της τροχιάς εξάρτησης, οι παραπάνω ταξινομήσεις δύνανται να αποτελούν -μεταξύ άλλων- ένα χρήσιμο εργαλείο ερμηνείας ή κατανόησης της ανθεκτικότητας ή μεταβολής των δομικών χαρακτηριστικών των κρατών πρόνοιας μπροστά στις διάφορες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής.

2.2 Καθεστώς αγοράς εργασίας

Η αγορά εργασίας είναι ο χώρος στον οποίο συναντάται η προσφορά και η ζήτηση εργασίας και κατανέμεται η εργασία στις διαφορετικές παραγωγικές δραστηριότητες (Πετρινώτη, 1989). Το φαινόμενο της ανεργίας είναι άμεσα συνδεδεμένο με την αγορά εργασίας ως αποτέλεσμα του τρόπου λειτουργίας της και ρύθμισης αυτού.

Ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της αγοράς εργασίας και τα συστήματα προστασίας κατά της ανεργίας μίας χώρας είναι δύο περιοχές που αλληλοεξαρτώνται, καθώς επηρεάζουν την παρουσία και τις συνέπειες της ανεργίας (Tamesberger, 2017). Από τη μία, βασικά χαρακτηριστικά και μεγέθη της αγοράς εργασίας, όπως το μοντέλο των σχέσεων εργασίας που επικρατεί, η δομή των συστημάτων συλλογικής διαπραγμάτευσης, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης, το ύψος και τα είδη της ανεργίας, τα ποσοστά απασχόλησης κ.α. επηρεάζουν και διαμορφώνουν τους θεσμούς και τις δραστηριότητες του κοινωνικού κράτους. Από την άλλη, τα συστήματα και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας, όπως για παράδειγμα η ασφάλιση κατά της ανεργίας, που μελετάει η παρούσα εργασία, δημιουργούν κίνητρα και περιορισμούς που διαμορφώνουν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και ανεργίας για τα άτομα μιας κοινωνίας (Wood, 2001). Οι Cinalli και Giugni (2013) υποστηρίζουν ότι για την ανάλυση των πολιτικών κατά της ανεργίας πέραν των συστημάτων παροχών ανεργίας (κυρίως παθητικές αλλά και ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας) είναι, επίσης, απαραίτητο να ληφθεί υπόψη η φύση και ο τρόπος λειτουργίας της αγοράς εργασίας. Βάσει όλων των παραπάνω, η αναγνώριση του είδους της αγοράς εργασίας μιας χώρας είναι χρήσιμη για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την κατανόηση της πορείας εξέλιξης του συστήματος παροχών ανεργίας που διαθέτει.

Ένα χρήσιμο εργαλείο για τη μελέτη των διαφορών που παρατηρούνται στις αγορές εργασίας, σύμφωνα με τον Esping-Andersen (1990), είναι η κατάταξη των χωρών σε διαφορετικούς τύπους καθεστώτων ευημερίας, καθώς το κράτος πρόνοιας λόγω του μεγέθους και του κεντρικού ρόλου που παίζει στη καθημερινή εμπειρία κάθε πολίτη δύναται να διαμορφώνει και να διευθετεί, άμεσα και συστηματικά, σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς που επηρεάζουν τη ζωή των ατόμων, όπως είναι και η αγορά εργασίας. Στη βάση αυτής της προσέγγισης, οι χώρες τείνουν να έχουν μια διαφορετικά οργανωμένη αγορά εργασίας που αποδίδεται στη διαφορετική φύση του καθεστώτος

ευημερίας στο οποίο ανήκουν (Sapir, 2005). Παράλληλα, οι πολιτικές αγοράς εργασίας που έχουν υλοποιηθεί στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, ειδικά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, και στοχεύουν στην καταπολέμηση της ανεργίας ή στην προστασία από αυτή, έχουν επιδράσει στη διαμόρφωση σημαντικών διαφορών μεταξύ των χωρών που, όμως, μόνο εν μέρει ταυτίζονται με τα βασικά μοντέλα κράτους ευημερίας (Cinalli & Giugni, 2013). Επομένως, καθώς η ταξινόμηση των χωρών σε καθεστώτα ευημερίας είναι αρκετά ευρεία, η παράλληλη ταξινόμηση των χωρών σε συγκεκριμένα καθεστώτα αγοράς εργασίας κρίνεται χρήσιμη (Tamesberger & Foissner, 2017).

Στη διεθνή βιβλιογραφία, με στόχο την ανάλυση των ευρωπαϊκών πολιτικών αγοράς εργασίας, καθώς και τη διερεύνηση της αλληλεπίδρασης και της σχέσης μεταξύ της αγοράς εργασίας και της ανεργίας, συναντάται μια σειρά τυπολογιών ταξινόμησης της αγοράς εργασίας σε διαφορετικά καθεστώτα (labour market regimes) ή -πιο εξειδικευμένα- σε καθεστώτα ανεργίας (unemployment regimes). Στην Ευρώπη μπορεί να ανιχνευθεί μια ποικιλία καθεστώτων αγοράς εργασίας που εκπληρώνουν συγκεκριμένη λειτουργία σε κάθε οικονομία (Sturn, 2013). Οι προσεγγίσεις των κοινωνικών ερευνητών για την κατηγοριοποίηση των αγορών εργασίας διαφέρουν ως προς τους δείκτες που λαμβάνουν υπόψη τους και το πεδίο στο οποίο δίνουν έμφαση στην ανάλυσή τους¹⁵. Μία χρήσιμη μεθοδολογία για τη συγκριτική μελέτη και ταξινόμηση της αγοράς εργασίας σε ξεχωριστά καθεστώτα προκύπτει από την τυπολογία των Cinalli και Giugni (2013) για τα καθεστώτα ανεργίας (unemployment regimes). Θέτοντας ως στόχο της έρευνάς τους τη διερεύνηση της επίδρασης της αγοράς εργασίας στη νεανική ανεργία στην Ευρώπη, έθεσαν το θεσμικό πλαίσιο που αφορά την ανεργία στο επίκεντρο της ανάλυσής τους. Υποστηρίζοντας, όμως, ότι ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της αγοράς εργασίας επηρεάζει τις ευκαιρίες των ανέργων για εύρεση εργασίας οργάνωσαν την προσέγγισή τους πάνω σε δύο παράλληλες διαστάσεις: τη μελέτη του θεσμικού πλαισίου για την ανεργία από τη μία και τη μελέτη του θεσμικού πλαισίου για την αγορά εργασίας από την άλλη (Tamesberger & Foissner, 2017).

¹⁵ βλ. ενδ. Muffels et al., 2014, Eichhorst et al., 2010, Gallie και Paugam, 2000.

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, θα χρησιμοποιηθεί η τυπολογία που ανέπτυξαν οι Tamesberger και Foissner (2017), καθώς κρίνεται πιο κατάλληλη, πιο πρόσφατη και πλήρης. Με στόχο να εντοπίσουν τα διαφορετικά καθεστάτα αγοράς εργασίας στην Ευρώπη και να εξετάσουν την επίδρασή τους στην ανεργία κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, οι Tamesberger και Foissner (2017) μελέτησαν από κοινού την αγορά εργασίας και τα συστήματα προστασίας από την ανεργία 23 ευρωπαϊκών χωρών, ακολουθώντας τη διπλή προσέγγιση των Cinalli και Giugni (2013). Πολυάριθμοι δείκτες λαμβάνονται υπόψη, που σχετίζονται αφενός με την αγορά εργασίας και αφετέρου με τα συστήματα προστασίας από την ανεργία. Όσον αφορά την αγορά εργασίας, και από την σκοπιά του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης, εξετάζονται δύο τυποποιημένοι δείκτες του Ο.Ο.Σ.Α. Συγκεκριμένα, ο βαθμός αυστηρότητας της προστασίας από τη μία της τυπικής απασχόλησης (regular contracts) και από την άλλη της προσωρινής απασχόλησης (temporary contracts). Επίσης, υιοθετώντας την άποψη ότι τα εργατικά συνδικάτα ασκούν επιρροή στην αγορά εργασίας, λαμβάνουν υπόψη τρεις ακόμα σχετικούς δείκτες: τη συνδικαλιστική πυκνότητα¹⁶, τον βαθμό κάλυψης από συλλογικές διαπραγματεύσεις και τον τρόπο καθορισμού του μισθού. Ο κύκλος εργασιών της αγοράς εργασίας και το ποσοστό των προσωρινά απασχολούμενων χρησιμοποιούνται ως μεταβλητές εξόδου. Όσον αφορά τα συστήματα προστασίας από την ανεργία, εξετάζονται πέντε δείκτες που συνδέονται με το βαθμό γενναιοδωρίας των συστημάτων: το ποσοστό αναπλήρωσης του εισοδήματος ενός ατόμου, το ποσοστό αναπλήρωσης του εισοδήματος ενός νοικοκυριού, το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που ασφαλίζεται κατά της ανεργίας και η διάρκεια λήψης των παροχών. Σε αυτό το πεδίο, ως μεταβλητές εξόδου συμπεριλαμβάνουν τις δαπάνες για ενεργητικές και παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας.

Βάσει όλων των παραπάνω εντόπισαν και καθόρισαν πέντε καθεστάτα αγοράς εργασίας:

Το *καθεστώς νομικής ασφάλειας* (legal security regime) συναντάται κυρίως στις ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Σλοβενία, Βέλγιο, Νορβηγία, Ολλανδία). Το καθεστώς αυτό στηρίζεται σε ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της απασχόλησης. Με στόχο τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τους ανέργους, οι χώρες που ανήκουν σε αυτό το καθεστώς δίνουν

¹⁶ Το ποσοστό των εργαζομένων που συμμετέχουν σε κάποια συνδικαλιστική οργάνωση επί του συνόλου των εργαζομένων.

έμφαση στις δαπάνες για παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας -οι οποίες περιλαμβάνουν τόσο την εισοδηματική στήριξη των ανέργων όσο και προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης- γι' αυτό και εμφανίζουν το υψηλότερο επίπεδο δαπανών ως ποσοστό του Α.Ε.Π. Το μέσο ποσοστό αναπλήρωσης του εισοδήματος είναι, επίσης, υψηλό σε σχέση με άλλες χώρες και, κυρίως, σε επίπεδο νοικοκυριού. Ο βαθμός κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι επίσης υψηλός, όπως και ο βαθμός συντονισμού για τον καθορισμό του μισθού. Αυτό το καθεστώς αγοράς εργασίας χαρακτηρίζεται από υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, συγκεκριμένα τη δεύτερη συγκριτικά με τα υπόλοιπα καθεστώτα. Τέλος, εξαιτίας του ισχυρού θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης που διαθέτουν και της υψηλής συνδικαλιστικής πυκνότητας, τα εργατικά συνδικάτα παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό θεσμοποίησης.

Όπως το προηγούμενο, έτσι και το δεύτερο καθεστώς αγοράς εργασίας, το *καθεστώς κατακερματισμένης νομικής ασφάλειας* (fragmented legal security regime), επίσης στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό σε ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης, ίσως και το ισχυρότερο σε σχέση με τα άλλα καθεστώτα. Παρουσιάζει σχετικά υψηλά ποσοστά αναπλήρωσης του εισοδήματος αλλά, από την άλλη, εμφανίζει την χαμηλότερη ασφαλιστική κάλυψη κατά της ανεργίας. Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά την τελευταία φαίνεται να θέτει αρκετούς αποκλεισμούς, όμως σε περίπτωση ύπαρξης ασφάλισης δίνονται υψηλές παροχές. Παράλληλα, παρατηρούνται οι λιγότερες δαπάνες για παθητικές πολιτικές αγοράς εργασίας. Όλα αυτά, μαζί με το γεγονός ότι η προσωρινές μορφές απασχόλησης αποτελούν σημαντικό τμήμα του συνόλου των μορφών απασχόλησης, συνεπάγονται ένα δυισμό στην αγορά εργασίας, με την έννοια ότι οι «εντός των τειχών»¹⁷ του συστήματος κοινωνικής προστασίας προστατεύονται επαρκώς, σε αντίθεση με όσους βρίσκονται «εκτός των τειχών»¹⁸, οι οποίοι μένουν ακάλυπτοι. Το καθεστώς αυτό χαρακτηρίζει την αγορά εργασίας της Γαλλίας και αυτές των χωρών της νότιας Ευρώπης (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία). Η αγορά εργασίας της Ελλάδας παρουσιάζει περισσότερες ομοιότητες με αυτήν της Ιταλίας, σε σχέση με τις υπόλοιπες τρεις χώρες.

¹⁷ Οι «εντός των τειχών» είναι οι εργαζόμενοι σε πλήρη και μόνιμη απασχόληση.

¹⁸ Οι «εκτός των τειχών» είναι οι άνεργοι, και οι εργαζόμενοι με προσωρινές συμβάσεις εργασίας ή συμβάσεις μερικούς απασχόλησης.

Το *καθεστώς ευελασφάλειας* (flexicurity regime) περιγράφει τις αγορές εργασίας της Σουηδίας, της Δανίας και της Φινλανδίας και χαρακτηρίζεται από ευελιξία (flexibility) στην αγορά εργασίας σε συνδυασμό με τη μεγάλη διάρκεια λήψης παροχών ανεργίας με στόχο την παροχή ασφάλειας (security) στους ανέργους. Ο υψηλός κύκλος εργασιών της αγοράς εργασίας μαζί με την επικράτηση των συμβάσεων απασχόλησης διάρκειας λιγότερης των 11 μηνών είναι, πιθανά, το αποτέλεσμα μιας μάλλον αδύναμης θεσμικής προστασίας της απασχόλησης. Οι χρήσιμα μέτρα Ε.Π.Α. είναι εκτεταμένα σε αυτό το καθεστώς αγοράς εργασίας. Διαθέτει την υψηλότερη συνδικαλιστική πυκνότητα, καθώς και τον μεγαλύτερο βαθμό κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές διαπραγματεύσεις. Η συνδικαλιστική εξουσία παρουσιάζει χαμηλότερη θεσμοποίηση σε σχέση με το καθεστώς νομικής ασφάλειας, η οποία αντανακλάται, κυρίως, στο υψηλό ποσοστό κάλυψης από συλλογικές διαπραγματεύσεις παρά στο θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης.

Χώρες, όπως η Τσεχία, η Βουλγαρία, η Σλοβακία, η Εσθονία, η Λιθουανία, παρέχουν πολύ μικρή διάρκεια λήψης των παροχών. Παράλληλα, δαπανούν τα λιγότερα χρήματα από όλα τα καθεστώτα για πολιτικές αγοράς εργασίας (παθητικές και ενεργητικές) και, για το λόγο αυτό, ανήκουν στο *καθεστώς χαμηλών δαπανών*. Εμφανίζουν τη χαμηλότερη συνδικαλιστική πυκνότητα και χαμηλό ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές διαπραγματεύσεις.

Τέλος, το *φιλελεύθερο καθεστώς* χαρακτηρίζεται από την ευέλικτη ρύθμιση της αγοράς εργασίας, όπως είναι η μικρή δύναμη των εργατικών συνδικάτων και το αδύναμο θεσμικό πλαίσιο προστασίας και της προσωρινής και της σταθερής απασχόλησης. Τα ποσοστά αναπλήρωσης του εισοδήματος είναι πολύ χαμηλά, παρά το γεγονός ότι η ασφαλιστική κάλυψη που παρέχεται διαθέτει αρκετά καθολικό χαρακτήρα. Αυτό το καθεστώς αγοράς εργασίας συναντάται στην Ιρλανδία, το Ην. Βασίλειο και την Πολωνία.

2.3 Χαρακτηριστικά αγοράς εργασίας των τεσσάρων χωρών

2.3.1 Σουηδία

Η Σουηδία θεωρείται μια αναπτυγμένη βιομηχανική χώρα, με υψηλό βιοτικό επίπεδο, ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες και καλά καταρτισμένο και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ενώ έχει υιοθετήσει ένα συνδυασμό καπιταλιστικής ανοικτής αγοράς και ισχυρής κοινωνικής πολιτικής που χαρακτηρίζεται από ένα καθολικό κοινωνικό κράτος.

Η προστασία της απασχόλησης στη Σουηδία στηρίζεται, εν μέρει, σε έναν νόμο που ισχύει από το 1982 (The Employment Protection Act¹⁹), ο οποίος παρέχει προστασία από την απόλυση -πρωτίστως στους μόνιμους εργαζόμενους ή όσους εργάζονται με συμβάσεις αορίστου χρόνου- και ρυθμίζει, κυρίως, θέματα που αφορούν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας. Ωστόσο, οι περισσότερες διατάξεις της σουηδικής νομοθεσίας για την αγορά εργασίας μπορούν, εν συνόλω ή εν μέρει, να τροποποιηθούν μέσω των συλλογικών συμβάσεων, γι' αυτό η ρύθμιση της σουηδικής αγοράς εργασίας βασίζεται περισσότερο στις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών. Οι συλλογικές συμβάσεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Ο κατώτατος μισθός στη Σουηδία, τόσο για τον ιδιωτικό όσο και για τον δημόσιο τομέα, διαμορφώνεται αποκλειστικά μέσω του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων σε τομεακό επίπεδο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (Eurofound, 2009). Σχεδόν ολόκληρη η αγορά εργασίας καλύπτεται από συλλογικές συμβάσεις. Το σύστημα συλλογικής διαπραγμάτευσης στη Σουηδία, τα τελευταία χρόνια, εμφανίζει τάσεις αποκέντρωσης προς το τοπικό επίπεδο διαπραγμάτευσης όσον αφορά τις αμοιβές και τις ώρες εργασίας. Η συνδικαλιστική πυκνότητα ήταν ιστορικά πολύ υψηλή στη χώρα και παραμένει ακόμα στις υψηλότερες της ΕΕ-28, όμως τα τελευταία έτη εμφανίζει τάσεις μείωσης και μάλιστα μειώνεται με μεγαλύτερους ρυθμούς σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σύμφωνα, με τα πρόσφατα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. αλλά και σχετική έκθεση του Εθνικού Γραφείου Διαμεσολάβησης της Σουηδίας που εκπονήθηκε το 2015, το ποσοστό των εργαζομένων που ήταν μέλη συνδικαλιστικών οργανώσεων μειώθηκε κατά περισσότερο από 10% μεταξύ 2003 και 2013. Η πτώση αυτή, αποδίδεται σε μέτρα που έλαβε η κεντροδεξιά κυβέρνηση, η οποία το 2007 αύξησε τις συνδρομές των μελών στα κλαδικά ταμεία ασφάλισης ανεργίας των συνδικάτων και, στη συνέχεια, το 2008 αύξησε το μερίδιο που αναλογεί στα ταμεία αυτά για τη χρηματοδότηση των παροχών ανεργίας, με βάση την ανεργία στον εκάστοτε κλάδο

¹⁹ Για περισσότερα βλ. <https://www.industriarbetsgivarna.se/in-english/employers-information/the-employment-protection-act-and-other-employment-protection-issues>

(Eurofound, 2015)²⁰. Παρ' όλα αυτά, η ακόμα μεγάλη συνδικαλιστική πυκνότητα έχει ως αποτέλεσμα η κάλυψη των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας να είναι, επίσης, πολύ υψηλή. Το ποσοστό ανέρχεται περίπου στο 100% για τον δημόσιο τομέα και στο 90% το 2016 στον ιδιωτικό τομέα.

Ο πληθυσμός της χώρας αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς την τελευταία δεκαετία και το 2018 ανήλθε σε πάνω από 10 εκατομμύρια. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην αύξηση των γεννήσεων και της μετανάστευσης²¹ (Eurostat, Eures). Η εξέλιξη αυτή μπορεί να έχει θετική επίδραση στην αντιμετώπιση προκλήσεων που αντιμετωπίζει το σύγχρονο κοινωνικό κράτος, όπως η γήρανση του πληθυσμού, γενικά όμως θέτει επιπλέον προκλήσεις που αφορούν μεταξύ άλλων την ανεργία και την απασχόληση.

Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί καταγράφεται το συνολικό επίπεδο απασχόλησης στη Σουηδία, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, ηλικίας 15-64 ετών, από το 2009 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 1 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής απασχόλησης κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

Πίνακας 1: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στη Σουηδία, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Σουηδία	78,9	79,1	79,9	80,3	81,1	81,5	81,7	82,1	82,5	82,9
EE-28	70,8	71,0	71,1	71,7	72,0	72,3	72,6	73,0	73,4	73,7

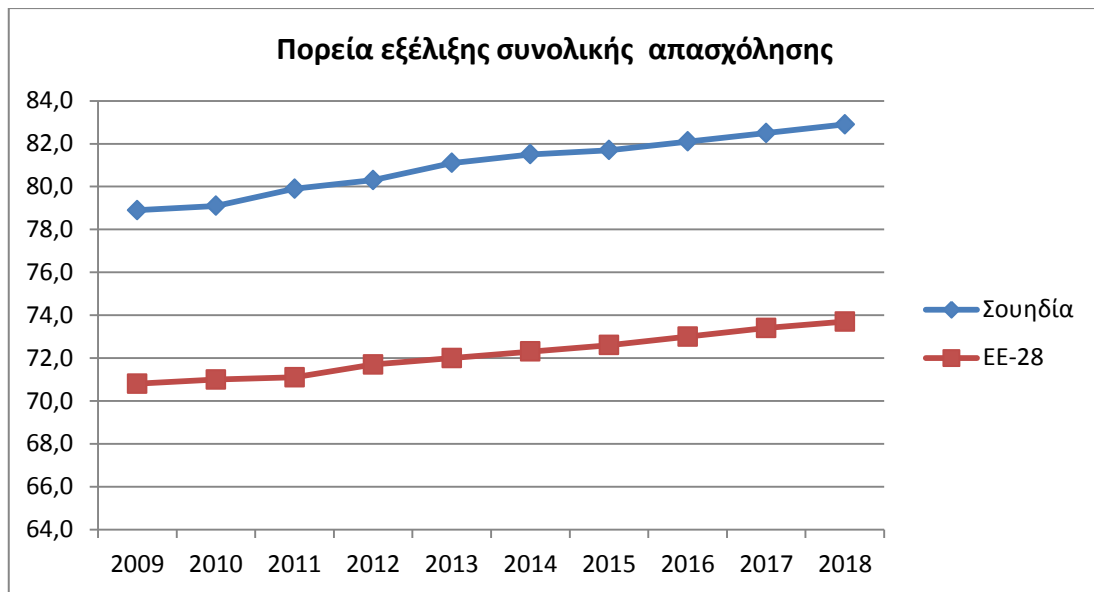
Πηγή: Eurostat online database²², επεξεργασία συγγραφέα.

²⁰ Για περισσότερα βλ. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2015/sweden-fall-in-union-density>

²¹ Το 2017, 1,9 εκατομμύρια άνθρωποι στη Σουηδία είχαν γεννηθεί στο εξωτερικό, αριθμός που αποτελούσε το 18,5% του πληθυσμού της.

²² Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

Διάγραμμα 1: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στη Σουηδία, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database²³, επεξεργασία συγγραφέα.

Όπως δείχνουν τα στοιχεία, το ποσοστό απασχόλησης στη Σουηδία είναι αρκετά υψηλό, πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-28, ενώ φαίνεται να ακολουθεί συνεχή ανοδική πορεία ακόμη και τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Μάλιστα είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη. Αυτό, σε μεγάλο βαθμό, οφείλεται στην αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στη σουηδική αγορά εργασίας που πλησιάζει σε ποσοστό αυτή των ανδρών. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, στις ηλικίες 20-64 ετών, το ποσοστό απασχόλησης το 2017 ήταν 79,8% στις γυναίκες και 83,8% στους άνδρες. Η αύξηση της απασχόλησης αφορά τόσο τον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα, καθώς και τον τομέα των υπηρεσιών και τον κατασκευαστικό κλάδο. Αντίθετα, τα πρώτα χρόνια της κρίσης εμφάνισε απότομη μείωση στον τομέα της βιομηχανίας. Παρά την θετική της πορεία, οι προκλήσεις παραμένουν και αφορούν, κυρίως, την απασχόληση των μεταναστών, που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας²⁴ και των ατόμων με χαμηλή εκπαίδευση, καθώς η ζήτηση γνώσεων είναι αρκετά υψηλή στη σουηδική αγορά εργασίας και οι περισσότερες νέες θέσεις αφορούν την ανώτερη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Eures 2018²⁵, Gottfries, 2018).

²³ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

²⁴ Το 2015, 36% των αντρών και 44% των γυναικών που γεννήθηκαν σε άλλη χώρα ήταν άνεργοι ή εκτός εργατικού δυναμικού (Gottfries, 2018).

²⁵ European Job Mobility Portal,

<https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2602&lmi=Y&acro=lmi&lang=en&recordLang=en&parentId=>

Στον Πίνακα 2 που ακολουθεί καταγράφεται ο ετήσιος μέσος όρος της συνολικής ανεργίας στη Σουηδία, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, από το 2009 έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 2 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής ανεργίας κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

Όπως δείχνουν τα στοιχεία, το ποσοστό ανεργίας το 2009, κατά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, ήταν στο 8,3% (από 7,7% που ήταν το 2005). Το 2010 αυξάνεται στο 8,6%, ποσοστό που αποτελεί το υψηλότερο για τη χώρα και αποτυπώνει την επίδραση της ύφεσης της οικονομίας, κυρίως στον τομέα των εξαγωγών. Από τότε και μετά ακολουθεί μία περίοδος συνεχούς μείωσης, με εξαίρεση την περίοδο 2012-2013, με το ποσοστό ανεργίας το 2018 να βρίσκεται στο 6,3%. Η μείωση αφορά, κυρίως, τον πληθυσμό που έχει γεννηθεί στη χώρα και λιγότερο τους μετανάστες, ενώ συνολικά κρύβει σημαντικές περιφερειακές ανισότητες. Η ανεργία στη χώρα, σε ένα σημαντικό βαθμό, οφείλεται στις ανεπαρκείς ή ακατάλληλες δεξιότητες μέρους του εργατικού δυναμικού (OECD, 2017).

Πίνακας 2: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στη Σουηδία, 2009-2018

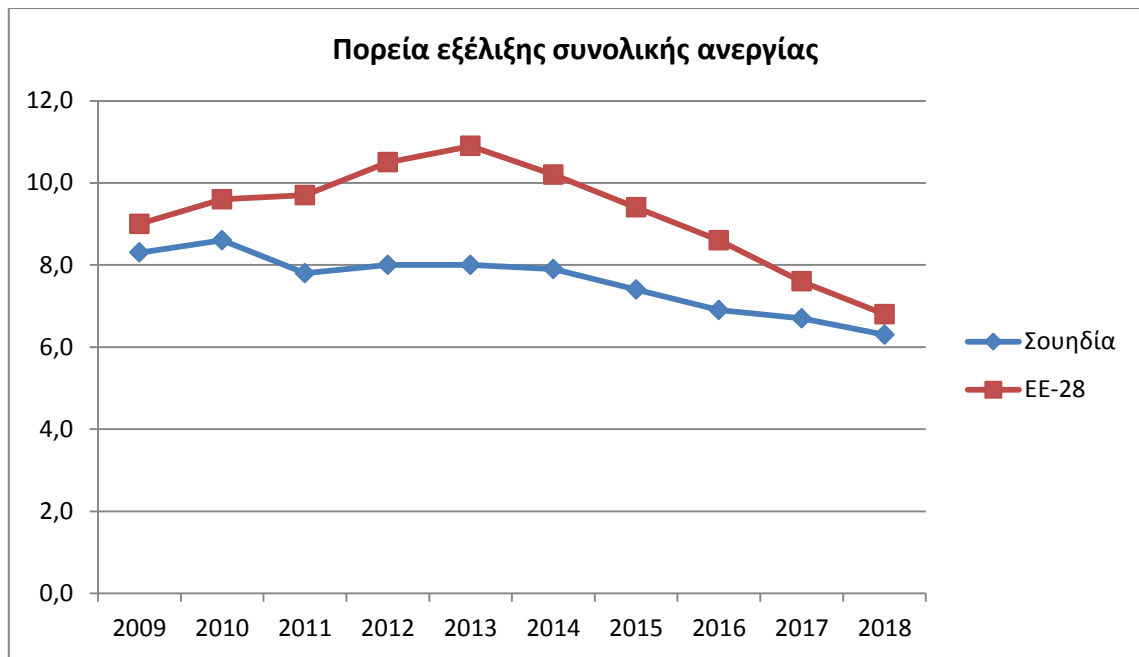
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Σουηδία	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0	7,9	7,4	6,9	6,7	6,3
EE-28	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6	6,8

Πηγή: Eurostat online database²⁶, επεξεργασία συγγραφέα.

[&countryId=SE®ionId=SE0&nuts2Code=%20&nuts3Code=null&mode=text®ionName=National%20Level](#)

²⁶ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

Διάγραμμα 2: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στη Σουηδία, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database²⁷, επεξεργασία συγγραφέα.

Για τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης η Σουηδία δίνει μεγάλη έμφαση στις Ε.Π.Α., οι οποίες έχουν μακρά παράδοση εφαρμογής στη χώρα που θεωρείται ότι καθιέρωσε τη χρήση τους στην Ευρώπη. Πρωτοεμφανίζονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με την ίδρυση των δημοτικών γραφείων απασχόλησης, ενώ τη δεκαετία του 1950 τίθενται τα θεμέλια των σύγχρονων Ε.Π.Α. ως κύριες πολιτικές αγορές εργασίας. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 εξελίσσονται σταδιακά με το σχεδιασμό στοχευμένων προγραμμάτων δημιουργίας θέσεων εργασίας. Εφαρμόζονται εκτεταμένα, ως κύρια βραχυπρόθεσμη πολιτική αντιμετώπισης της ανεργίας, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με τη βαθύτερη, μεταπολεμικά, ύφεση της οικονομίας της που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση της κανονικής απασχόλησης κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 1990-1994 και την αύξηση της ανεργίας από το 1,6% το 1990 στο 8,2% το 1993. Οι Ε.Π.Α., την περίοδο εκείνη, συμπεριέλαβαν περισσότερο από το 5% του εργατικού δυναμικού, ενώ οι δαπάνες του κράτους ανήλθαν σε πάνω από 3% του Α.Ε.Π. Από τότε έως σήμερα επεκτείνονται ακόμα περισσότερο, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που ορίζει η Ε.Ε. μέσω της Ε.Σ.Α. και της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (Calmfors, 2001, Ackum Agell, 1995). Στόχος των σουηδικών Ε.Π.Α., που υλοποιούνται μέσω της σουηδικής δημόσιας υπηρεσίας

²⁷ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

απασχόλησης (Arbetsförmedlingen), είναι κυρίως, η βελτίωση της «απασχολησιμότητας» των ανέργων και η προώθηση της εργασιακής κινητικότητας μεταξύ των περιφερειών για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων στα επίπεδα ανεργίας. Κατά την περίοδο 2011-2013, τα περισσότερα μέτρα Ε.Π.Α. που υλοποιήθηκαν αφορούσαν τους μακροχρόνια ανέργους και τα άτομα που είναι απομακρυσμένα από την αγορά εργασίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση, δόθηκε έμφαση στη βελτίωση των υπηρεσιών σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας, στην ενίσχυση της παροχής βοήθειας προς τους ανέργους για την αναζήτηση εργασίας και στην παρακολούθηση (monitoring) της πορείας εξέλιξής της. Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση, η σουηδική κυβέρνηση αύξησε τον αριθμό των θέσεων που προσφέρονται για απόκτηση επαγγελματική εμπειρίας και κατάρτιση (OECD, 2017). Η προτίμηση στις Ε.Π.Α. έχει κυριαρχήσει σε σχέση με τις παθητικές πολιτικές και τις παροχές για τους ανέργους, παρά το γεγονός ότι οι τελευταίες θεωρούνται αρκετά γενναιοδωρες. Σημαντική παράμετρος των σουηδικών Ε.Π.Α. αποτελεί η σύνδεσή τους με τις παροχές αποζημίωσης ανεργίας. Γενικά υπάρχει έντονη αλληλεξάρτηση μεταξύ των παθητικών και ενεργητικών πολιτικών αγοράς εργασίας, ήδη από τη δεκαετία του 1990 (Calmfors et al., 2001). Με στόχο την αποφυγή του «ηθικού κινδύνου» εξαιτίας ενός γενναιοδωρου συστήματος παροχών ανεργίας, οι τελευταίες καταβάλλονται υπό την προϋπόθεση ο άνεργος να συμμετέχει σε προγράμματα απασχόλησης και να αποδέχεται τις προσφερόμενες από τη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης θέσεις εργασίας.

2.3.2 Γερμανία

Η Γερμανία συνδυάζει ευελιξία στην αγορά εργασίας μαζί με ένα σχετικά προστατευτικό πλαίσιο για την απασχόληση. Αρκετά ζητήματα των εργασιακών σχέσεων, όπως οι μισθολογικές αμοιβές, οι υπερωρίες, το ωράριο, η μερική απασχόληση, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, ρυθμίζονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Τα τελευταία έτη, η κάλυψη από κλαδικές συμβάσεις εργασίας εμφανίζει τάσεις μείωσης και το σύστημα συλλογικής διαπραγμάτευσης τάσεις αποκέντρωσης, καθώς αυξάνονται οι επιχειρησιακές συμβάσεις. Το 2013 θεσπίστηκε νομοθεσία που ρυθμίζει τον κατώτατο μισθό, η οποία ισχύει από το 2015 (European Commission, 2015). Η τάση ευελιξίας στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται έντονα από το 2003 και μετά, με τους νόμους Hartz και την «Ατζέντα 2010» του καγκελάριου Σρέντερ, που

εισήγαγε μεταρρυθμίσεις με στόχο την ανόρθωση της οικονομίας και την αντιμετώπιση της υψηλής, έως τότε, ανεργίας. Κατεύθυνση που ακολουθήθηκε και κατά την περίοδο της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης. Με τις μεταρρυθμίσεις αυτές, οι υπηρεσίες απασχόλησης και οι συναφείς δραστηριότητες αναδιαρθρώθηκαν ριζικά, αυξήθηκαν οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης, όπως οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου, η προσωρινή απασχόληση και η οριακή απασχόληση (mini-jobs), μειώθηκαν οι παροχές ανεργίας για τους ηλικιωμένους και όλοι οι δικαιούχοι κοινωνικής προστασίας που θεωρούνταν ικανοί να εργαστούν συμπεριλήφθηκαν σε προγράμματα ενεργοποίησης. Σήμερα, η γερμανική αγορά εργασίας διακρίνεται από χαμηλή ανεργία, υψηλά ποσοστά συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και μέτρια αύξηση μισθών (Rinne & Schneider, 2017).

Παρά, όμως, τις καλές επιδόσεις της στην αγορά εργασίας, η χώρα αντιμετωπίζει τις προκλήσεις της γήρανσης του πληθυσμού, όπως σχεδόν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, και της έλλειψης καταρτισμένων υπαλλήλων με δεξιότητες. Για την αντιμετώπισή τους, δίνει έμφαση στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών και των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας, στην ένταξη των μακροχρόνια ανέργων και των μεταναστών και στην προσέλκυση εξειδικευμένων εργαζόμενων από το εξωτερικό.

Στον Πίνακα 3 που ακολουθεί καταγράφεται ο ετήσιος μέσος όρος ανεργίας στη Γερμανία, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, από το 2009 έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 3 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής ανεργίας κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

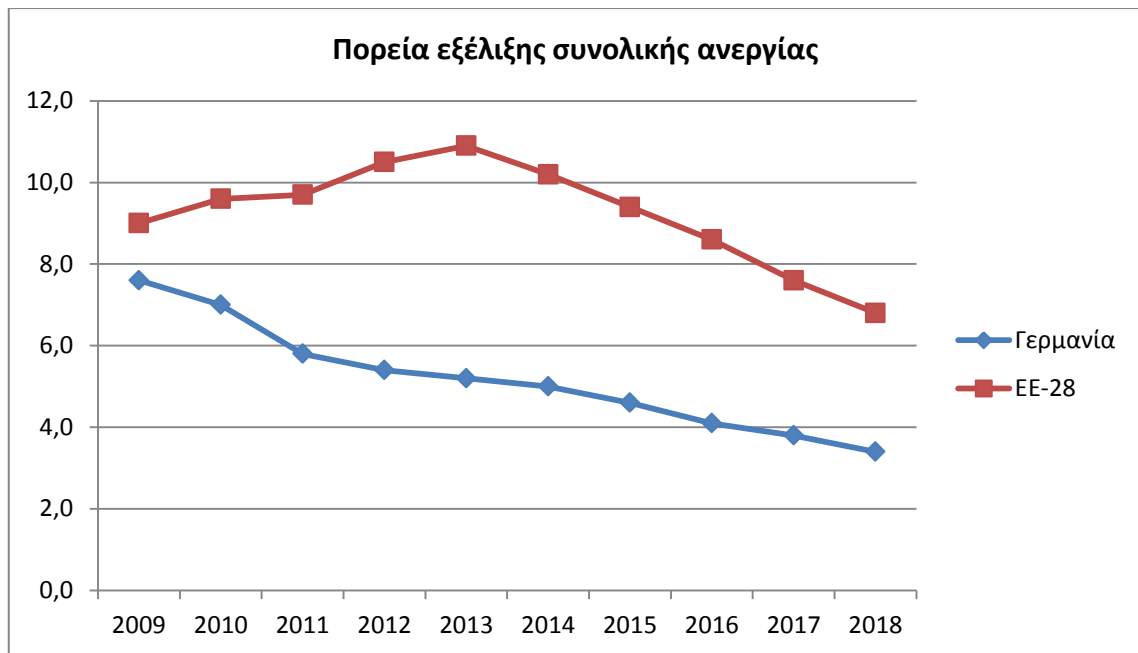
Πίνακας 3: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στη Γερμανία, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Γερμανία	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,1	3,8	3,4
EE-28	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6	6,8

Πηγή: Eurostat online database²⁸, επεξεργασία συγγραφέα.

²⁸ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

Διάγραμμα 3: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στη Γερμανία, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database²⁹, επεξεργασία συγγραφέα.

Η ανεργία στη Γερμανία, από το 2005 κι έπειτα, βαίνει μειούμενη με μια μικρή άνοδο το 2009, κατά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Από το 2009 το επίπεδο ανεργίας στη χώρα εμφανίζει συνεχή πτώση, η οποία και διατηρείται έως και το 2018. Παρά το γεγονός, όμως, ότι το συνολικό ποσοστό ανεργίας της χώρας είναι χαμηλό, στο 3,4% το 2018, η μακρόχρονη ανεργία απασχολεί αρκετά ομοσπονδιακά κρατίδια. Η μείωση της ανεργίας, κατά την τελευταία δεκαετία, υποστηρίζεται ότι οφείλεται περισσότερο σε δημογραφικούς παράγοντες που αφορούν την ανατολική Γερμανία, ενώ στη δυτική Γερμανία η μείωση της ανεργίας έχει σταματήσει, επομένως οι άνεργοι δεν ωφελούνται αναλογικά από την αύξηση της απασχόλησης που παρουσιάζει η χώρα τα τελευταία δέκα έτη (Rinne & Schneider, 2017).

Στον Πίνακα 4 που ακολουθεί καταγράφεται το συνολικό επίπεδο απασχόλησης στη Γερμανία, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, ηλικίας 15-64 ετών, από το 2009 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 4 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής απασχόλησης κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

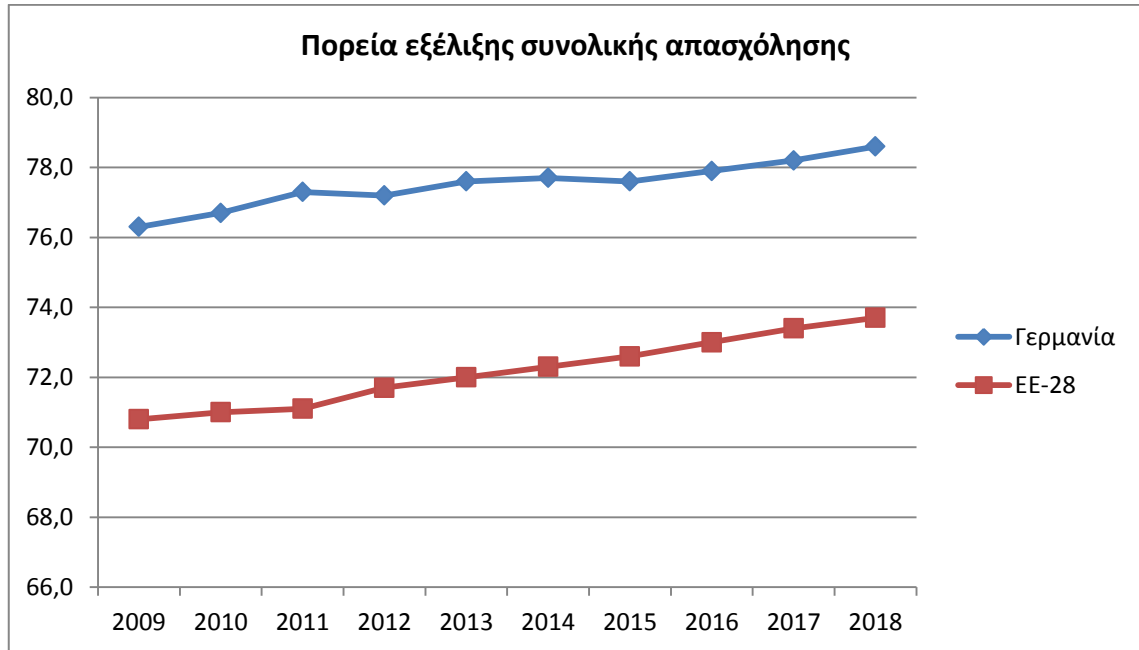
²⁹ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

Πίνακας 4: Το ποσοστό απασχόλησης στη Γερμανία, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Γερμανία	76,3	76,7	77,3	77,2	77,6	77,7	77,6	77,9	78,2	78,2
ΕΕ-28	70,8	71,0	71,1	71,7	72,0	72,3	72,6	73,0	73,4	73,7

Πηγή: Eurostat online database³⁰, επεξεργασία συγγραφέα.

Διάγραμμα 4: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στη Γερμανία, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database³¹, επεξεργασία συγγραφέα.

Η χώρα φαίνεται να μην έχει επηρεαστεί από την πρόσφατη οικονομική κρίση, τουλάχιστον όσον αφορά το επίπεδο της συνολικής απασχόλησης. Καθοριστικό παράγοντα σε αυτό αποτελεί η τάση αύξησης της συμμετοχής στην αγορά εργασίας του πρώην οικονομικά ανενεργού πληθυσμού (Ehmke & Lindner, 2015).

Η οικονομική πολιτική της Γερμανίας βασίζεται στην *κοινωνική οικονομία της αγοράς*³² που στηρίζεται σε δύο πυλώνες: την ανοιχτή αγορά που προωθεί τον οικονομικό ανταγωνισμό και ένα ισχυρό σύστημα κοινωνικής προστασίας που στηρίζεται στην κοινωνική ασφάλιση προκειμένου να παρέχει κοινωνική προστασία στους πολίτες,

³⁰ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

³¹ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

³² Ο όρος *κοινωνική οικονομία της αγοράς* αναφέρεται στην έννοια που αποτέλεσε τη βάση της οικονομικής πολιτικής της Δυτικής Γερμανίας από το 1948. Η κοινωνική οικονομία της αγοράς είναι ένας τρόπος θεώρησης του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας, ως συνδεδεμένους και όχι ανεξάρτητους φορείς, που συνεργάζονται ώστε να προάγουν την ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα. (Hasse, and others, 2008)

δηλαδή σε ένα σύστημα ανταποδοτικού χαρακτήρα. Από το 2003 και μετά, πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στον τομέα των ενεργητικών και παθητικών πολιτικών αγοράς εργασίας, καθώς και στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης κατά της ανεργίας.

Οι Ε.Π.Α. στη Γερμανία εισήχθησαν το 1969, με τον «νόμο για την προώθηση της απασχόλησης» (Employment Promotion Act-Arbeitsförder-ungsgesetz). Κεντρικός τους στόχος ήταν η αύξηση των προσόντων και δεξιοτήτων των ανέργων (απασχολησιμότητα), μέσω προγραμμάτων κατάρτισης και η προώθηση της αυτοαπασχόλησης (Zollner, 2016). Κατά τη δεκαετία του 1990, οι Ε.Π.Α. αποτέλεσαν ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά εργαλεία της γερμανικής κυβέρνησης στην κατεύθυνση καταπολέμησης της ανεργίας. Οι μεταρρυθμίσεις Hartz, μεταξύ άλλων, ενίσχυσαν το ρόλο τους στην κατεύθυνση της «ενεργοποίησης» των ανέργων και του workfare, ενώ επέτρεψαν την παροχή υπηρεσιών τοποθέτησης από ιδιώτες. Τα τελευταία περίπου δέκα έτη, οι Ε.Π.Α. στοχεύουν ιδιαίτερα στην απασχόληση των ηλικιωμένων με στόχο τη συγκράτηση της τάσης μείωσης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ αυστηροποιήθηκε η παρακολούθηση (monitoring) της ενεργού αναζήτησης εργασίας. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι γερμανικές Ε.Π.Α. δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ιδιαίτερων πολιτικών αλλαγών (Ehmke & Lindner, 2015).

Στον τομέα των παθητικών πολιτικών αγοράς εργασίας, από το 2005 και μετά³³, καταργήθηκαν τα δαπανηρά για το κράτος προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης που χρηματοδοτούνταν από την κοινωνική ασφάλιση, στη χρήση των οποίων η χώρα είχε μακρά παράδοση. Ως αντιστάθμισμα δόθηκε στις επιχειρήσεις η δυνατότητα απασχόλησης εργαζομένων με ευέλικτες μορφές εργασίας (Rinne & Schneider, 2017, Ehmke & Lindner, 2015).

2.3.3 Ην. Βασίλειο

Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τις τέσσερις συντηρητικές κυβερνήσεις του Ην. Βασιλείου από το 1979 έως το 1997, με επιχείρημα την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, έχουν επηρεάσει καθοριστικά την αγορά εργασίας στη χώρα. Η τελευταία χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευελιξία και πολύ χαμηλή

³³ Με τις τέσσερις δέσμες νομοθετικών μέτρων γνωστές ως «Hartz IV»

προστασία της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων, ενώ ο ρόλος του κράτους είναι αρκετά περιορισμένος. Οι αντεργατικές πολιτικές της κυβέρνησης Thatcher τη δεκαετία του 1980, όπως ο περιορισμός του δικαιώματος στην απεργία, διέλυσαν το συνδικαλιστικό κίνημα, το απαξίωσαν και περιόρισαν τη εξουσία του (Kaufmann, 2013). Τα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών αποτυπώνονται διαχρονικά στο επίπεδο της συνδικαλιστικής πυκνότητας, η οποία ιστορικά είναι χαμηλή και μειώνεται συνεχώς από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως σήμερα. Συγκεκριμένα, με βάση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. από το 29,8% το 2000 έχει μειωθεί στο 23,5% το 2016, με τη συμμετοχή των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα σε συνδικαλιστικές οργανώσεις να είναι ακόμα χαμηλότερη.

Οι εργασιακές σχέσεις ρυθμίζονται, κυρίως, μέσα από συλλογικές συμβάσεις, οι οποίες έχουν εθελοντικό και όχι νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα, αφού δεν υπάρχει νομοθεσία που να ρυθμίζει ζητήματα συλλογικών διαπραγματεύσεων και να αναγνωρίζει συνδικαλιστικές οργανώσεις. Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις διενεργούνται, κυρίως, σε επιχειρησιακό επίπεδο, τάση που καταγράφεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Η κάλυψη των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις είναι αρκετά χαμηλή και μειώνεται συνεχώς τα τελευταία έτη. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α., το 2000 το ποσοστό κάλυψης ήταν 36,4% ενώ το 2016 βρίσκεται στο 26,3%.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση έπληξε το Ην. Βασίλειο, κυρίως, εξαιτίας του ρόλου του ως το χρηματοπιστωτικό κέντρο της Ευρώπης, που ως τέτοιο είχε επωφεληθεί από την ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα που είχε οδηγήσει στη δυναμική ανάπτυξη θέσεων απασχόλησης στον τομέα των ιδιωτικών υπηρεσιών. Παρ' όλα αυτά συγκαταλέγεται στις χώρες με τη χαμηλότερη ανεργία στην Ε.Ε. Από το 2005 παρουσιάζει σταθερή ανεργία, η οποία τότε αγγίζει το 4,8%. Με την έναρξη της οικονομικής κρίσης, το 2009, η ανεργία στη χώρα αυξάνεται και φτάνει το 2011 στο 8,1%, το μεγαλύτερο ποσοστό της δεκαετίας. Η ρυθμός αύξησης της ανεργίας ήταν πολύ μεγαλύτερος στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες (Rodriguez, 2015). Από το 2011 και μετά καταγράφει μείωση, με μεγαλύτερο ρυθμό κατά τα έτη 2013-2015, τάση που οδηγεί την ανεργία το 2018 στο 4,0%. Στον Πίνακα 5 που ακολουθεί καταγράφεται ο ετήσιος μέσος όρος ανεργίας στο Ην. Βασίλειο, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, από το 2009 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το

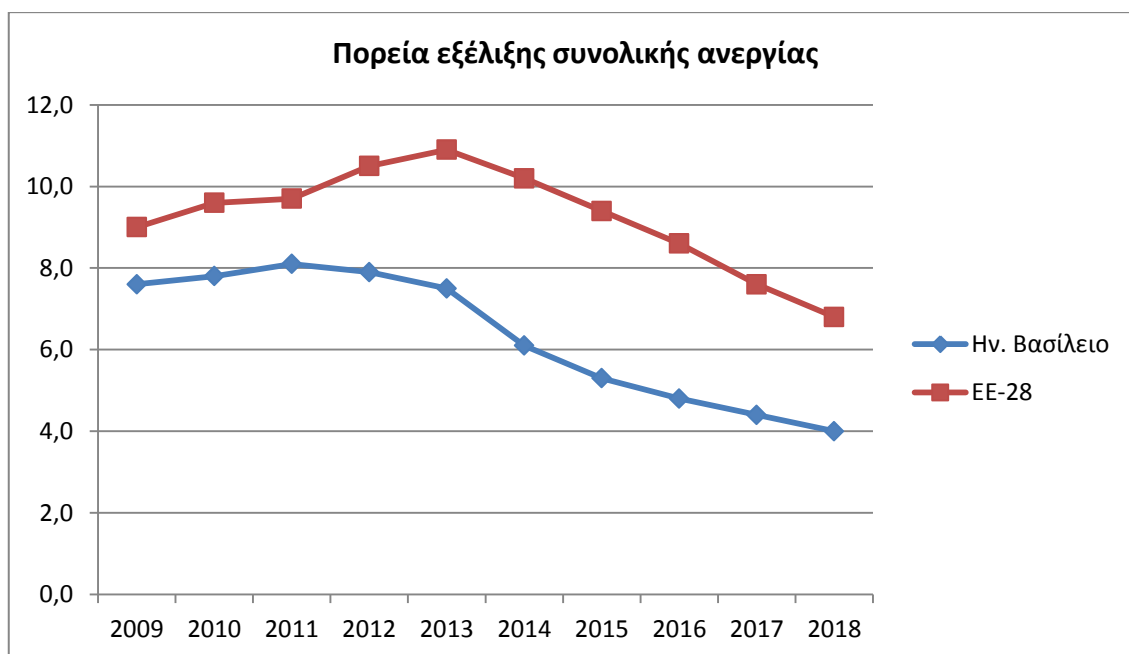
Διάγραμμα 5 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της ανεργίας κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

Πίνακας 5: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ην. Βασίλειο	7,6	7,8	8,1	7,9	7,5	6,1	5,3	4,8	4,4	4,0
EE-28	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6	6,8

Πηγή: Eurostat online database³⁴, επεξεργασία συγγραφέα.

Διάγραμμα 5: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database³⁵, επεξεργασία συγγραφέα.

Η συνολική απασχόληση στο Ην. Βασίλειο κατέγραψε μια ελαφρά μείωση μεταξύ 2009 και 2011. Οι απώλειες θέσεων εργασίας αφορούσαν, κυρίως, τον ιδιωτικό τομέα (Eichhorst et al., 2010). Από τότε έως σήμερα παρουσιάζει συνεχή αύξηση με το ποσοστό το 2018 να ανέρχεται στο 77,9%, παρά το φόβο ότι οι επιχειρήσεις θα εμφανίζονταν επιφυλακτικές στην πραγματοποίηση προσλήψεων, λόγω του Brexit που αποφασίστηκε με δημοψήφισμα το 2016. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών βρίσκονται σε κοντινά επίπεδα με αυτά των ανδρών και καταγράφουν αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια, γεγονός που οφείλεται, κυρίως, στην αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης για τις γυναίκες (Office for National Statistics). Η κυρίαρχη τάση στο

³⁴ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019

³⁵ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019

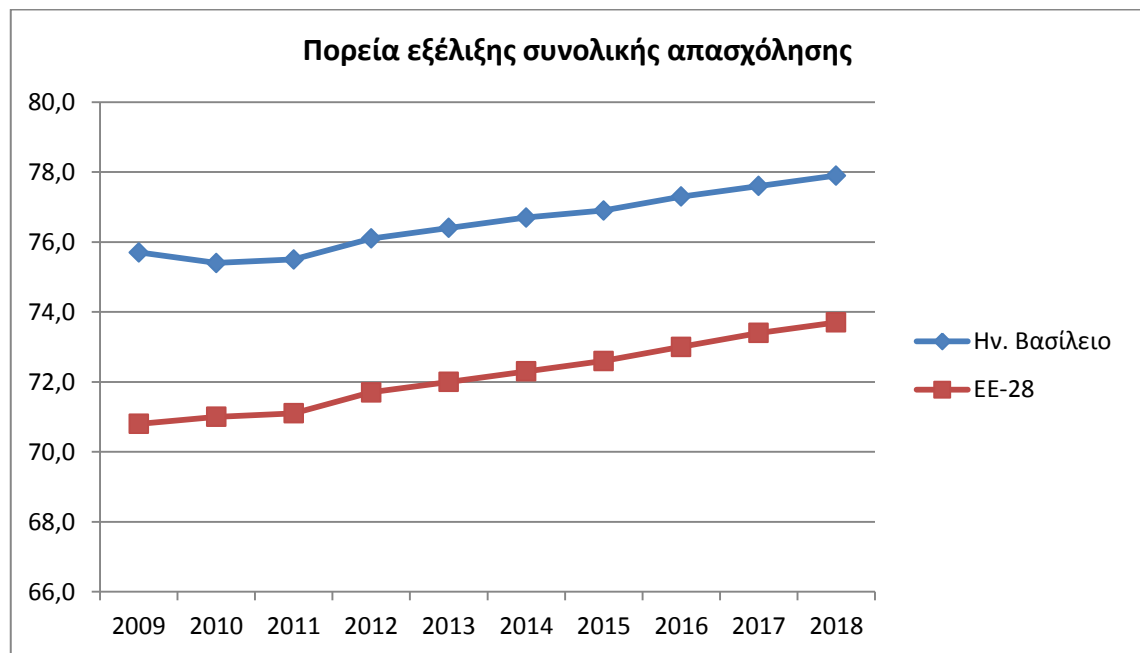
πεδίο της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας είναι η όλο και μεγαλύτερη ευελιξία. Μία από τις σημαντικότερες εξελίξεις μετά την πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η μείωση του αριθμού των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού και η αύξηση άλλων μορφών απασχόλησης, όπως η μερική, η προσωρινή ή η αυτοαπασχόληση (Rodriguez, 2015).

Πίνακας 6: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ην. Βασίλειο	75,7	75,4	75,5	76,1	76,4	76,7	76,9	77,3	77,6	77,9
EE-28	70,8	71,0	71,1	71,7	72,0	72,3	72,6	73,0	73,4	73,7

Πηγή: Eurostat online database³⁶, επεξεργασία συγγραφέα.

Διάγραμμα 6: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database³⁷, επεξεργασία συγγραφέα.

Οι Ε.Π.Α. στη χώρα διακρίνονται έντονα από τη λογική *workfare*, δηλαδή τη σύνδεση του δικαιώματος στις παροχές ανεργίας με την υποχρεωτική συμμετοχή σε προγράμματα απασχόλησης. Μετά τις γενικές εκλογές του 2010 επήλθαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις, όταν τα προγράμματα της προηγούμενης κυβέρνησης αντικαταστάθηκαν από το Ενιαίο Πρόγραμμα Εργασίας (Single Work Programme). Ένα νέο, τύπου *workfare*, πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας που στοχεύει περισσότερο

³⁶ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019

³⁷ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019

στην απασχόληση των νέων και των μακροχρόνια ανέργων, ενώ εισάγει αυστηρότερες διαδικασίες παρακολούθησης της ενεργού αναζήτησης εργασίας και ένα ισχυρό σύστημα κυρώσεων για τους ανέργους σε περίπτωση μη τήρησης των υποχρεώσεων (Rodriguez, 2015).

2.3.4 Ελλάδα

Η Ελλάδα αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς από το 2010 έως τον Αύγουστο του 2018, βρέθηκε υπό καθεστώς Προγραμμάτων Δημοσιονομικής Προσαρμογής (Μνημονίων) και εφαρμογής πολιτικών ακραίας λιτότητας, που αποδιάρθρωσαν εκτεταμένα την αγορά εργασίας, την οικονομία και το κοινωνικό κράτος.

Το παραδοσιακά ισχυρό θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης της χώρας φιλελευθεροποιείται και γίνεται περισσότερο ευέλικτο κατά την περίοδο των Μνημονίων, τάση όμως που προϋπήρχε από τη δεκαετία του 1990 (Κουζής, 2016). Ενδεικτικά, με τον νόμο 3863/2010 απελευθερώνονται οι ομαδικές απολύσεις με την αύξηση του μηνιαίου ορίου επιτρεπόμενων απολύσεων, την παράλληλη μείωση του ποσού προκαταβολής της αποζημίωσης και της μείωσης του χρόνου προειδοποίησης. Επιπλέον, καθιερώνεται η μη καθολική εφαρμογή του κατώτατου μισθού με τη θέσπιση του λεγόμενου «υποκατώτατου» για τους νέους, ηλικίας κάτω των 25 ετών, δημιουργώντας εργαζόμενους πολλαπλών ταχυτήτων (Κουζής, 2015). Τα χρόνια της κρίσης οι πραγματικές ετήσιες αποδοχές των εργαζομένων μειώθηκαν κατά 18%, ενώ η μερική απασχόληση αυξήθηκε κατά 28%. Από το 2017-2018 παρατηρείται μια τάση σταδιακής επαναφοράς της προστασίας της απασχόλησης, με σειρά παρεμβάσεων που στοχεύουν στην αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου και κύριους άξονες την αύξηση του κατώτατου μισθού, την επαναφορά των συλλογικών διαπραγματεύσεων και την καταπολέμηση της αδήλωτης και επισφαλούς εργασίας. Ενδεικτικά, πρόσφατα με τον νόμο 4611/2019, εισήχθη η υποχρέωση αιτιολόγησης εκ μέρους του εργοδότη της απόλυσης εργαζομένου.

Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, από τη δεκαετία του 1980, αποτελούσαν το βασικό εργαλείο ρύθμισης όλων των ζητημάτων που αφορούν τις εργασιακές σχέσεις, όπως ο καθορισμός του κατώτατου μισθού, η εφαρμογή και λήξη των συμβάσεων, οι όροι και οι προϋποθέσεις σχετικά με τη διαπραγμάτευση, τη διαμεσολάβηση και τη διαιτησία,

ζητήματα συνδικαλιστικά, κοινωνικής ασφάλισης, ζητήματα απεργίας, ενώ οριοθετούνται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μερών (Κουκιάδης, 2011). Κατά την περίοδο των Μνημονίων το σύστημα αποδιρθρώνεται πλήρως, με αποτέλεσμα την περαιτέρω υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων, την αποδυνάμωση του συνδικαλισμού, τη μείωση των μισθών κ.α. Για παράδειγμα, καταργούνται βασικές αρχές του συστήματος συλλογικής διαπραγμάτευσης και υπερισχύουν οι συλλογικές επιχειρησιακές συμβάσεις έναντι των κλαδικών. Με τον νόμο 4046/12, στα πλαίσια του 2^{ου} Μνημονίου, μειώνεται ο γενικός κατώτατος μισθός κατά 22% και 32% για τους νέους κάτω των 25 ετών, με το επιχείρημα της αύξησης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας, ενώ παράλληλα καταργείται η Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. 2010-2012 (Κουζής, 2015). Από τον Αύγουστο του 2018 και τη λήξη του 3^{ου} Μνημονίου, η κυβέρνηση της χώρας επανάφερε τις βασικές αρχές των συλλογικών διαπραγματεύσεων, όπως της επεκτασιμότητας και της ευνοϊκότερης ρύθμισης, εξέλιξη που ενισχύει την διαπραγματευτική δύναμη των εργαζομένων, τη βελτίωση του διαθέσιμου εισοδήματος και των όρων εργασίας και συμβάλλει στην προώθηση του κοινωνικού διαλόγου. Από τον Φεβρουάριο του 2019 καταργήθηκε, με Υ.Α., ο «υποκατώτατος»³⁸ μισθός και αυξήθηκε το ύψος του κατώτατου μισθού κατά 11%, από τα 586,06€ στα 650€ μικτά, παραμένει όμως ακόμα σε χαμηλά επίπεδα.

Η κάλυψη των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας στην Ελλάδα είναι ιστορικά υψηλή, όμως η οικονομική κρίση και τα Μνημόνια επέδρασαν καθοριστικά. Συγκεκριμένα, το ποσοστό κάλυψης μειώθηκε από 82% το 2000 στο 40% το 2013, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α., με καθοριστικά έτη το 2010, όταν η χώρα «εισήλθε» στα Μνημόνια και το 2012, όταν με νόμο «πάγωσαν» οι συλλογικές διαπραγματεύσεις. Η συνδικαλιστική πυκνότητα στη χώρα είναι ιδιαίτερα χαμηλή και παρουσιάζει τάσεις συνεχούς μείωσης τα τελευταία έτη, φαινόμενο που οφείλεται στην κοινωνική απαξίωση του συνδικαλισμού, με ευθύνη των ηγεσιών των οργανώσεων και τη διαπλοκή με την κρατική και κομματική εξουσία, αλλά και στην αποδιάρθρωση του συστήματος. Βάσει των πιο πρόσφατων διαθέσιμων στοιχείων του Ο.Ο.Σ.Α., η συνδικαλιστική πυκνότητα μειώθηκε από το 25% το 2001 στο 24,7% το 2013.

³⁸ Χαμηλότερος μισθός από τον κατώτατο με κριτήριο διάκρισης την ηλικία του εργαζομένου. Έως τον Φεβρουάριο του 2019 ο κατώτατος μισθός ήταν 586,06€ και αφορούσε εργαζόμενους ηλικίας άνω των 25 ετών, ενώ ο «υποκατώτατος» ήταν 510,95€ και αφορούσε εργαζόμενους ηλικίας κάτω των 25 ετών.

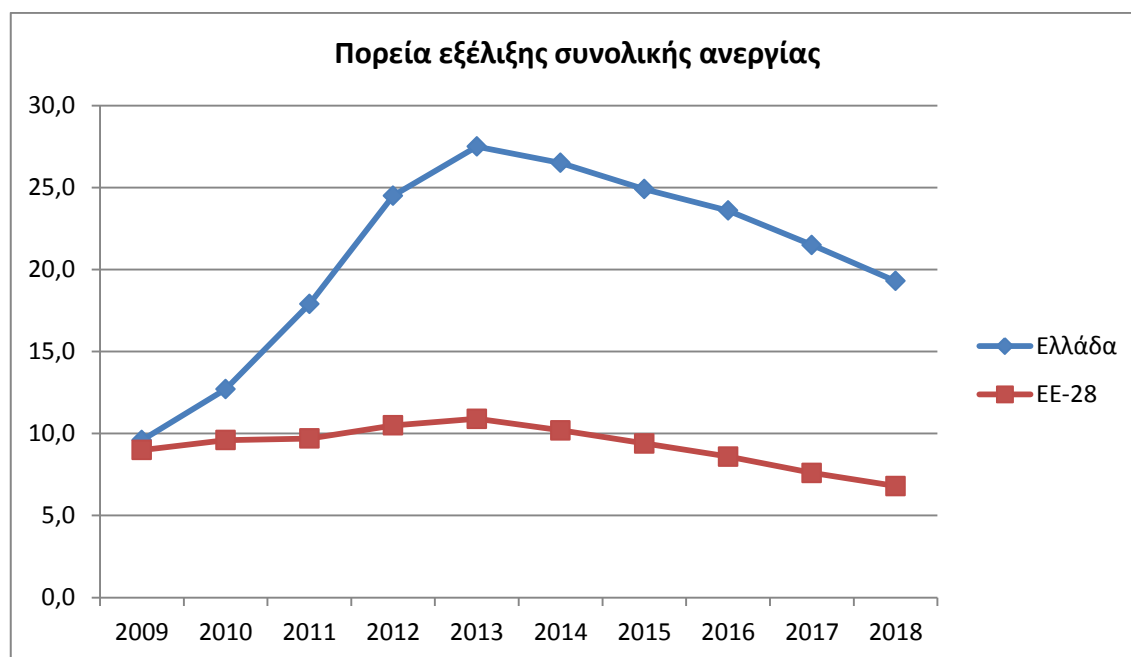
Οι παραπάνω, μεταξύ άλλων, μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας υλοποιήθηκαν με επιχείρημα τη μείωση του κόστους εργασίας, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και τη μείωση της ανεργίας, δεδομένα που δεν επιβεβαιώθηκαν από την πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, η ανεργία αυξανόταν συνεχώς και η απασχόληση μειώθηκε. Στον Πίνακα 7 που ακολουθεί καταγράφεται ο ετήσιος μέσος όρος ανεργίας στην Ελλάδα, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, από το 2009 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 7 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής ανεργίας κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

Πίνακας 7: Ποσοστό συνολικής ανεργίας στην Ελλάδα, 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ελλάδα	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6	21,5	19,3
ΕΕ-28	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6	6,8

Πηγή: Eurostat online database³⁹, επεξεργασία συγγραφέα.

Διάγραμμα 7: Πορεία εξέλιξης συνολικής ανεργίας στην Ελλάδα, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database⁴⁰, επεξεργασία συγγραφέα.

Αποτυπώνεται ξεκάθαρα η επίδραση στην ανεργία της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας και των πολιτικών λιτότητας και εσωτερικής υποτίμησης που

³⁹ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

⁴⁰ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

εφαρμόστηκαν υπό το καθεστώς των Μνημονίων. Από το 2009, έτος κατά το οποίο η ανεργία βρίσκεται στο 9,6% του εργατικού δυναμικού, αυξάνεται ραγδαία και φτάνει στο 27,5% το 2013 κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Μνημονίου. Το ποσοστό αυτό πιστοποιεί το βαθμό απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό στην Ε.Ε.-28 εκείνη την περίοδο. Από το 2013 έως το 2014 σημειώνει μια μικρή πτώση περίπου μίας μονάδας, ενώ από τότε και μετά εμφανίζει μείωση περίπου 2 μονάδων ανά έτος. Το 2018 η ανεργία έχει μειωθεί στο 19,3%, με την τάση η πορεία αυτή να συνεχιστεί και τα επόμενα έτη, αλλά ακόμα παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Γενικά, οι αναλύσεις των επιστημόνων καταλήγουν ότι το πρόβλημα της ανεργίας στη χώρα είναι πρόβλημα ζήτησης και όχι προσφοράς και κόστους εργασίας, καθώς η παύση ή η μείωση των νέων προσλήψεων χρησιμοποιήθηκε εντατικά από τις επιχειρήσεις για την προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2017, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2015). Από την ανεργία πλήττονται περισσότερο οι νέοι εργάσιμης ηλικίας κάτω των 25 ετών, για τους οποίους το ποσοστό από 25,7% το 2009 αυξήθηκε στο 58,3% το 2013, το μεγαλύτερο της δεκαετίας, καθώς και οι γυναίκες, το ποσοστό των οποίων από το 13,3% το 2009 αυξήθηκε στο 31,4% το 2013, επίσης το μεγαλύτερο της δεκαετίας. Το 2018 το ποσοστό ανεργίας των νέων έχει μειωθεί στο 39,9% αλλά διατηρείται ακόμα πολύ υψηλό, ενώ στις γυναίκες έπεσα στο 24,2%.

Στον Πίνακα 8 που ακολουθεί καταγράφεται το συνολικό επίπεδο απασχόλησης στην Ελλάδα, ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, ηλικίας 15-64 ετών, από το 2009 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης έως το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το Διάγραμμα 8 αποτυπώνει σε γράφημα την πορεία εξέλιξης της συνολικής απασχόλησης κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

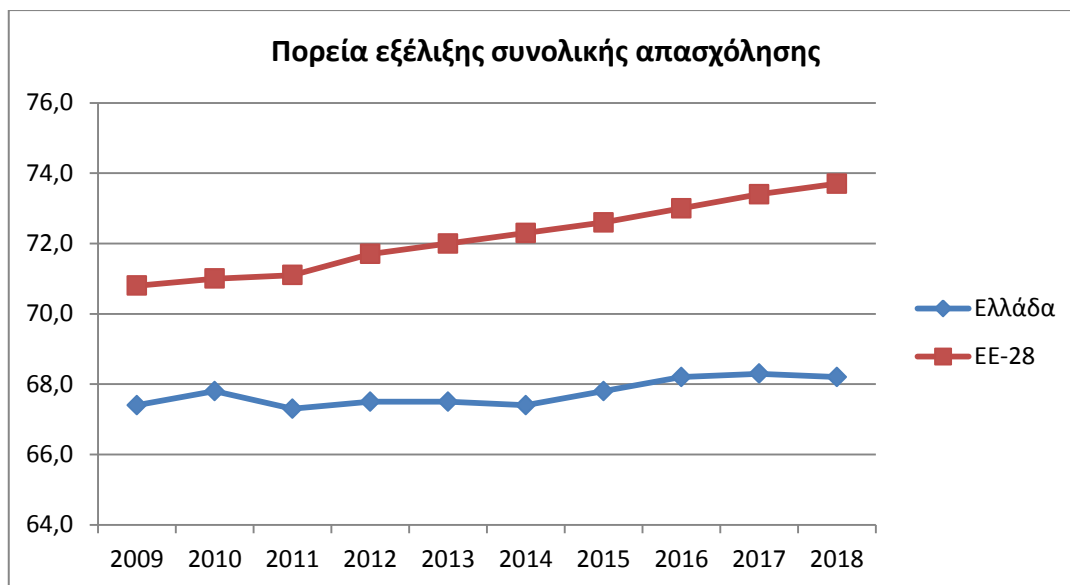
Πίνακας 8: Ποσοστό συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα ,2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ελλάδα	67,4	67,8	67,3	67,5	67,5	67,4	67,8	68,2	68,3	68,2
ΕΕ-28	70,8	71,0	71,1	71,7	72,0	72,3	72,6	73,0	73,4	73,7

Πηγή: Eurostat online database⁴¹, επεξεργασία συγγραφέα.

⁴¹ Τελευταία ενημέρωση στοιχείων 30/4/2019.

Διάγραμμα 8: Πορεία εξέλιξης συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα, 2009-2018

Πηγή: Eurostat online database⁴², επεξεργασία συγγραφέα.

Η απασχόληση στη χώρα καταγράφει μια πτώση την περίοδο του 1^{ου} Μνημονίου (2010-2011), ενώ γενικά βρίσκεται πολύ κάτω του μέσου όρου της Ε.Ε.-28. Από το 2014 σημειώνει ανάκαμψη, ενώ μια μικρή πτώση εμφανίζεται ξανά μεταξύ 2017-2018. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο «βαθμός απασχόλησης του εργατικού δυναμικού και πριν από το 2008 ήταν χαμηλότερος του μέσου όρου της Ε.Ε.-28 (66,2%), δείχνοντας έτσι τόσο τις εγγενείς δομικές αδυναμίες της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα όσο και τις δυνατότητες» (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2018).

Οι Ε.Π.Α. στην Ελλάδα εμφανίζονται μετά τη δεκαετία του 1980, πολύ αργότερα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και σε συμμόρφωση με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Τα πρώτα χρόνια στόχευαν, κυρίως, στη διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας και της δημιουργίας νέων. Από τότε και μετά αποκτούν όλο και σημαντικότερο ρόλο ως εργαλεία για τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης εφαρμόζονται, όμως, χωρίς ιδιαίτερη στόχευση πολιτικής με σχεδόν μοναδικά κριτήρια την απορρόφηση ευρωπαϊκών κονδυλίων και την παροχή φθηνού εργατικού δυναμικού στις επιχειρήσεις. Τη δεκαετία του 2000 χρησιμοποιούνται εκτεταμένα τα προγράμματα κατάρτισης, κυρίως νέων, στον ιδιωτικό τομέα με τη μορφή επιταγών κατάρτισης (voucher), καθώς και τα προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα. Από το 2015 και μετά, οι Ε.Π.Α. αποτελούν σημαντικό εργαλείο πολιτικής,

⁴² Τελευταία επικαιροποίηση στοιχείων 30/4/2019

πρωτίστως, για τη μείωση της ανεργίας και έπειτα την αύξηση της απασχόλησης στη χώρα, μέσω προγραμμάτων παροχής κινήτρων στις επιχειρήσεις για την πρόσληψη ανέργων και εγγυημένης απασχόλησης στο δημόσιο τομέα. Από το 2015, τα προγράμματα Ε.Π.Α. σχεδιάζονται με μεγαλύτερη στόχευση στις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από την ανεργία, όπως τους νέους, τους μακροχρόνια ανέργους, τους δικαιούχους Κ.Ε.Α. και ειδικές κοινωνικές ομάδες (π.χ. ΑμεΑ, πρόσφυγες, αποφυλακισθέντες κ.α.), ακολουθώντας και τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις για την απασχόληση. Παράλληλα, ο Ο.Α.Ε.Δ., η δημόσια υπηρεσία απασχόλησης της χώρας, υλοποιεί από το 2015 ένα πρόγραμμα επαναπροσδιορισμού του επιχειρησιακού του μοντέλου, με στόχο την αναβάθμιση των συνολικών παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους ανέργους και τον εκσυγχρονισμό του. Ένας από τους απώτερους στόχους, είναι και η ενίσχυση της οργανωτικής του επάρκειας προκειμένου να είναι σε θέση να υποστηρίξει τις διαδικασίες εκείνες που θα διασφαλίζουν την ενεργοποίηση των ανέργων και την καλύτερη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Ενδεικτικά, πραγματοποιούνται ενέργειες για την αναβάθμιση των πληροφοριακών συστημάτων και τη δημιουργία νέων διοικητικών διαδικασιών, με στόχο την απλοποίηση και την αμεσότερη και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των ανέργων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Συγκριτική ανάλυση των συστημάτων παροχών ανεργίας των χωρών

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση και οι πολιτικές λιτότητας ενίσχυσαν την τάση απορρύθμισης της αγοράς εργασίας των χωρών της Ευρώπης, που καταγράφεται ήδη από τη δεκαετία του 1990, ενώ παράλληλα, οδήγησαν σε αύξηση της ανεργίας, αλλού περισσότερο αλλού λιγότερο, γεγονός που σε κάθε περίπτωση θέτει αυξημένες απαιτήσεις στα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Παράλληλα, οι ευρωπαϊκές κατευθύνσεις για την απασχόληση ενισχύουν όλο και περισσότερο το ρόλο των Ε.Π.Α. Παρακάτω γίνεται μια προσπάθεια συγκριτικής ανάλυσης των συστημάτων παροχών ανεργίας στο πλαίσιο των ανωτέρω συνθηκών, εξετάζοντας κάποια από τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά τους.

3.1 Παροχές ανεργίας

Στην Ελλάδα⁴³, τη Γερμανία⁴⁴ και το Ην. Βασίλειο⁴⁵ οι παροχές ανεργίας και οι υπηρεσίες απασχόλησης παρέχονται από έναν φορέα, τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Απασχόλησης (Bundesagentur für Arbeit) και το δίκτυο γραφείων εύρεσης εργασίας (Jobcentre Plus) αντίστοιχα (Lefresne, 2010). Αντίθετα, στη Σουηδία υπάρχει η δημόσια υπηρεσία απασχόλησης (Arbetsförmedlingen) για τις υπηρεσίες ενεργητικών πολιτικών, και τα διάφορα ταμεία ασφάλισης ανεργίας για τις παροχές ανεργίας.

Οι τελευταίες, στη Σουηδία διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) μια γενική βασική ασφάλιση (general basic insurance) και β) μια εθελοντική ασφάλιση απώλειας εισοδήματος (voluntary income-loss insurance) ανταποδοτικού χαρακτήρα. Η χώρα δεν διαθέτει κάποιο ξεχωριστό σχήμα βοηθημάτων ανεργίας προνοιακού χαρακτήρα. Και τα δύο είδη παροχών ανεργίας αφορούν τόσο τους μισθωτούς όσο και τους αυτοαπασχολούμενους, ενώ το δικαίωμα σε αυτά δεν εξαρτάται από τον τόπο διαμονής ή την ιθαγένεια. Οι άνεργοι πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις εργασίας προκειμένου να δικαιούνται παροχές ανεργίας, να είναι εγγεγραμμένοι στη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης και να αναζητούν ενεργά εργασία. Όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις και είναι μέλη σε ένα από τα 26 ταμεία ασφάλισης ανεργίας, τουλάχιστον

⁴³ από το 1969

⁴⁴ από το 1952

⁴⁵ από το 2002

για ένα χρόνο, δικαιούνται παροχές ασφάλισης βάσει του εισοδήματός τους (income-related benefits). Οι άνεργοι που δεν είναι εθελοντικά εγγεγραμμένοι ως μέλη σε κάποιο ταμείο ή είναι για λιγότερο από έναν χρόνο, δικαιούνται τη γενική βασική ασφάλιση από το «γενικό» ταμείο (Alfakassan), η οποία καταβάλλεται αποκλειστικά σε όσους είναι άνω των 20 ετών (MISSOC, 2018). Μέλη στα ασφαλιστικά ταμεία μπορούν να γίνουν άτομα εργάσιμης ηλικίας έως 64 ετών και αποκλειστικά σε ένα μόνο ταμείο (Nordic Co-operation)⁴⁶.

Το Ην. Βασίλειο προσφέρει δύο είδη παροχών ανεργίας που χορηγούνται μόνο σε αναζητούντες εργασία άνεργους που είναι ικανοί και διαθέσιμοι για εργασία. Πρόκειται α) για ένα *επίδομα ανεργίας*, ανταποδοτικού χαρακτήρα, που χορηγείται σε πρώην μισθωτούς και πολύ περιορισμένες κατηγορίες αυτοαπασχολούμενων, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν καταβάλλει τις απαιτούμενες εθνικές ασφαλιστικές εισφορές κατά τα τελευταία 2 φορολογικά έτη (contribution-based Jobseekers' Allowance) και β) ένα *βοήθημα ανεργίας*, που χορηγείται βάσει εισοδήματος σε άνεργους που έχουν χαμηλό εισόδημα (income-based Jobseekers' Allowance). Όπως στην περίπτωση της Σουηδίας, και στο Ην. Βασίλειο το δικαίωμα στο επίδομα ανεργίας δεν εξαρτάται από τον τόπο διαμονής ή την ιθαγένεια. Αντίθετα, το βοήθημα ανεργίας εξαρτάται από τη διαμονή. Και τα δύο καταβάλλονται σε άνεργους εργάσιμης ηλικίας άνω των 18 ετών (MISSOC, 2018, gov.uk).

Η Γερμανία παρέχει ένα *επίδομα ανεργίας* (Arbeitslosenversicherung) βάσει κερδών (earnings-related benefit) που καλύπτει όλους τους εργαζόμενους, συμπεριλαμβανομένων των μαθητευόμενων και των εκπαιδευόμενων, που είναι εγγεγραμμένοι ως άνεργοι στην υπηρεσία απασχόλησης και αναζητούν ενεργά εργασία. Από το 2004, το ξεχωριστό *βοήθημα ανεργίας* που καταβαλλόταν βάσει πόρων (means-tested) καταργήθηκε και συγχωνεύθηκε με το γενικό κοινωνικό βοήθημα (social assistance benefit) που συμπεριλαμβάνει, μεταξύ άλλων και τους άνεργους που είναι ικανοί και διαθέσιμοι για εργασία (fit for work). Επίσης, η Γερμανία παρέχει ειδικό βοήθημα ανεργίας σε πρώην εργαζόμενους με προσωρινή ή μερική απασχόληση. Στην Ελλάδα το αντίστοιχο ειδικό βοήθημα αφορά εποχικούς εργαζόμενους (MISSOC, 2018).

⁴⁶ <https://www.norden.org/en/info-norden/swedish-regulations-unemployment-insurance-and-unemployment-benefits>

Η Ελλάδα διαθέτει ένα από τα πιο κατακερματισμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας στην Ευρώπη. Το τελευταίο παρέχει, σε ασφαλισμένους εργάσιμης ηλικίας άνω των 16 ετών, εγγεγραμμένους ανέργους στη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης, την *τακτική επιδότησης ανεργίας* που αποτελεί την κύρια παροχή ασφάλισης ανεργίας, καθώς και μια σειρά άλλων ειδικών βοηθημάτων και παροχών ανεργίας που καταβάλλονται με διαφορετικές προϋποθέσεις, σε διαφορετικές κατηγορίες ασφαλισμένων ανέργων, για διαφορετικές περιστάσεις. Το επίδομα ανεργίας εξαρτάται από τη διαμονή. Στον Πίνακα 9 παρατίθενται ονομαστικά οι εν λόγω παροχές.

Πίνακας 9: Επίδομα, παροχές και βοηθήματα ανεργίας που καταβάλλονται από τον Ο.Α.Ε.Δ.

Τακτικό Επίδομα Ανεργίας
Ειδικό εποχικό βοήθημα
Επίδομα Ανεργίας μετά από επίσκεψη εργασίας ή λόγω διακοπής εργασιών της επιχείρησης
Ειδικό βοήθημα μετά τη λήξη της Επιδότησης Λόγω Ανεργίας
Ειδικό Βοήθημα Μετά Από Τρίμηνη Παραμονή Στα Μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ.
Ειδικό Βοήθημα Σε Όσους Εξέτισαν Ποινή Στερητική Της Ελευθερίας
Επίδομα Μακροχρονίως Ανέργων
Παροχή λόγω Αφερεγγυότητας του Εργοδότη
Επίδομα Διαθεσιμότητας
Ειδική Παροχή Προστασίας της Μητρότητας
Συμπληρωματικές Παροχές Μητρότητας
Βοήθημα ανεργίας αυτοτελώς και ανεξαρτήτως απασχολούμενων (Ο.Α.Ε.Ε., Ε.Τ.Α.Π - Μ.Μ.Ε.)

Πηγή: Ο.Α.Ε.Δ., επεξεργασία συγγραφέα.

Όλες οι παροχές ανεργίας αφορούν πρώην μισθωτούς, εκτός από το τελευταίο βοήθημα που αφορά πρώην αυτοαπασχολούμενους.

3.2 Πηγή χρηματοδότησης

Το σύστημα παροχών ασφάλισης ανεργίας στη Σουηδία (*ersättning från A-kassa*)⁴⁷ βασίζεται, από το 1934, σε ένα σχήμα εθελοντικής ασφάλισης επιδοτούμενο από το κράτος. Συγκεκριμένα, αποτελείται από 26 διαφορετικά ταμεία ασφάλισης ανεργίας (*unemployment insurance funds*)⁴⁸, τα οποία συνδέονται με διαφορετικές συνδικαλιστικές οργανώσεις που καλύπτουν διαφορετικούς επαγγελματικούς κλάδους, εκτός από το γενικό ταμείο ασφάλισης που παρέχει τη γενική βασική ασφάλιση σε όσους δεν είναι εθελοντικά εγγεγραμμένοι σε επαγγελματικό ταμείο ή είναι λιγότερο από έναν χρόνο. Οι παροχές ασφάλισης ανεργίας χρηματοδοτούνται από τους πόρους των ταμείων αυτών, οι οποίοι προέρχονται α) από την κρατική επιχορήγηση, β) τις συνδρομές των εργαζομένων, μελών των ταμείων, που στην πλειοψηφία τους είναι μέλη και των οικείων συνδικαλιστικών οργανώσεων και γ) τις εισφορές των εργοδοτών. Οι κοινωνικοί εταίροι διαχειρίζονται τις συνδρομές των μελών και τις παροχές στους ανέργους. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, κύρια πηγή χρηματοδότησης των δαπανών για παροχές ασφάλισης ανεργίας είναι το κράτος, παρά τις μεταρρυθμίσεις του 2007, που αύξησαν το ποσοστό συμμετοχής των ταμείων στις συνολικές δαπάνες για παροχές ασφάλισης ανεργίας και μείωσαν το ποσοστό συμμετοχής του κράτους. Συγκεκριμένα, από περίπου 10% που ήταν η συμμετοχή των ταμείων έως το 2007, αυξήθηκε σε περίπου 45%, ποσοστό που διατηρείται έως σήμερα. Αυτό έγινε μέσω της αύξησης της συνεισφοράς των μελών και των εργοδοτών στα ταμεία ανάλογα με το ποσό που δαπανά κάθε ταμείο για παροχές ασφάλισης ανεργίας σύμφωνα με το επίπεδο της ανεργίας στον κλάδο. Το ζήτημα μετατροπής της ασφάλισης ανεργίας από εθελοντική σε υποχρεωτική απασχολεί τα τελευταία χρόνια κυβέρνηση και κοινωνικούς εταίρους στη Σουηδία. Οι τελευταίοι δεν ενθαρρύνουν μία τέτοια κατεύθυνση, ενώ και η κυβέρνηση διατηρεί αμφιβολίες για μια τέτοια μεταρρύθμιση (Anxo & Ericson, 2015, Lefresne, 2010).

Τα συστήματα παροχών ανεργίας της Γερμανίας και της Ελλάδας αντλούν αρχές από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης του Bismarck⁴⁹ και βασίζονται, κυρίως, σε σχήματα

⁴⁷ Για περισσότερα βλ. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en&intPageId=4817>

⁴⁸ Ιδρύθηκαν τη δεκαετία 1920-1930. Για τα 26 Ταμεία βλ. περισσότερα στο <https://www.iaf.se/about-iaf/the-swedish-unemployment-insurance-funds/>.

⁴⁹ Το πρώτο οργανωμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης θεσπίστηκε επί Bismarck στη Γερμανία τη δεκαετία του 1880 με μια σειρά νόμων. Αρχικός με στόχο την αντιμετώπιση της ασθένειας και του εργατικού ατυχήματος (1883) και στη συνέχεια του γήρατος (1889).

υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, ενώ οι παροχές δίνονται βάσει της αρχής της ανταποδοτικότητας. Η πηγή χρηματοδότησης και στις δύο χώρες είναι οι ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών. Στην Ελλάδα το συνολικό ποσοστό συνεισφοράς έχει διαμορφωθεί από το 1992 στο 4% του ακαθάριστου μισθού, από το οποίο 2,67% αναλογεί στον εργοδότη και 1,33% στον εργαζόμενο. Στη Γερμανία, το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό συνεισφοράς έχει μειωθεί από το 2008 που ήταν 3,3% και σήμερα ανέρχεται σε 2.5% (1,25% αναλογεί στον εργοδότη, 1,25% στον εργαζόμενο). Στην Ελλάδα, προβλέπεται, επίσης, χρηματοδότηση της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης και από τον κρατικό προϋπολογισμό για την υλοποίηση προγραμμάτων απασχόλησης (MISSOC, 2018, Lefresne 2010). Κατά την περίοδο της κρίσης, με τον ν.3986/2011 προβλέφθηκε η υποχρεωτική καταβολή μηνιαίας εισφοράς ύψους 10€ από πρώην αυτοαπασχολούμενους για τη χορήγηση σε αυτούς ειδικού βοηθήματος ανεργίας. Ο νόμος ενεργοποιήθηκε με Υ.Α. το 2018.

Στο Ην. Βασίλειο, στην περίπτωση του επιδόματος ανεργίας η πηγή χρηματοδότησης είναι οι εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών, μέσω ενός σχήματος υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης. Το βοήθημα ανεργίας χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό, μέσω της γενικής φορολογίας.

3.3 Ύψος και διάρκεια παροχών

Για λόγους ομοιογένειας των στοιχείων και έκτασης της παρούσας εργασίας, για τη σύγκριση του ύψους και της διάρκειας των παροχών ανεργίας λαμβάνεται υπόψη, κυρίως, το βασικό επίδομα ασφάλισης ανεργίας που χορηγεί κάθε σύστημα.

α) Διάρκεια επιδότησης

Στη Σουηδία η διάρκεια επιδότησης και για τα δύο είδη ασφάλισης ανεργίας είναι ίδια. Από το 2007 μειώθηκε και σήμερα ανέρχεται σε 300 ημέρες (περίπου 10 μήνες) (Anxo & Ericson, 2015). Σε γονείς παιδιών κάτω των 18 ετών, παρέχονται επιπλέον 150 ημέρες παροχών ανεργίας (επιπλέον περίπου 5 μήνες), επομένως η ανώτατη συνολική διάρκεια επιδότησης ανέρχεται σε 450 ημέρες (MISSOC, 2018).

Στην Ελλάδα η διάρκεια της επιδότησης εξαρτάται από τον αριθμό των ημερών ασφαλισμένης εργασίας που έχει πραγματοποιήσει ο ασφαλισμένος στο κρίσιμο κάθε

φορά ορισθέν χρονικό διάστημα πριν την αίτησή του (Πίνακας 10). Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, με μνημονιακούς νόμους του 2011⁵⁰ και 2013⁵¹, η διάρκεια επιδότησης περιορίστηκε αφού τέθηκε ως όριο η λήψη, κατ' ανώτατο, 400 ημερήσιων επιδομάτων ανεργίας εντός της τετραετίας που προηγείται της έναρξης της επιδότησης. Ο περιορισμός αυτός ισχύει έως σήμερα.

Πίνακας 10: Διάρκεια τακτικής επιδότησης ανεργίας στην Ελλάδα

Απαιτούμενες Ημέρες Εργασίας κατά το 14μηνο (πριν από τη λύση ή λήξη της εργασιακής σχέσης αφαιρουμένων των 2 τελευταίων μηνών)	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ
125-149	5 μήνες
150-179	6 μήνες
180-219	8 μήνες
220-249	10 μήνες
250 και άνω	12 μήνες
210 και συμπλήρωση του 49 ^{ου} έτους ηλικίας	12 μήνες

Πηγή: Ο.Α.Ε.Δ., <http://www.oaed.gr/anergoi>.

Όπως στην Ελλάδα, αντίστοιχα και στη Γερμανία η διάρκεια της επιδότησης εξαρτάται από τον αριθμό των ημερών ασφαλισμένης εργασίας που έχει πραγματοποιήσει ο ασφαλισμένος, καθώς και την ηλικία του (Πίνακας 11). Κατά κανόνα, ο άνεργος θα πρέπει να έχει εργαστεί και να έχει καταβάλει ασφαλιστικές εισφορές για τουλάχιστον 12 μήνες, κατά τα τελευταία 2 έτη πριν την αίτηση επιδότησης. Η διάρκεια κυμαίνεται από 6 μήνες, για ανέργους που έχουν ασφάλιση για 12 μήνες, και φτάνει τους 24 μήνες για τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανέργους που είχαν ασφάλιση για 36 μήνες.

Πίνακας 11: Διάρκεια επιδότησης στη Γερμανία

Total contributory period (minimum in months) ¹	Age conditions	Entitlement: number of monthly payments
12 – 24		6 - 12
30	50 years	15
36	55 years	18
48	58 years	24

Πηγή: Lefresne, 2010 & www.arbeitsagentur.de.

⁵⁰ Νόμος 3986/2011.

⁵¹ Νόμος 4203/2013.

Στο Ην. Βασίλειο η διάρκεια του επιδόματος ανεργία είναι πολύ μικρότερη σε σχέση με τις άλλες χώρες και ανέρχεται σε 182 ημέρες. Το βοήθημα ανεργίας χορηγείται με απεριόριστη διάρκεια όσο πληρούνται οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας.

β) Ύψος παροχών

Στη Σουηδία για τη γενική βασική ασφάλιση, το ποσό εξαρτάται από το χρόνο εργασίας στο παρελθόν και ανέρχεται, το μέγιστο, σε περίπου 38€/ημέρα⁵², δηλαδή περίπου 760€/μήνα. Ως προς την ασφαλιστική παροχή απόλειας εισοδήματος, το ύψος του επιδόματος συνδέεται με το προηγούμενο εισόδημα, υπολογίζεται κλιμακωτά ως ποσοστό αυτού και ανέρχεται το μέγιστο σε περίπου 1.870€/μήνα. Συγκεκριμένα, για τις πρώτες 100 ημέρες το ποσό της αποζημίωσης αντιστοιχεί στο 80% του προηγούμενου εισοδήματος, ενώ για τις υπόλοιπες 200 ημέρες μειώνεται στο 70%. Τα παραπάνω ποσά, και για τα δύο είδη ασφάλισης, αφορούν την πλήρη απασχόληση. Στις περιπτώσεις μερικούς απασχόλησης αυτά μειώνονται ανάλογα με το χρόνο εργασίας (Arbetsförmedlingen, Nordic Co-operation⁵³, MISSOC, 2018).

Στην Ελλάδα το ανώτατο ύψος του επιδόματος ανεργίας διαμορφώνεται ανάλογα με το ύψος των αποδοχών του ασφαλισμένου κατά την απόλυσή του, αλλά δεν μπορεί να υπερβαίνει το βασικό μηνιαίο επίδομα ανεργίας που αντιστοιχεί σε κατ' αποκοπή ποσό που αντιπροσωπεύει, από το 2007, το 55% του βασικού κατώτατου μισθού ανειδίκευτου εργάτη. Το επίδομα προσαυξάνεται κατά 10% για κάθε προστατευόμενο μέλος της οικογένειας του ανέργου. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, το βασικό επίδομα ανεργίας μειώθηκε (όπως και όλα τα βοηθήματα και παροχές) και έφτασε στα 360€, ακολουθώντας την μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου που επήλθε με Π.Υ.Σ. το 2012 κατ' εφαρμογή του 2^{ου} Μνημονίου. Από 1.2.2019, μετά την αύξηση κατά 11% που πραγματοποιήθηκε με Υ.Α. στο επίπεδο του κατώτατου μισθού⁵⁴, το βασικό μηνιαίο επίδομα αυξήθηκε από 360€ στα 399,25€ και το βασικό ημερήσιο επίδομα αυξήθηκε από τα 14,40€ στα 15,97€ (Ο.Α.Ε.Δ.).

Το ύψος του επιδόματος ανεργίας στη Γερμανία εξαρτάται από το ύψος των προηγούμενων καθαρών αποδοχών (μετά την αφαίρεση φόρων και εισφορών) και

⁵² 365 σουηδικές κορώνες/ημέρα.

⁵³ <https://www.norden.org/en/info-norden/swedish-regulations-unemployment-insurance-and-unemployment-benefits>.

⁵⁴ αυξήθηκε στα 650€ από 586€ μiktά.

αντιστοιχεί στο 60% αυτών (67% για πρόσωπα με συντηρούμενα τέκνα) (MISSOC, 2018, Lefresne, 2010).

Στο Ην. Βασίλειο, το ύψος του επιδόματος ανεργίας αντιστοιχεί σε προκαθορισμένο συγκεκριμένο (flat rate) ποσό, που διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία του ανέργου τη στιγμή της αίτησης. Για ανέργους ηλικίας 25 ετών και άνω, το ποσό ανέρχεται σε 83€/εβδομάδα⁵⁵, δηλαδή περίπου 332€/μήνα, ενώ για ανέργους ηλικίας 18-24 ετών, είναι μικρότερο και ανέρχεται σε 65€/εβδομάδα⁵⁶, δηλαδή περίπου 260€/μήνα.

Πίνακας 12: Διάρκεια και ύψος επιδομάτων ανεργίας των τεσσάρων χωρών

Χώρα	Παροχή	Διάρκεια παροχής	Ύψος παροχής
Σουηδία	Γενική βασική ασφάλιση	10 μήνες *έως 15 μήνες	760€/μήνα περίπου
	Εθελοντική ασφάλιση απώλειας εισοδήματος	για γονείς με ανήλικα τέκνα	<u>πρώτες 100 ημέρες:</u> έως 94€/ημέρα (80% του προηγούμενου εισοδήματος) <u>υπόλοιπες 200 ημέρες:</u> έως 78€/ημέρα (70% του προηγούμενου εισοδήματος)
Γερμανία	Επίδομα ανεργίας	από 6 έως 24 μήνες *ανάλογα με τις ημέρες ασφάλισης	60% των προηγούμενων αποδοχών *67% για πρόσωπα με συντηρούμενα τέκνα

⁵⁵ 73,10 βρετανικές λίρες.

⁵⁶ 57,90 βρετανικές λίρες.

Ην. Βασίλειο	Επίδομα ανεργίας	έως 6 μήνες	ηλικία 25 ετών και άνω: 332€/μήνα περίπου ηλικία 18-24: 260€/μήνα περίπου
Ελλάδα	Επίδομα ανεργίας	από 5 έως 12 μήνες *ανάλογα με τις ημέρες ασφάλισης	έως 399,25€ (βασικό μηνιαίο επίδομα) έως 15,97€ (βασικό ημερήσιο επίδομα)

Πηγή: επεξεργασία συγγραφέα.

3.4 Υποχρεώσεις ανέργων

Στη Σουηδία οι βασικές υποχρεώσεις των ανέργων προκειμένου να λάβουν τις παροχές ανεργίας είναι να είναι εγγεγραμμένοι στη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης, να είναι πρόθυμοι και διαθέσιμοι να εργασθούν τουλάχιστον 3 ώρες κάθε ημέρα και 17 ώρες κατά μέσο όρο την εβδομάδα και να αποδεχτούν προσφερόμενη θέση εργασίας. Από τη στιγμή που ο άνεργος θα λάβει το επίδομα οφείλει να ξεκινήσει να αναζητά κατάλληλη⁵⁷ εργασία και να συνεργάζεται με τη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης.

Το Ην. Βασίλειο είναι η χώρα που, περισσότερο από πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, έχει συνδέσει το δικαίωμα στις παροχές ανεργίας με την ενεργή αναζήτηση εργασίας εκ μέρους του ανέργου. Προς το σκοπό αυτό έχει θεσπίσει αυστηρές διαδικασίες παρακολούθησης της ενεργού αναζήτησης και αυστηρό σύστημα κυρώσεων σε περίπτωση μη τήρησης των υποχρεώσεων.

Στην Ελλάδα η βασικές υποχρεώσεις που ισχύουν για τη διατήρηση του δικαιώματος λήψης των παροχών ανεργίας είναι η τακτική αυτοπρόσωπη εμφάνιση του ανέργου στον τοπικό Ο.Α.Ε.Δ. στα χρονικά διαστήματα που τίθενται από τον κανονισμό παροχών ασφάλισης του Οργανισμού, καθώς και η αποδοχή κατάλληλης

⁵⁷ Κατάλληλη θεωρείται η εργασία που θα συμφωνήσει ο άνεργος με τον εργασιακό σύμβουλο της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης.

προσφερόμενης από τον Οργανισμό θέσης εργασίας, κανονισμοί που ισχύει από την ίδρυσή του. Η μη τήρηση των υποχρεώσεων, τυπικά, οδηγεί σε διακοπή της καταβολής του επιδόματος. Παρ' όλα αυτά, μέχρι πρόσφατα ο Οργανισμός δεν ήταν σε θέση να επιβάλλει τον προαναφερθέν όρο της αποδοχής προσφερόμενης θέσης εργασίας. Από τον Απρίλιο του 2018, στο πλαίσιο μνημονιακής υποχρέωσης αλλά και σε συμμόρφωση με την κατεύθυνση «ενεργοποίησης» των ανέργων που τίθεται από την Ε.Σ.Α., ο Ο.Α.Ε.Δ. θέσπισε νέο κανονιστικό πλαίσιο αναφορικά με τα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις ανέργων και Οργανισμού. Το νέο πλαίσιο αναβαθμίζει τις υποχρεώσεις του Ο.Α.Ε.Δ. έναντι των ανέργων σε σχέση με όλες τις παρεχόμενες υπηρεσίες (εξατομικευμένες υπηρεσίες προώθησης στην απασχόληση, συμβουλευτική, καθοδήγηση στην εύρεση εργασίας κ.α.) και ταυτόχρονα θέτει επιπλέον υποχρεώσεις στους ανέργους προκειμένου να διατηρούν το δελτίο ανεργίας ή την επιδότησή τους (π.χ. εκπόνηση Α.Σ.Δ. σε συνεργασία με εργασιακό σύμβουλο, ενεργή αναζήτηση εργασίας με βάση το Α.Σ.Δ., αποδοχή κατάλληλης προσφερόμενης θέσης εργασίας κ.α.). Προς το παρόν, το νέο πλαίσιο δεν έχει τεθεί πλήρως σε εφαρμογή.

Σε όλες τις χώρες ο άνεργος είναι υποχρεωμένος να ενημερώνει την υπηρεσία απασχόλησης για οποιαδήποτε μεταβολή προκύπτει στην εργασιακή του κατάσταση.

3.5 Ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος

Το ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος είναι ένα από τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για να προσεγγιστεί ο βαθμός προστασίας της ανεργίας που παρέχεται από ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης μιας χώρας. Για την παρούσα μελέτη, χρησιμοποιούνται οι υπολογισμοί του Ο.Ο.Σ.Α. Συγκεκριμένα, στον Πίνακα 13 καταγράφεται το επίπεδο αναπλήρωσης του εισοδήματος από τις παροχές ανεργίας στις τέσσερις χώρες, από το 2007 έως το 2018, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. Ο δείκτης του Πίνακα 13 αντιπροσωπεύει το καθαρό εισόδημα του μονοπρόσωπου νοικοκυριού, κατά τον 2^ο, 6^ο, 10^ο και 18^ο μήνα ανεργίας, στο καθαρό εισόδημα του νοικοκυριού πριν από την απώλεια της θέσης εργασίας. Οι υπολογισμοί του Ο.Ο.Σ.Α. αναφέρονται σε έναν αναζητούντα εργασία άνεργο, ηλικίας 40 ετών, με αδιάκοπο ιστορικό απασχόλησης από την ηλικία των 19 έως την απώλεια της θέσης εργασίας.

Πίνακας 13: Ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος κατά τη διάρκεια της ανεργίας στις τέσσερις χώρες, 2007-2018

		Family type											
		Single person without children											
		Previous in-work earnings											
		Average Wage											
		Include housing benefits											
		No											
		Year											
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Country	Unemployment duration (months)												
Germany	2	61	60	61	60	59	59	59	59	59	59	59	59
	6	61	60	61	60	59	59	59	59	59	59	59	59
	10	61	60	61	60	59	59	59	59	59	59	59	59
	18	26	26	26	25	17	17	17	17	17	17	17	16
Greece	2	25	28	30	29	32	25	28	27	28	28	28	28
	6	25	28	30	29	32	25	28	27	28	28	28	28
	10	25	28	30	29	32	25	28	27	28	28	28	28
	18	0	0	0	0	0	0	0	15	15	16	16	16
Sweden	2	53	50	48	47	46	45	44	42	42	53	52	50
	6	53	50	48	47	46	45	44	42	42	45	44	43
	10	53	50	48	47	46	45	44	42	42	45	44	43
	18	53	50	48	47	46	45	44	42	42	45	44	43
United Kingdom	2	13	13	13	13	14	14	14	14	14	13	13	13
	6	13	13	13	13	14	14	14	14	14	13	13	13
	10	13	13	13	13	14	14	14	14	14	13	13	13
	18	13	13	13	13	14	14	14	14	14	13	13	13

Πηγή: OECD.stat, πρόσβαση 25/5/2019.

Γενικά, παρατηρείται μία τάση μείωσης των ποσοστών αναπλήρωσης του εισοδήματος σε όλες τις χώρες, εκτός από το Ην. Βασίλειο, μεταξύ 2007 και 2018. Το μεγαλύτερο ποσοστό αναπλήρωσης φαίνεται ότι επιτυγχάνει η Γερμανία με δεύτερη τη Σουηδία, στην οποία το ποσοστό μειώνεται περίπου από τους 3 μήνες ανεργίας και μετά. Αυτό συνάδει με τον τρόπο σχεδιασμού του συστήματος παροχών ανεργίας της χώρας και του τρόπου προσδιορισμού του ύψους του επιδόματος βάσει κλίμακας, ανάλογα με τη διάρκεια της ανεργίας, με στόχο την ενεργοποίηση του ανέργου και τη διατήρηση του κινήτρου για ενεργή αναζήτηση και εύρεση εργασίας. Το χαμηλότερο ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, παρέχει το Ην. Βασίλειο που παραδοσιακά δεν δίνει μεγάλη έμφαση στο ρόλο των παθητικών πολιτικών, ενώ ακολουθεί η Ελλάδα με σχετικά χαμηλό ποσοστό.

3.6 Ύψος δαπάνης για παροχές ανεργίας

Στον Πίνακα 14, αποτυπώνεται η εξέλιξη της συνολικής δαπάνης για παροχές ανεργίας των τεσσάρων χωρών, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. τους, από το 2007 έως το 2016 και η ανάλυσή της σε επιδόματα και βοηθήματα ανεργίας, βάσει των πιο πρόσφατων στοιχείων του Ο.Ο.Σ.Α.

Πίνακας 14: Δαπάνη για επιδόματα και βοηθήματα ανεργίας, ως ποσοστό (%) του Α.Ε.Π., των τεσσάρων χωρών, 2007-2016

Dataset: Public expenditure and participant stocks on LMP												
Measure: Public expenditure as a percentage of GDP												
Frequency: Annual												
		Time	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Programmes	Country											
81: Full unemployment benefits	Germany	i	1,15	0,96	1,14	1,06	0,87	0,83	0,88	0,85	0,81	0,77
	Greece	i	0,33	0,46	0,68	0,71	0,58	0,46	0,44	..
	Sweden	i	0,50	0,48	0,71	0,67	0,52	0,52	0,57	0,54	0,49	0,49
	United Kingdom	i	0,15	0,19	0,32	0,29	0,31
811: Unemployment insurance	Germany	i	0,67	0,54	0,70	0,64	0,51	0,50	0,54	0,52	0,49	0,46
	Greece	i	0,28	0,40	0,62	0,65	0,55	0,61	0,53	0,41	0,39	..
	Sweden	i	0,42	0,36	0,53	0,45	0,32	0,33	0,35	0,31	0,27	0,26
	United Kingdom	i
812: Unemployment assistance	Germany	i	0,47	0,42	0,44	0,41	0,36	0,33	0,34	0,33	0,33	0,31
	Greece	i	0,05	0,06	0,06	0,06	0,05	0,04	0,05	..
	Sweden	i	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	United Kingdom	i

Πηγή: OECD.stat, πρόσβαση 20/5/2019.

Παρατηρείται μια γενική τάση μείωσης των δαπανών για παροχές ανεργίας και στις τρεις χώρες. Αυτό συνάδει και με τις γενικότερες κατευθύνσεις που έχουν τεθεί τα τελευταία έτη από την Ε.Σ.Α. αναφορικά με τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών-μελών που επικεντρώνονται στη χρήση Ε.Π.Α. Για το Ην. Βασίλειο δεν διατίθενται στοιχεία στη συγκεκριμένη βάση δεδομένων από το 2011 και μετά. Έως τότε, καταγράφεται αυξητική τάση. Παρά τη γενικότερη τάση μείωσης, η Γερμανία διατηρεί την παράδοσή της σε υψηλότερες δαπάνες, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, σε όλα τα είδη παροχών ανεργίας. Το μικρότερο ποσό δαπανά το Ην. Βασίλειο. Στην Ελλάδα, η πορεία εξέλιξης της δαπάνης για επιδόματα ανεργίας μοιάζει να ακολουθεί σε έναν βαθμό την πορεία εξέλιξης της απασχόλησης κατά τη διάρκεια της κρίσης, δεδομένου ότι το σύστημα παροχών ανεργίας της χώρας βασίζεται στις ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών. Παράλληλα, φαίνεται να μην ακολουθεί τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας που σημειώθηκε συνεχόμενα από 2009 έως το 2011, κάτι που πιθανά οφείλεται στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των ανέργων δεν καλύπτεται από τις υπάρχουσες μορφές εξασφάλισης για λόγους που έχουν να κάνουν με τις προϋποθέσεις επιδότησης και τη σύνθεση της ανεργίας και της απασχόλησης στη χώρα. Ειδικά κατά τη διάρκεια της κρίσης, το ποσοστό κάλυψης⁵⁸ των ανέργων από επίδομα ανεργίας υποχωρεί από 31% το 2010 σε 13% το 2017 (INE-ΓΣΕΕ, 2018, Lefresne, 2010). Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής δαπάνης αφορά σε συντριπτικό βαθμό τα επιδόματα ανεργίας, ενώ στη Γερμανία τα δύο είδη παροχών καταλαμβάνουν σχεδόν ίσο μερίδιο. Η Σουηδία δεν διαθέτει ξεχωριστό σχήμα παροχής βοηθημάτων ανεργίας.

⁵⁸ Το ποσοστό των ανέργων που λαμβάνουν επίδομα επί του συνόλου των εγγεγραμμένων ανέργων.

Μεταξύ των τεσσάρων χωρών, η Γερμανία εμφανίζεται περισσότερο γενναιόδωρη στις παροχές ανεργίας και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα

Οι οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, και η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε από το 2008, επηρέασαν την οικονομία και την αγορά εργασίας των χωρών θέτοντας νέες προκλήσεις προς αντιμετώπιση από τα Κοινωνικά Κράτη. Οι πολιτικές λιτότητας που προωθήθηκαν από την Ε.Ε. σε όλα τα κράτη-μέλη, με στόχο τον ισχυρότερο οικονομικό ανταγωνισμό, τον περιορισμό και τη σύγκλιση των δημοσιονομικών, επηρέασαν τις χώρες. Περισσότερο όσες βρέθηκαν υπό καθεστώς αυστηρής δημοσιονομικής επιτήρησης, μέσω του μηχανισμού των Μνημονίων, όπως η Ελλάδα. Η τάση απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και η μετάβαση από το μεταπολεμικό πρότυπο της πλήρους απασχόλησης στις διάφορες μορφές της ευέλικτης απασχόλησης, που καταγράφεται ήδη από τη δεκαετία του 1990, ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης σε όλες τις χώρες. Η αποδιάρθρωση του συστήματος καθορισμού των μισθών, η απορρύθμιση της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, η αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, και άρα η αποδυνάμωση της διαπραγματευτικής δύναμης των εργαζομένων, φαίνεται να αποτελούν βασικά εργαλεία προς αυτήν την κατεύθυνση και στις τέσσερις χώρες, αν και σε διαφορετικό βαθμό. Οι κοινωνικές επιπτώσεις των παραπάνω είναι καθοριστικές για την εργασιακή φτώχεια και την ανεργία και συμβάλλουν συνδυαστικά στην αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας των ανέργων.

Τα συστήματα παροχών ανεργίας των τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών δεν μένουν ανεπηρέαστα από τις πρόσφατες εξελίξεις και τις οικονομικο-πολιτικές συνθήκες, αν και με διαφοροποιήσεις. Η οικονομική κρίση φαίνεται να είχε μεγαλύτερες επιπτώσεις στο σύστημα παροχών ανεργίας της Ελλάδας. Η μείωση του κατώτατου μισθού μείωσε αναλογικά και το βασικό επίδομα ανεργίας, ενώ κατά τη διάρκεια των Μνημονίων περιορίστηκε έμμεσα και η διάρκεια της επιδότησης. Συνδυαστικά με τη ραγδαία αύξηση που κατέγραψε η ανεργία στη χώρα, την εκτεταμένη απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και των εργασιακών δικαιωμάτων και την αποδιάρθρωση του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης, η κοινωνική προστασία κατά της ανεργίας παρουσιάζει τάση αποδυνάμωσης κατά την τελευταία δεκαετία, παρά το γεγονός της αύξησης του επιδόματος ανεργίας από τις αρχές του 2019.

Σε κάθε περίπτωση, υπό τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις για τις πολιτικές απασχόλησης, η χρήση των Ε.Π.Α. ενισχύεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια εις βάρος των παθητικών πολιτικών και της σημασίας της οικονομικής στήριξης των ανέργων, τάση που καταγράφεται ως κοινή και στις τέσσερις χώρες. Το παραδοσιακό μεταπολεμικό κράτος πρόνοιας μετασχηματίζεται, υπό την επικράτηση των νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων. Η συλλογική ευθύνη του κράτους έναντι της προστασίας της απασχόλησης και της αναγνώρισης του κινδύνου της ανεργίας, που επικράτησε μεταπολεμικά ως προϋπόθεση της κενσσιανής σύμβασης για την πλήρη απασχόληση, φαίνεται να δίνει τη θέση της στην αναγνώριση και ενίσχυση της ατομικής ευθύνης για την ανεργία. Η τελευταία επιτυγχάνεται μέσω της έμφασης σε διαδικασίες και υπηρεσίες που ενισχύουν την ενεργοποίηση του ανέργου και την αύξηση της απασχολησιμότητάς του και προωθούν όλο και περισσότερο τη λογική του workfare.

Η όλο και μεγαλύτερη σύνδεση της θεμελίωσης ή διατήρησης του δικαιώματος του ανέργου στις παροχές ανεργίας με την ενεργή αναζήτηση εργασίας, μέσω της θέσπισης ή/και εφαρμογής αυστηρών κανονισμών και μηχανισμών ελέγχου και παρακολούθησης της ενεργού αναζήτησης εργασίας και των υποχρεώσεων των ανέργων, διαπιστώνεται και στα τέσσερα συστήματα παροχών ανεργίας. Η κατεύθυνση αυτή οδηγεί σε αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας κατά της ανεργίας όσον αφορά την οικονομική στήριξη των ανέργων. Χαρακτηριστικότερο είναι το παράδειγμα του Ην. Βασιλείου. Διαθέτει έναν από τους αυστηρότερους κανονισμούς ελέγχου και παρακολούθησης (monitoring) της διαδικασίας ενεργοποίησης των ανέργων, μέσω επιβολής αυστηρών κυρώσεων. Παράλληλα, δαπανά τα λιγότερα χρήματα ως μερίδιο του Α.Ε.Π. του για παθητικές πολιτικές, ενώ το ποσοστό αναπλήρωσης του εισοδήματος που παρέχει κατά τη διάρκεια της ανεργίας είναι πολύ χαμηλό.

Η τάση μείωσης των δαπανών ανεργίας που παρατηρείται σε όλες τις χώρες κατά τη διάρκεια της κρίσης, πέραν της επίδρασης των πολιτικών λιτότητας και δημοσιονομικής προσαρμογής, φαίνεται να είναι αποτέλεσμα και της έμφασης που δίνεται από την Ε.Σ.Α. στη χρήση Ε.Π.Α. έναντι παθητικών πολιτικών, ήδη από τη δεκαετία του 2000. Η ανωτέρω μείωση αποτελεί ένα δείγμα της τάσης σύγκλισης των συστημάτων.

Παρ' όλα αυτά, προκύπτει ότι τα συστήματα παροχών ανεργίας των χωρών, και κατά τη διάρκεια της κρίσης, εξακολουθούν να διατηρούν τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά

τους, καθώς και τις βασικές διαφορές μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις διαφορετικές παραδόσεις κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας και την ισχυρή επίδραση της τροχιάς εξάρτησης.

Η Γερμανία εξακολουθεί να αποτελεί τη χώρα που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις παθητικές πολιτικές απασχόλησης, γεγονός που προκύπτει από το ύψος των δαπανών για παροχές ανεργίας που ξεπερνά, ακόμα κατά πολύ, τις δαπάνες των υπολοίπων χωρών. Η Ελλάδα διατηρεί το χαρακτήρα κατακερματισμού στις παροχές και η Σουηδία τον υψηλό βαθμό γενναιοδωρίας.

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι εφαρμοζόμενες πολιτικές λιτότητας και η προώθηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας παράγουν ολοένα και περισσότερες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Η οικονομική στήριξη των ατόμων κατά τη διάρκεια της ανεργίας τους και η διατήρηση του εισοδήματός τους, συμβάλλουν στην αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων μέσω της διατήρησης ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης και της προστασίας από τη φτώχεια. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο ρόλος των συστημάτων παροχών ανεργίας κρίνεται σημαντικός και πρέπει να ενισχυθεί.

Βιβλιογραφία

- Ackum Agell, S.** (1995). Swedish Labor Market Programs: Efficiency and Timing. *Swedish Economic Policy Review*, 2/65-98.
- Anxo, D. & Ericson, T.,** (2015). *Labor Market Measures in Sweden 2008-2013. The Crisis and Beyond*. ILO.
- Bonoli, G.,** (1997). *Classifying Welfare States: A Two-dimension Approach*. *Journal of Social Policy*, 26/3, 351-372.
- Bonoli, G.,** (2005). The politics of the new social policies: providing coverage against new social risks in mature welfare states. *Policy and Politics*, 33/3, 431-449.
- Bonoli, G.,** (2007). Time matters: postindustrialization, new social risks, and welfare state adaption in advanced industrial democracies. *Comparative Political Studies*, 40/5, 495-520.
- Βενιέρης, Δ.,** (2015). *Κοινωνική Πολιτική: Έννοιες & Σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Βενιέρης, Δ. & Παπαθεοδώρου, Χ.** (2003). *Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Calmfors, L. et al.** (2001). Does active labor market policy work? Lessons from the Swedish experiences. *Swedish Economic Policy Review*, 8/61-124.
- Calmfors, L.,** (1994). *Active labour market policy and unemployment-A framework for the analysis of crucial design features*, OECD Economic Studies No. 22.
- Cinalli, M. & Giugni, M.,** (2013). New challenges for the welfare state: The emergences of youth unemployment regimes in Europe. *International Journal of Social Welfare*, 22/3, 290-299.
- Γράβαρης, Δ.,** (2003). Η σχέση παθητικών και ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στο εσωτερικό της συνολικής κρατικής παρέμβασης στην αγορά εργασίας - Θεωρητικό πλαίσιο και εμπειρικά παραδείγματα, στο Βενιέρης, Δ., και Παπαθεοδώρου, Χ., (επιμ.), *Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα – Προκλήσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Λεδουσόπουλος, Α.,** (2007). Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης: θεωρία και αξιολογήσεις. Σημειώσεις μαθήματος. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ehmke, E. & Lindner, F.** (2015). *Labor Market Measures in Germany 2008-13: The Crisis and Beyond*. ILO.
- Eichhorst, W. et al.,** (2010). *The impact of the crisis on employment and the role of labour market institutions*. IZA Discussion Papers, No 5320. Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA).

- Ellison, M. & Van Berkel, R.**, (2014). *Innovative social and labour market policies in Europe in times of crisis*. International Social Security Review, 67/2, 1-9.
- Esping-Andersen, G.**, (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press
- Esping-Andersen, G.**, (2014). *Οι τρεις κόσμοι του καπιταλισμού της ευημερίας*. 1^η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- European Commission**, (2015). *Macroeconomic imbalances, Country Report-Germany 2015*. Brussels
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, (2017). Παροχές Ανεργίας. Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, (2017). Ενεργητικές Πολιτικές για την Αγορά Εργασίας. Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.
- Ferrera, M.**, (1996). *The Southern Model of Welfare in Social Europe*, Journal of European Social Policy, Vol. 6
- Furaker, B.**, (2009). Unemployment and Social Protection. In Giugni, M., (ed.) *The Politics of Unemployment in Europe*. Farnham: Ashgate.
- Galata, P. & Chrysakis, M.** (2017). Active Labour Market Policies in Greece: Challenges and Responses During the Economic Crisis. *Κοινωνική Πολιτική*, 6, 45-66.
- Giotis, P. & Chletsos, M.**, (2015). *The Impact of Employment Protection Legislation on Unemployment in OECD Countries: A Meta-Analysis*, Prague 2015: MAER-Net Colloquium.
- Gottfries, N.**, (2018). *The labor market in Sweden since 1990s*. IZA World of Labor 2018: 411.
- Hasse, R. et al.**, (2008). *Social Market Economy History, Principles and Implementation – From A to Z*. Ferdinand Schöningh. Germany: Paderborn.
- INE-ΓΣΕΕ**, (2018). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*. Ετήσια Έκθεση 2018. Αθήνα: INE ΓΣΕΕ.
- INE-ΓΣΕΕ**, (2015). *Η αγορά εργασίας και οι εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ενημέρωση, τ. 225.
- INE-ΓΣΕΕ**, 2012. *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα*. Ετήσια Έκθεση 2012. Αθήνα: Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων.
- Kaufmann, F.X.**, (2013). *Variations of the welfare state: Great Britain, Sweden, France and Germany between capitalism and socialism*. Berlin: Springer.

- Καραμεσίνη, Μ.**, (2017). Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση Αντιμέτωπη με την Οικονομική Κρίση. *Κοινωνική Πολιτική*, 2, 7-26.
- Καραμεσίνη, Μ.**, (2011α). *Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση*. 4^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής με θέμα «Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής σήμερα: Κριτικές, προσεγγίσεις και προκλήσεις». Αθήνα 10-11 Μαρτίου 2011.
- Καραμεσίνη, Μ.**, (2011β). Ανεργία και Πολιτικές Απασχόλησης. Σημειώσεις στο μάθημα. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Καραμεσίνη, Μ. & Κουζής, Γ.**, (2005). *Πολιτική απασχόλησης: πεδίο σύζευξης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής*. ΚΕΚΜΟΚΟΠ. Αθήνα: Gutenberg.
- Κικίλιας, Η. & Χλέτσος, Μ.**, (2002). *Το σύστημα κοινωνικής προστασίας από την ανεργία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Κουζής, Γ.**, (2016). *Η Κρίση και τα Μνημόνια Ισοπεδώνουν την Εργασία*. *Κοινωνική Πολιτική*, 6, 7-20.
- Κουζής Γ.**, (2015). *Η εργασία στο απόσπασμα κατά την περίοδο της κρίσης και των Μνημονίων*. *Κοινωνική Πολιτική*, 3, 7-18.
- Κουζής, Γ.**, (2014). Η εργασία στη δίνη της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων, στο Ζαμπαρλούκου, Σ., Κιούση, Μ. (επιμ.), *Κοινωνικές όψεις της κρίσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κουζής, Γ.**, (2010). Η πορεία της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης της εργασίας και το άλλοθι της κρίσης. Από το συλλογικό τόμο Βατικιώτης Λ. κλπ *Ο χάρτης της κρίσης: Το τέλος της αυταπάτης*, Αθήνα: Τόπος.
- Κουζής, Γ.**, (2007). Το Πράσινο Βιβλίο για τον εκσυγχρονισμό του εργατικού δικαίου: Παρατηρήσεις. *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, τ. 45.
- Κουκιάδης, Ι.**, (2011). *Εργατικό δίκαιο: Συλλογικές διαπραγματεύσεις εργασίας, συλλογικές συμβάσεις εργασίας, συλλογικές διαφορές εργασίας*. Τόμος II. Εκδόσεις: Σάκκουλα.
- Lazear, E.**, (1990). Job security provisions and employment. *Quarterly Journal of Economics*, 105/3, 699-726.
- Lefresne, F.**, (2010). *Unemployment benefit systems in Europe and North America: reform and crisis*. Brussels: ETUI.
- Leibfried, S.**, (1992). *Towards a European welfare state? On integrating Poverty Regimes into the European Community*. In Z. Ferge & J. E. Kolberg (eds), *Social Policy*

in a Changing Europe. European Center for Social Welfare Policy and Research. Frankfurt: Campus/Westview.

Matsaganis, M., (2011). The welfare state and the crisis: the case of Greece. *Journal of European Social Policy*, 21(5), 501–512.

MISSOC (2018). Comparative tables updated at 01 July 2018. Social protection systems. Employment Social Affairs & Inclusion. European Commission.

Μητροπούλου, Φ. & Φερόνας, Α., (2016). Νέοι και ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, *Ο κόσμος της εργασίας*, 3, 30-51.

O.E.C.D., (2019). OECD Indicators of Employment Protection Legislation, update 2013,

<https://www.oecd.org/employment/emp/oecdindicatorsofemploymentprotection.htm>

O.E.C.D., (2017). *Sweden Policy Brief*. OECD Better Policies Series.

Pierson, C., & Castles, F. G., (2006). *The Welfare State Reader*. Cambridge: Polity.

Πετρινώτη, Ξ., (1989). *Αγορές Εργασίας. Οικονομικές θεωρίες και έρευνες*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

Rinna, U. & Schneider, H., (2017). *The labor market in Germany, 2000-2016*. IZA World of Labor, 379.

Rodriguez, A., G., (2015). *Labour Market Measures in the United Kingdom 2008-13: The Crisis and Beyond*. Geneva: ILO.

Sapir, A., (2005). *Globalisation and the Reform of European Social Models*. Brussels: Bruegel.

Scarpetta, S., (1996). *Assesing the role of labour market policies and institutional settings on unemployment: a cross-country study*. OECD Economic Studies, 26, 1996/1.

Skedinger, P., (2010). *Employment Protection Legislation: Evolution, Effects, Winners and Losers*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, US: Edward Elgar.

Sturn, S., (2013). *Are corporatist labour markets different? Labour market regimes and unemployment in OECD countries*. International Labour Review, 152/2, 237-254.

Σωτηρόπουλος, Δ., (2010). Ευκαιρίες και προβλήματα της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής: η ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και η ανοιχτή μέθοδος συντονισμού, στο Μ. Πετμεζίδου (επιμ.) *Κοινωνική μεταρρύθμιση και αλλαγές στο μίγμα δημοσίου-ιδιωτικού στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής*, Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου της Επιστημονικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 133-152.

Tamesberger, D. & Foissner, F., (2017). *A Typology of labour market regimes and their performance during the crisis*. Conference paper. Conference: Momentum Kongress

Taylor-Gooby, P., (2004). *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.

Taylor-Gooby, P., (2008). The new welfare state settlement in Europe. *European Societies*. 10: 3-24.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2017). *Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2016*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Wood, S., (2001). Labor Market Regimes under Threat? Sources of continuity in Germany, Britain, and Sweden, in Pierson, P. (ed.) *The New Politics of the Welfare State*, Oxford University Press.

Zollner, M. et al. (2016). *An Evaluation of German Active Labor Market Policies and its Entrepreneurship Promotion*. Case Study on German Active Labor Market Policy. v.1. University of Jena.

Νομοθεσία

NOMOS 4611/2019 (ΦΕΚ 73/A/17.05.2019)

NOMOS 4046/2012 (ΦΕΚ 28/A/28.02.2012)

NOMOS 3886/2011 (ΦΕΚ 152/A/01.07.2011)

NOMOS 3863/2010 (ΦΕΚ 115/A/15.07.2010)

Π.Υ.Σ. 6/2012(ΦΕΚ 38/A/28.02.2012)

Υ.Α. 4241/127 (ΦΕΚ 173/B/30.1.2019)

Υ.Α. 10043/3018/Δ18.153/2018 (ΦΕΚ 3003/B25.07.2018)

Διαδικτυακές πηγές

Arbetsförmedlingen, Swedish Public Employment Service, www.arbetsformedlingen.se

Bundesagentur für Arbeit, Federal Employment Agency, www.arbeitsagentur.de

Jobcentre Guide, www.jobcentreguide.co.uk

Jobseekers' Allowance, www.gov.uk/jobseekers-allowance

OECD.org, *Benefits and Wages: Country policy descriptions*, <http://www.oecd.org/els/soc/benefits-and-wages-country-specific-information.htm>,

(23/01/2019)

Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), www.oaed.gr